

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Editos Antanuskienės
V kurso, darbo teisės
studijų šakos studentės

Magistro darbas
Įmonės, įstaigos, organizacijos vadovo atsakomybė
pagal darbo ir civilinę teisę

Vadovas: doc. dr. Justinas Usonis

Recenzentas: doc. dr. Audrius Bitinas

Vilnius
2016

TURINYS

ĮVADAS	3
1. ĮMONĖS, ĮSTAIGOS, ORGANIZACIJOS VADOVO TEISINIS STATUSAS.....	6
1.1. Įmonės, įstaigos, organizacijos vadovo teisinio statuso įtvirtinimas teisės aktuose	6
1.2. Įmonės, įstaigos, organizacijos vadovo teisinis statusas pagal teismų praktiką.....	14
2. ĮMONĖS, ĮSTAIGOS, ORGANIZACIJOS VADOVO ATSAKOMYBĖ PAGAL DARBO IR CIVILINĘ TEISĘ	21
2.1. Juridinių asmenų vadovams taikytinos darbo ir civilinės atsakomybės ypatumai.....	22
2.2. Privataus juridinio asmens vadovui taikytina atsakomybė	31
2.3. Viešojo juridinio asmens vadovui taikytina atsakomybė.....	54
3. KYLANČIOS PROBLEMOS NUSTATANT ĮMONĖS, ĮSTAIGOS, ORGANIZACIJOS VADOVO ATSAKOMYBĖ PAGAL DARBO IR CIVILINĘ TEISĘ IR GALIMI JŲ SPRENDIMO BŪDAI.....	59
IŠVADOS	65
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	67
SANTRAUKA.....	74
SUMMARY	75

IVADAS

Kiekviena įmonė, įstaiga, organizacija kaip juridinis asmuo privalo turėti savo valdymo organus, per kuriuos yra įgyjamos civilinės teisės, prisiimamos pareigos ir jos įgyvendinamos. Daugumos įmonių, įstaigų, organizacijų veiklą reglamentuojančiuose teisės aktuose kaip vienasmenis juridinio asmens valdymo organas yra įvardijamas vadovas. Su daugumos įmonių, įstaigų, organizacijų vienasmeniu juridinio valdymo organu – vadovu yra sudaroma darbo sutartis, tad įmonės, įstaigos, organizacijos vadovas yra laikytinas darbo teisinių santykių subjektas. Tačiau vienasmenio valdymo organo teisės ir pareigos įtvirtintos ne tik lokaliniuose įmonės, įstaigos, organizacijos teisės aktuose, tačiau priešingai, dauguma teisių ir pareigų vienasmeniui valdymo organui yra suteikiama norminiais teisės aktais, neapribojant ir civilinio kodekso. Iš šio išplaukia, kad įmonės, įstaigos, organizacijos vadovas yra ne vien darbo teisinių santykių subjektas, tačiau ir civilinių teisinių santykių subjektas, nes jis būdamas juridinio asmens vadovu kartu yra juridinio asmens valdymo organo narys. Atsižvelgiant į vadovo statuso nevienodumą, į darbo teisės normas, reglamentuojančias materialinę darbuotojo atsakomybę už nevykdomas ar netinkamai vykdomas darbo funkcijas, ir civilinės teisės normas, reglamentuojančias valdymo organo nario civilinę atsakomybę už nevykdomas arba netinkamai vykdomas civilines pareigas, matyti, kad nustatytos panašios, bet kartu turinčios esminių skirtumų taisyklės. Toks vienasmenio juridinio valdymo organo nario – vadovo dualistinis statusas iškelia problemą sprendžiant klausimą, kokia atsakomybė taikoma vadovui už jo padarytą žalą įmonei, įstaigai, organizacijai ir trečiajam asmeniui, t.y. ar vadovui taikytina civilinė ar darbo – materialinė atsakomybė.

Įmonių, įstaigų, organizacijų vadovo atsakomybės pagrindo ir jo atsakomybės ribų nustatymo klausimas yra ypač problematiškas ir aktualus. Visų pirmausia todėl, kadangi norminiais teisės aktais nėra aiškiai sureglamentuotas vienasmenio valdymo organo nario statusas, kartu dėl šio nevisiško sureglamentavimo nėra aišku kokia atsakomybė turėtų būti taikoma vadovui už jo veiksmis padarytą žalą. Teismų įstatymo 23 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo viena iš kompetencijų yra formuoti vienodą bendrosios kompetencijos teismų praktiką aiškinant ir taikant įstatymus ir kitus teisės aktus¹. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas formuodamas vieningą teismų praktiką vadovo statuso ir jo

¹ Valstybės žinios, 1994, Nr. 46-851.

atsakomybės taikymo atžvilgiu nebuvo ir iki šiol nėra vienoda, formuojamoje teismų praktikoje nėra suformuotų konkrečių taisyklių, kuriomis vadovaujantis būtų galima aiškiai nustatyti, kada vadovui taikoma civilinė, o kada materialinė atsakomybė. Vadovo atsakomybės taikymo problema aktuali ne tik praktiniu, tačiau ir teoriniu aspektu. Dauguma teisės mokslininkų pripažįsta vadovo atsakomybės dualizmo problemą, tačiau vieningos nuomonės kaip šią problemą spręsti nėra. Taigi, vadovo statuso dualizmas, iš šio kylanti vadovo atsakomybės taikymo problematika, kelia neaiškumą, kada ir kokiais atvejais vadovui taikoma atsakomybė pagal civilinę, o kada pagal darbo teisę, lemia šios temos aktualumą.

Tyrimo objektas yra įmonės, įstaigos, organizacijos vadovo atsakomybė pagal darbo ir civilinę teisę. Kadangi Lietuvos Respublikoje gausiausia juridinio asmens forma yra uždaroji akcinė bendrovė ir akcinė bendrovė², taip pat Lietuvos teismų praktikoje sprendžiamų ginčų, susijusių su vadovui taikoma atsakomybe, dauguma yra susijusių būtent su šiomis juridinių asmenų formomis, todėl šiame darbe plačiau bus analizuojama ir akcentuojama uždarytų akcinių bendrovių ir akcinių bendrovių, tačiau neatribojant ir kitų juridinio asmens formų, vadovų atsakomybė civilinės ir darbo teisės aspektais. Vadovo statusas taip pat apima ir valstybės tarnybą, nors vadovas, turintis valstybės tarnautojo statusą nėra laikomas darbo teisinių santykių subjektu, šiame darbe šio statuso vadovo atsakomybė bus trumpai analizuojama, tam, kad būtų galima palyginti juridinių asmenų vadovų, kurie laikomi darbo teisiniais subjektais, atsakomybę.

Darbo tikslas yra atskleisti įmonės, įstaigos, organizacijos vadovo atsakomybę darbo ir civilinės teisės aspektais. Siekiant užsibrėžto tikslo keliami tokie pagrindiniai uždaviniai:

1. Išanalizuoti įmonės, įstaigos, organizacijos vadovo teisinę padėtį norminiuose teisės aktuose ir teismų praktikoje.
2. Išnagrinėti privačių ir viešųjų juridinių asmenų vadovams taikomos atsakomybės ypatumus pagal darbo ir civilinę teisę.
3. Nustatyti kylančias problemas nustatant įmonės, įstaigos, organizacijos vadovui taikytiną atsakomybę ir pateikti galimus jų sprendimo būdus.

² Lietuvos Statistikos departamentas. *2014 metų pradžioje veikiančių ūkio subjektų skaičius* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2015-11-07]. Prieiga per internetą <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectOut/PxSort.asp?file=201511720464619466102M4010116&PLanguage=0&MainTable=M4010116&MainTablePrestext=%C4%AEregistruot%C5%B3%20%C5%ABkio%20subjekt%C5%B3%20skai%C4%8Dius%20met%C5%B3%20prad%C5%BEioje&potsize=49>>.

Vadovui taikytinos teisinės atsakomybės problematikos nagrinėjimas nėra naujas. Šia tema yra rašę A. Abramavičius ir V. Mikelėnas, jie nagrinėjo atskiras vadovo teisinės atsakomybės problemas, tačiau ši literatūra ganėtinai sena ir šių dienų aktualijoms nėra visiškai tinkama. T. Bagdanskis, T. Davulis analizavo bendrovės vadovo teisinio statuso ypatumus. G. Jakuntavičiūtė nagrinėjo, kokia atsakomybė taikytina bendrovės vadovui, J. Usonienė ir A. Tikniūtė nagrinėjo bendrovės vadovo statuso problemą ir pateikė galimus šios problemos sprendimo būdus. Kadangi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika įmonės vadovui taikomos teisinės atsakomybės klausimais nėra nuosekli, o specialioji literatūra apibrėžusi vadovui taikomos atsakomybės ypatumus yra ganėtinai ne nauja, o moksliniuose darbuose nagrinėtos pavienės problemos, šiuo metu nėra mokslinio darbo, kuriame būtų nagrinėjama ir analizuojama ne vien vadovui taikomos atsakomybės dualizmo problema, tačiau atskirai atskleidžiami atsakomybės ypatumai pagal darbo ir civilinę teisę. Nėra mokslinio darbo, kuriame būtų nagrinėta ne tik uždarųjų akcinių ir akcinių bendrovių vadovui taikoma atsakomybė, tačiau ir atsakomybė kitiems juridiniams asmenims.

Šiame darbe remtasi pozityviosios teisės šaltiniais, specialia literatūra, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika. Daugiausia analizuojami Civilinis kodeksas, Darbo kodeksas, Akcinių bendrovių įstatymas. Darbe taip pat naudotasi teisės doktrina: V. Mikelėno, T. Davulio, T. Bagdanskio, J. Usonienės ir A. Tikniūtės, G. Jakutavičiūtės bei kitų teisės mokslininkų darbais, kuriuose analizuojamas įmonės, įstaigos, organizacijos vadovo teisinio statuso ir taikomos atsakomybės dualizmo problema. Darbe taip pat aktuali yra ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika.

Rašant šį darbą panaudoti įvairūs metodai: loginės analizės, sisteminis, dokumentų analizės, lyginamasis, apibendrinimo. Dokumentų analizės ir sisteminio metodų pagalba darbe nagrinėjamas ir atskleidžiamas juridinio asmens teisinis statusas. Loginės analizės metodo pagalba naudotasi tiriant norminę ir specialiąją literatūrą kuri susijusi su juridinio asmens vadovui taikoma atsakomybe, taip pat darant apibendrinimus ir išvadas. Lyginamojo metodo pagalba lyginamos vadovui taikytinos atsakomybės rūšys, jų skirtumai, panašumai.

1. ĮMONĖS, ĮSTAIGOS, ORGANIZACIJOS VADOVO TEISINIS STATUSAS

Šioje darbo dalyje bus analizuojama įmonės, įstaigos, organizacijos vienasmenio valdymo organo nario – vadovo statusas. Juridinio asmens vadovo teisinį statusą svarbu išanalizuoti tam, kad šiame darbe būtų galima nustatyti kokia įmonės, įstaigos, organizacijos vadovui turėtų būti taikytina teisinė atsakomybė už jo neteisėtus veiksmus padarytą žalą pačiam juridiniam asmeniui ir tretiesiems asmenims.

1.1. Įmonės, įstaigos, organizacijos vadovo teisinio statuso įtvirtinimas teisės aktuose

Civilinės teisės teorijoje juridinis asmuo bendraisiais bruožais yra apibūdinamas kaip įmonė, įstaiga ar organizacija, kuri civiliniuose teisiniuose santykiuose reiškiasi kaip savarankiškas subjektas. Civilinio kodekso (toliau – CK) 2.33 straipsnis³ numato, kad juridinis asmuo yra savo pavadinimą turinti įmonė, įstaiga, organizacija, kuri gali savo vardu įgyti ir turėti teises bei pareigas, būti ieškovu ar atsakovu teisme.

Įstatymų leidėjas CK 2.81 straipsnio 1 dalyje įtvirtino, kad juridiniai asmenys įgyja civilines teises ir prisiima civilines pareigas ir jas įgyvendina per savo organus. Kaip yra pažymėję teisės mokslininkai, juridinio asmens organai yra tarsi rankos, kuriomis juridinis asmuo įgyvendina savo teisumą ir materializuoja savo veiklą. Juridinis asmuo neturėdamas savo organų negalėtų įgyvendinti savo teisių ar vykdyti pareigų.⁴ Kiekvienas juridinis asmuo turi turėti vienasmenį ar kolegialų valdymo organą ir dalyvių susirinkimą, jeigu steigimo dokumentuose ir juridinių asmenų veiklą reglamentuojančiuose įstatymuose nenumatyta kitokia organų struktūra⁵. Juridinio asmens valdymo organas yra pagrindinis juridinio asmens organas, per kurį juridinis asmuo įgyja ir įgyvendina civilines teises, prisiima ir vykdomo pareigas.⁶ Juridinio asmens steigimo dokumentuose privalomai turi būti išvardinti juridinio asmens organai, jų kompetencija.⁷ Iš šio darytina išvada, kad juridinio valdymo organas turi veikti tik savo kompetencijos ribose, veikti teisės aktų ir juridinio asmens steigimo dokumentuose nustatytose ribose.

³ Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

⁴ AVIŽA S., et al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis*: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009, p. 251.

⁵ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262, 2.82 str. 2 d.

⁶ MIKELĖNAS V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002, p. 183.

⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262, 2.63 str. ir 2.66 str.

Lietuvos Respublikos teritorijoje dažniausios juridinio asmens formos yra akcinės bendrovės ir uždarnosios akcinės bendrovės. Šių juridinių asmenų valdymo organų ypatybes, rūšis reglamentuoja Akcinių bendrovių įstatymas (toliau – ABĮ)⁸. ABĮ 19 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad bendrovė turi turėti visuotinį akcininkų susirinkimą ir vienasmenį valdymo organą – bendrovės vadovą. Taigi, akcinių bendrovių ir uždarųjų akcinių bendrovių privalomas valdymo organas yra vienasmenis valdymo organas – bendrovės vadovas. ABĮ 37 straipsnyje numatytos bendrovės vadovo turimos atlikti pareigos. Vadovas įmonėje turi pareigą organizuoti bendrovės kasdieninę veiklą, priimti ir atleisti darbuotojus, sudaryti su darbuotojais darbo sutartis, darbuotojus skatinti ir skirti jiems nuobaudas, bendrovės vadovas taip pat turi teisę ir pareigą veikti bendrovės vardu ir sudaryti sandorius. Bendrovės vadovas privalo saugoti bendrovės komercines (gamybines) paslaptis, konfidencialią informaciją, kurias sužinojo eidamas šias pareigas. ABĮ 19 straipsnio 6 dalis numato, kad bendrovės santykiuose su kitais asmenimis bendrovės vardu vienvaldiškai veikia bendrovės vadovas. Pažymėtina ir tai, kad bendrovės vadovui, tuo atveju jeigu bendrovėje nesudaroma valdyba, atitenka dauguma valdybos kompetencijai priskirtų pareigų⁹, t.y. tvirtinti bendrovės valdymo struktūrą ir darbuotojų pareigybes, svarstyti ir tvirtinti bendrovės filialų ir atstovybių nuostatus, priimti sprendimus bendrovei tapti kitų juridinių asmenų steigėja, dalyve, priimti sprendimus dėl ilgalaikio turto, kurio balansinė vertė didesnė kaip 1/20 bendrovės įstatinio kapitalo, investavimo, perleidimo, nuomos ir kitas funkcijas. Nesant bendrovėje sudarytos valdybos, bendrovės vadovui priskirta dauguma valdybos kompetencijos, kuri numatyta ABĮ 34 straipsnyje. Iš šių anksčiau nurodytų bendrovės vadovui priskirtų pareigų matyti, kad vadovo kompetencijai priskirta ne tik reguliuoti bendrovės veiklą jos viduje, tačiau priskirtos ir funkcijos, kurios numato vadovo veikimą bendrovės vardu išoriniuose santykiuose su trečiaisiais asmenimis. Be ABĮ įtvirtintų bendrovės vadovo pareigų, bendrovės vadovui, kaip vienasmeniam valdymo organui, CK 2.87 straipsnyje yra numatyta pareiga juridinio asmens ir kitų juridinių asmenų atžvilgiu elgtis sąžiningai ir protingai; laikytis fiduciarinių pareigų – būti lojaliam ir laikytis konfidencialumo; vengti situacijų, kai asmeniniai interesai prieštarauja juridiniam asmeniui; nepainioti juridinio asmens turto su savo turtu arba naudoti jį ar informaciją, kurią jis gauna būdamas juridinio asmens organo nariu, asmeninei naudai ar naudai trečiajam asmeniui gauti be juridinio asmens dalyvių sutikimo. Iš ABĮ ir CK įtvirtintų vadovui numatytų pareigų galima teigti, kad bendrovės vadovas įmonėje yra neatskiriama

⁸ Valstybės žinios, 2000, Nr. 64-1914.

⁹ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 64-1914, 37 str. 10 d.

valdymo organo dalis, bendrovės vadovui suteikiamų pareigų dėka įmonė gali funkcionuoti, įgyvendinti savo teises ir pareigas. Iš suteiktų bendrovės vadovui pareigų, bendrovės vadovas gali veikti ne tik bendrovės viduje, tačiau ir santykiuose su kitais juridiniais ar fiziniaisiais asmenimis.

Iš išvardintų vadovo pareigų būtų galima spręsti, kad vadovas būdamas vienasmenis valdymo organas santykiyje su juridiniu asmeniu yra civilinių santykių subjektas, tačiau bendrovės vadovas kaip vienasmenis valdymo organas yra apibrėžtas ABI 37 straipsnio 1 dalyje. To paties straipsnio 4 dalis nustato, kad su bendrovės vadovu, vienasmeniu valdymo organu, sudaroma darbo sutartis. Taip pat numatyta, kad su bendrovės vadovu galima sudaryti visiškos materialinės atsakomybės sutartį. Pasak Total R. bendrovės vadovo, dirbančio pagal darbo sutartį teisinį statusą apibrėžia Darbo kodekso (toliau – DK) 24 straipsnis, numatantis, kad darbdaviui atstovauja įmonės, įstaigos ar organizacijos vadovas esant tiek kolektyviniams, tiek individualiems darbo santykiams.¹⁰ Pagal teisinį reglamentavimą pastebima, kad darbdavys įgyja darbo teises ir prisiima darbo pareigas, taip pat jas įgyvendina per savo organus ir administraciją.¹¹ Taigi, anksčiau išvardintos teisės aktų normos įtvirtina, kad įmonės ir jos bendrovės vadovą sieja darbo teisiniai santykiai. Iš ABI įstatyme reglamentuojamo bendrovės vadovo teisinio statuso yra akivaizdu, kad su bendrovės vadovu sudaroma darbo sutartis. Darbo teisė Lietuvos Respublikoje pripažįstama atskira teisės šaka, tad būtų galima teigti, kad bendrovės vadovas, vykdydamas jam bendrovės pavestas funkcijas ir atstovaudamas bendrovę santykiuose su trečiaisiais asmenimis, yra bendrovės darbuotojas, dirbantis pagal darbo sutartį, kas reiškia, kad bendrovės vadovui turi būti taikomos išimtinai tik darbo teisės nuostatos, taip pat vadovui už jo neteisėtus veiksmus padarytą žalą įmonei išimtinai taikoma ir materialinė atsakomybė pagal darbo teisę. Atitinkamai bendrovės vadovui, jeigu nesudaroma visiškos materialinės atsakomybės sutartis, taikoma tik ribota materialinė atsakomybė. Tačiau tokius teiginius paneigia ABI 19 straipsnio 1 dalis ir 37 straipsnio 1 dalis, kuriuose įtvirtinta, kad bendrovės vadovas yra vienasmenis valdymo organas, kas reiškia, kad bendrovės vadovo, kaip vienasmenio valdymo organo statusą reglamentuoja atitinkamai ne tik darbo teisės normos, tačiau ir civilinės teisės normos, taikomos juridinio asmens organų veiklai reguliuoti¹². Taigi,

¹⁰ TOTAL R. *Bendrovės vadovo atsakomybė už bendrovės vardu priiimtas rizikas* [interaktyvus]. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas [žiūrėta 2015-11-10], p. 2. Prieiga per internetą :http://leidykla.vgtu.lt/conferences/BME_2010/007/pdf/Art-Tatol-Bendroves.pdf.

¹¹ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 64-2569, 14 str.

¹² Pavyzdžiui Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262, 2.81 str., 2.87 str.

bendrovės vienasmenį valdymo organo statusą reglamentuoja ne tik Akcinių bendrovių įstatymas, Darbo kodeksas, tačiau ir Civilinis kodeksas, bei kiti įstatymai. Bendrovės vadovo, kaip vienasmenio valdymo organo, atsiradimas, buvimas juridiniame asmenyje yra įtvirtintas būtent ne atskirame bendrovę reglamentuojančiame teisės akte, ne Darbo kodekse, tačiau Civiliniame kodekse. Toks įtvirtinimas suponuoja teiginį, kad bendrovės vadovas nėra įprastas teisinis subjektas.

Analizuojant Darbo kodeksą pastebima ir tai, kad bendrovės vadovas atsakingas ne tik už darbuotojo¹³ tačiau ir už darbdavio¹⁴ pareigų tinkamą vykdymą. Be to, kaip jau minėta darbe anksčiau, bendrovės vadovui, kaip vienasmeniui valdymo organui, pareigos yra įtvirtintos ir CK 2.87 straipsnyje. CK 2.87 straipsnio 7 dalis numato, kad juridinio asmens valdymo organo narys, nevykdantis arba netinkamai vykdamas pareigas, nurodytas minimame straipsnyje ar steigimo dokumentuose, privalo padarytą žalą atlyginti juridiniam asmeniui visiškai, jei įstatymai, steigimo dokumentai ar sutartis nenumato kitaip. Iš šios teisės normos įtvirtinimo matyti, kad vadovas nesilaikant steigimo dokumentuose ar CK 2.87 straipsnyje numatytų pareigų padarytą žalą privalo atlyginti pagal civilinės teisės, o ne darbo teisės numatytas taisykles.

Iš analizuotų teisės normų darytina išvada, kad bendrovės vadovas kartu yra ir darbuotojas, kuris dirba pagal darbo sutartį ir atlieka darbo funkcijas, tačiau jis kartu yra ir juridinio asmens organas – valdymo organo narys, kuris savo veikla leidžia juridiniam asmeniui funkcionuoti. Iš šio išplaukia, kad bendrovės vadovas būdamas vienasmenis valdymo organo narys atsakingas ne tik kaip darbuotojas, kurio atsakomybę reglamentuoja Darbo kodeksas, tačiau ir kaip vienasmenis valdymo organas, kurio atsakomybę reglamentuoja Civilinis kodeksas.

Kad bendrovės ir bendrovės vadovo santykiai nėra paprasti ir tradiciniai, yra konstatavę ir mokslininkai, kurie nurodo, kad įmonės vadovo ir įmonės santykiai pasižymi kompleksiskumu. Iš vienos pusės, tai yra atstovavimo santykiai, kuomet įmonės vadovui, kaip įgaliotiniui, pavedama veikti įmonės vardu ir savo veiksmais sukurti įmonei teises ir pareigas. Iš kitos pusės, įmonės vadovas teikia tam tikras intelektines paslaugas, t.y. užtikrina kasdienį įmonės funkcionavimą ir jos reikalų tvarkymą. Įmonės vadovo veikla yra jo

¹³ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. Valstybės žinios, 2002, nr. 64-2569, 228 str.

¹⁴ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. Valstybės žinios, 2002, nr. 64-2569, 228 str.

profesinė veikla ir pragyvenimo šaltinis, t.y. įmonės vadovo ir įmonės santykiams būdingas darbdavį ir darbuotoją siejančio darbo santykio elementas.¹⁵

Nors bendrovės vadovo, kaip vienasmenio valdymo organo funkcijos yra numatytos ir Civiliniame kodekse, manytina faktas, kad įstatymų leidėjas numatydamas, kad su bendrovės vadovu sudaroma išimtinai darbo sutartis, o ne civilinė kaip su kitais valdybos nariais, siekė įtvirtinti, kad bendrovės vadovo ir bendrovės santykiai yra darbo teisiniai santykiai, kuriuos reglamentuoja būtent Darbo kodeksas. Tačiau šioje vietoje atkreiptinas dėmesys, kad bendrovės vadovas yra juridinio asmens vienasmenis valdymo organo narys, tai organas per kurį juridinis asmuo įgyvendina savo teises ir pareigas, tad vien išimtinis darbo santykių taikymas bendrovės vadovui pažeistų būtent pačio juridinio asmens teises. Juridinio asmens teisės, laikant bendrovės vadovą tik kaip darbo teisinių santykių subjektą, būtų pažeistos dėl to, kadangi vadovui atsakomybė už padarytą žalą juridiniam asmeniui būtų ribota ir tik išimtiniais atvejais – visiškai, tuo tarpu vadovą laikant civilinių santykių subjektu, jis už padarytą žalą turėtų atsakyti visiškai, neribojant galimo išieškojimo dydžio. Juridinio asmens interesus apsaugo šiuo atveju įstatymo leidėjo DK 1 straipsnio 2 dalies įtvirtinimas, kur numatyta, kad atskirų darbo santykių sričių reglamentavimo ribas nustato būtent Darbo kodeksas, tačiau taip pat pagal Darbo kodekso nustatytas ribas – kiti įstatymai ir Vyriausybės nutarimai. Įstatymų leidėjo deklaruojamas darbo santykių pobūdis su bendrovės vadovu reiškia, kad tiek ABĮ, tiek CK apibrėžtos vadovo teisės ir pareigos pasireiškia kaip darbo teisės normų taikymo išimtys, t.y. kaip nurodo T. Davulis, jog bendrovės ir jos vadovo santykių teisinė prigimtis visų pirma grindžiama darbo teisės normomis, tačiau šiems santykiams būdingi ir civilinio teisinio santykio elementai.¹⁶

Tai, kad įstatymų leidėjas įtvirtindamas ABĮ, jog su bendrovės vadovu sudaroma darbo sutartis, nenorėjo išimtinai nustatyti, kad kiekvieną juridinį asmenį ir jo vienasmenį valdymo organą – vadovą sieja išimtiniai tik darbo teisiniai santykiai, matyti yra iš kitų juridinio asmens rūšių, kuriose numatyta, kad su vienasmeniu valdymo organu yra sudaroma išimtinai tik civilinė sutartis. Pavyzdžiui, Mažųjų bendrijų įstatyme¹⁷ numatytas vadovo statuso reglamentavimas. Mažųjų bendrijų įstatymo 12 straipsnio 2 dalies 2 punkte numatyta, kad mažosios bendrijos organas gali būti ir vienasmenis valdymo organas – vadovas, 14

¹⁵ ABRAMAVIČIUS, A.; MIKELĖNAS, V. *Įmonių vadovų atsakomybė*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 1999, p. 267-268 psl.

¹⁶ DAVULIS, T. *Įmonės, įstaigos, organizacijos vadovo teisinio statuso problema Lietuvos teisėje*. In *Privatinė teisė: praeitis, dabartis ir ateitis*. Vilnius: Justitia, 2008, 106 p.

¹⁷ Valstybės žinios, 2012, Nr. 83-4333.

straipsnio 2 dalies 1 punkte numatyta, kad su tokiu vadovu sudaroma civilinė (paslaugų) sutartis. Toks šiame įstatyme numatytas reglamentavimas vienareikšmiškai įtvirtina, kad mažąją bendriją ir jos vadovą sieja išimtinai tik civiliniai teisiniai santykiai, o ne darbo teisiniai santykiai. Toks civilinių santykių buvimas vienareikšmiškai reiškia, kad mažosios bendrijos vadovas už savo neteisėtais veiksmais padarytą žalą mažajai bendrijai vienareikšmiškai atsakys pagal civilinės, o ne darbo teisės taisykles. Individualių įmonių įstatymo¹⁸ 7 straipsnio 1 dalyje nurodyta, jog individuali įmonė turi vienasmenį valdymo organą – individualios įmonės vadovą. Individualios įmonės savininkas kartu yra ir vienasmenis individualios įmonės valdymo organas – įmonės vadovas, jeigu individualios įmonės nuostatai nenustato kitaip. Individualios įmonės savininkas gali individualios įmonės vadovu paskirti kitą asmenį, jei tai nustatyta individualios įmonės nuostatuose, su tokiu vadovu sudaroma darbo ar civilinė sutartis. Iš šio reglamentavimo išplaukia, kad individualios įmonės savininkas gali pasirinktinai nuspręsti, kokius teisinius santykius nustatyti su paskiriamu individualios įmonės vadovu, tai yra išimtinai tik civilinius ar darbo ir civilinius. Taigi, iš išvardintų juridinių asmens rūšių matyti, kad įstatymų leidėjas neįtvirtino nuostatos, kad su kiekvienu juridinio asmens vienasmeniu valdymo organo nariu privaloma sudaryti darbo sutartį, kas reiškia, kad įstatymų leidėjas vadovo nelaiko išimtinai tik darbo teisinių santykių subjektu, kadangi jis yra ne vien tik darbuotojas tačiau ir valdymo organo narys. Manytina, įstatymų leidėjas reglamentuodamas uždarnosios akcinės bendrovės ir akcinės bendrovės vadovo statusą nesiekė jo statuso nustatyti išimtinai tik kaip darbo teisinių santykių subjekto, kadangi toks nustatymas reikštų kitų juridinių asmenų formų, kuriuose numatytas vadovo statusas išimtinai tik civilinis, diskriminavimą, kadangi, kaip jau minėta šiame darbe, laikant vadovą tik darbo teisinių santykių subjektu, jam išimtinai būtų taikoma tik materialinė atsakomybė, kuri yra ribota, t.y. vadovas nebūtinai privalo atlyginti visą padarytą žalą, tuo tarpu vadovą laikant civilinių santykių subjektu, jam būtų taikoma civilinė atsakomybė, kuri nėra ribojama žalos dydžiu.

Apžvelgiant į kitų privačių juridinių asmenų rūšis, matyti, kad daugumos juridinių asmenų rūšis reglamentuojančiuose teisės aktuose taip pat numatyta, kad konkretaus juridinio asmens vadovas yra vienasmenis valdymo organo narys ir kad su juo turi būti sudaroma darbo sutartis lygiai taip pat kaip ir su akcinės arba uždarnosios akcinės bendrovės vadovu.

¹⁸ Valstybės žinios, 2003, Nr. 112-4991.

Toks reglamentavimas numatytas Kooperatinių bendrovių įstatymo 17 straipsnio 8 dalyje¹⁹, Žemės ūkio bendrovių įstatymo 24 straipsnio 2 dalyje²⁰, Europos bendrovių įstatymo 4 straipsnio 4 dalyje²¹. Priešingai nei kituose juridinio asmens rūšis reglamentuojančiuose teisės aktuose vienasmenis valdymo organas nėra numatytas tikrosioms ūkinėms ir komanditinėms bendrijoms²².

Pagal statistikos duomenis dažniausiai pasitaikantis įregistruotas viešasis juridinis asmuo yra viešoji įstaiga. Minimo juridinio asmens valdymo organų ypatumus nustato Viešųjų įstaigų įstatymas²³. Viešoji įstaiga įgyja civilines teises, prisiima civilines pareigas ir jas įgyvendina per savo valdymo organus – visuotinį dalininkų susirinkimą ir vienasmenį valdymo organą – viešosios įstaigos vadovą. Su viešosios įstaigos vadovu, kaip ir su daugumos privačiųjų juridinių asmenų vadovais, yra sudaroma darbo sutartis, be to, su viešosios įstaigos vadovu taip pat gali būti sudaroma visiška materialinės atsakomybės sutartis²⁴. Iš viešosios įstaigos vadovo teisinio statuso reglamentavimo matyti, kad viešųjų įstaigų vadovų statusas reglamentuojamas ganėtinai panašiai kaip ir akcinių bendrovių, viešosios įstaigos vadovas yra laikytinas tiek darbo, tiek civilinių santykių subjektas. Iš šio išplaukia, kad tokios įstaigos vadovui taikytina atsakomybė už padarytą žalą juridiniam asmeniui turėtų būti analogiška kaip ir bendrovių vadovams. Ar taikytina atsakomybė yra analogiška kaip ir bendrovės vadovui bus apžvelgiama kitoje magistro darbo dalyje.

Prie įstaigų taip pat priskiriamos ir valstybės bei savivaldybės biudžetinės įstaigos. Nurodytas juridinių asmenų formas reglamentuoja Biudžetinių įstaigų įstatymas²⁵, šio įstatymo 9 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad biudžetinės įstaigos vadovas yra vienasmenis biudžetinės įstaigos valdymo organas. Minimo įstatymo 3 straipsnio 2 dalyje apibrėžta, kad per biudžetinės įstaigos vadovą biudžetinė įstaiga įgyja civilines teises ir prisiima civilines pareigas bei jas įgyvendina. Daugiau biudžetinės įstaigos vadovo statusas įstatyme neapibrėžiamas, jis, kaip nurodoma įstatymo 6 straipsnio 2 dalies 7 punkte, apibrėžiamas biudžetinės įstaigos nuostatuose. Konkretios biudžetinės įstaigos vadovo kompetenciją taip pat įtvirtina teisės aktai, reglamentuojantys tą konkrečią veiklą. Pavyzdžiui teatrų veiklą

¹⁹ Valstybės žinios, 1993, Nr. 20-488.

²⁰ Valstybės žinios, 1991, Nr. 13-328.

²¹ Valstybės žinios, 2004, Nr. 78-2710.

²² Lietuvos Respublikos ūkinių bendrijų įstatymas. Valstybės žinios, 1990, Nr. 31-747, 2 str. 6 d.

²³ Valstybės žinios, 1996, Nr. 68-1633.

²⁴ Lietuvos Respublikos viešųjų įstaigų įstatymas. Valstybės žinios, 1996, Nr. 68-1633, 5 str.

²⁵ Valstybės žinios, 1995, Nr. 104-2322.

reglamentuoja Teatrų ir koncertinių įstaigų įstatymas²⁶, pagal šio įstatymo 10 straipsnio 1 dalį nacionalinių, valstybės ir savivaldybių teatrų ir koncertinių įstaigų vadovai į pareigas priimami konkurso būdu. Su konkursą laimėjusiu asmeniu sudaroma terminuota darbo sutartis penkeriems metams. Sveikatos priežiūros įstatyme taip pat įtvirtintos nuostatos, kad sveikatos priežiūros įstaigos vadovai skiriami konkurso tvarka.²⁷ Be to, minimo straipsnio 6 dalyje numatyta, kad sveikatos priežiūros vadovai į darbą priimami ir iš darbo atleidžiami Darbo kodekso nustatyta tvarka ir pagrindais. Iš tokio teisinio normų įtvirtinimo būtų galima daryti išvadą, kad įstaigų vadovų teisinė padėtis lygiai tokia pati kaip ir bendrovės vadovo ir kad įstaigų vadovas atsako lygiai tokia pat tvarka kaip ir bendrovės vadovas, t.y. jo atsakomybė reglamentuoja tiek darbo, tiek civilinės teisės normos. Tačiau, CK 2.34 straipsnio 4 dalyje įstatymų leidėjas įtvirtino, kad Civilinio kodekso VII skyrius viešiesiems juridiniams asmenims taikomas subsidiariai. Nurodytame CK VII skyriuje numatyti juridinių asmenų organai, jų kompetencija ir funkcijos, pareigos ir atsakomybė už pareigų nesilaikymą. Viešiesiems juridiniams asmenims CK VII skyrius taikomas tik tuomet, kai konkretūs teisės aktai, reglamentuojantys konkrečias viešųjų juridinių asmenų rūšis nereglamentuoja CK nurodytame skyriuje įtvirtintų klausimų. Iš šio darytina išvada, kad viešųjų juridinių asmenų vadovams atsakomybė už juridiniams asmenis padarytą žalą nėra tapati kaip ir bendrovės vadovams. Be to, kai kurių įstaigų vadovų statusas yra valstybės tarnautojų, tad jų atsakomybės klausimus vėlgi reglamentuoja ne Darbo kodeksas, o Valstybės tarnybos įstatymas²⁸. Atkreiptinas dėmesys, kad viešojo juridinio asmens – asociacijos vienasmenio juridinio asmens statusas Asociacijų įstatyme²⁹ nėra aptartas. Tai reiškia, kad su asociacijos vienasmeniu valdymo organo nariu gali būti sudaryta tiek darbo tiek ir civilinė sutartis.

Taigi, apžvelgus įstatyminių juridinių asmenų vadovų teisinio statuso reglamentavimą, galima daryti išvadą, kad skirtingų juridinio asmens formų vadovų teisinis statusas nėra vienodas. Vienu juridinių asmenų vadovus su juridiniu asmeniu sieja išimtinai tik civiliniai teisiniai santykiai, su kitais tiek civiliniai tiek ir darbo teisiniai santykiai. Teisiniu požiūriu daugumą juridinių asmenų ir jų vadovus sieja dualistiniai teisiniai santykiai, kai iš vienos pusės yra laikoma, kad vadovas yra darbo teisinių santykių subjektas, o iš kitos – civilinių santykių subjektas, kaip juridinio asmens valdymo organas. Vadovą laikant tiek darbo, tiek

²⁶ Valstybės žinios, 2004, Nr. 96-3523.

²⁷ Lietuvos Respublikos sveikatos priežiūros įstaigų įstatymas. Valstybės žinios, 1996, Nr. 66-1572, 15 str.

²⁸ Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 45-1708.

²⁹ Valstybės žinios, 2004, Nr. 25-745.

civilinių santykių subjektu iškyla problema, tampa nebeaišku, kokia atsakomybė turi būti taikoma vadovui už jo neteisėtus veiksmus padarytą žalą įmonei – civilinė ar materialinė. Iš įstatyminio reguliavimo vienareikšmiškai teigti, kad vadovui taikytina tiek civilinė tiek darbo atsakomybė negalima, nes toks reguliavimas aiškiai nėra įtvirtintas. Analizuojant įmonės, įstaigos, organizacijos vadovo atsakomybę, būtina yra apžvelgti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamą praktiką, kurioje buvo analizuotas ir aptartas juridinio asmens vadovo statusas. Iš teismų praktikos suformuoto vadovo statuso bus galima aiškiau nustatyti, kokia konkrečiai atsakomybė turi būti taikoma vadovui už jo veiksmus padarytą žalą juridiniam asmeniui, tretiesiems asmenims.

1.2. Įmonės, įstaigos, organizacijos vadovo teisinis statusas pagal teismų praktiką

Analizuojant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, kuriose buvo analizuotas juridinio asmens vienasmenio valdymo organo teisinis statusas, galima išvelgti, kad vieningos pozicijos klausimu, kokie teisiniai santykiai sieja vadovą ir įmonę, įstaigą, organizaciją, nebuvo. Iki pat 2009 metų teismų formuojamoje praktikoje juridinio asmens vadovas buvo laikomas civilinių santykių subjektu su dalimi darbo teisės išimčių. Vienoje iš pirmųjų LAT išplėstinės teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 16 d. priimtoje nutartyje buvo pasisakyta, kad net ir tuo atveju, kai tarp administracijos vadovo ir bendrovės yra sudaryta darbo sutartis, šie santykiai iš esmės atitinka ne darbo teisinius santykius, o civilinius teisinius santykius, kuriems taikytinos pavidimo sutartį reguliuojančios teisės normos. Teismas pažymėjo ir tai, kad administracijos vadovo buvimas bendrovės organu sąlygoja tai, jog daugelis administracijos vadovo teisių ir pareigų atsiranda įstatymo, o ne sutarties pagrindu, dėl šio administracijos vadovo ir bendrovės santykiams daugiau būdingi įstatyminio atstovavimo bruožai. Galiausiai, teisėjų kolegija konstatavo, kad administracijos vadovo ir bendrovės santykiai savo esme yra pavidimo teisiniai santykiai, o ne darbo³⁰. Teismas nors ir vienareikšmiškai nurodė, kad bendrovę ir jos vadovą sieja pavidimo teisiniai santykiai, tačiau jis kartu pažymėjo, kad jų santykiai pasižymi tam tikrais ypatumais, tai yra, kad iš vienos pusės, tai atstovavimo santykiai, kuomet administracijos vadovui, kaip bendrovės įgaliotiniui, pavidama veikti bendrovės vardu ir savo veiksmis sukurti bendrovei teises ir pareigas. Iš kitos pusės, administracijos vadovas teikia tam tikras intelektines paslaugas, t.y.

³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2001 m. spalio 16 d. nutartis c. b. *V.Paliūnas v. Radviliškio rajono savivaldybė*, Nr. 3K-7-760/2001, kat. 13, 2.11, 50.

užtikrina kasdieninį bendrovės funkcionavimą ir jos reikalų tvarkymą. Trečia, administracijos vadovo veikla yra jo profesinė veikla ir pragyvenimo šaltinis, t.y. administracijos vadovo ir bendrovės santykiams būdingas darbuotoją ir darbdavį siejančio darbo santykio elementas. Šioje anksčiau nurodytoje nutartyje LAT pasisakymas, kad bendrovės vadovas vienu metu yra ir įstatyminis atstovas ir įgaliotinis pagal pavedimo sutartį kaip turintis loginių trūkumų neliko nepastebėtas teisės mokslininkų. Akivaizdu, kad subjektas tuo pat metu negali būti ir įstatyminis atstovas, ir įgaliotinis pagal pavedimo sutartį. Greičiaus R. nuomone nors iš esmės bendrovės vadovo teisės ir pareigos nustato įstatymai, tačiau tai nelaikytina pakankamu pagrindu teigti, jog susiklosto įstatyminio atstovavimo teisiniai santykiai. Bet kuriuo atveju vadovą skiriantis ar su juo sudarantis juridinio asmens organas išreiškia savo valią būti atstovaujama konkretaus asmens³¹. Tokios pačios nuomonės, kad atstovas, atlikdamas atstovaujamojo vardu ir interesais tam tikrus procesinius veiksmus, išreiškia savo teismo turinį, o tuo tarpu bendrovės vadovas išreiškia pačios bendrovės teismo, laikosi ir V. Nekrošius³². Kaip nurodo J. Kiršienė ir A. Tikniūtė, pats „atstovavimo“ termino vartojimas juridinio asmens organo veiklos kontekste yra dviprasmiškas, nes faktas, kad juridinio asmens organas veikia juridinio asmens vardu, nesuteikia pagrindo teigti, jog jis yra atstovas tradicine atstovavimo instituto prasme. Juridinio asmens veikla – tai paties juridinio asmens valios išraiška be papildomo savo funkcijų delegavimo įgaliotiniui³³.

Po minėtos 2001 išplėstinės LAT teisėjų kolegijos priimtos nutarties teismų praktika plėtota ta linkme, kad bendrovės vadovo padėtis yra specifinė dėl to, kad darbo sutartis atitinka ne darbo teisinius santykius, o civilinius teisinius santykius, kuriems taikytinos pavedimo sutartį reglamentuojančios teisės normos³⁴. LAT 2001 m. lapkričio 26 d. priimtoje nutartyje buvo konstatuota, kad darbo teisiniai santykiai tarp bendrovės vadovo ir bendrovės

³¹ GREIČIUS, R. *Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 125-126.

³² LAUŽIKAS E.; MIKELĖNAS V.; NEKROŠIUS V. *Civilinio proceso teisė. I tomas: vadovėlis*. Vilnius. Justitia, 2003, p. 290.

³³ KIRŠIENĖ, J.; TIKNIŪTĖ, A. Juridinio asmens civilinių teisių įgyvendinimas bendrovėje: kam priklauso valdymo funkcija? *Jurisprudencija*, 2004, t. 55(47), p. 33.

³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2003 m. spalio 8 d. nutartis c. b. V. G. v AB (duomenys neskelbtini), Nr. 3K-3-954/2003, kat. 2.7, 2.8, 5.7; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2003 m. gruodžio 3 d. nutartis c. b. O. B. v. Utenos apskrities viršinininko administracija, Nr. 3K-3-1203/2003, kat. 2.4.3.6; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. vasario 15 d. nutartis c. b. V. S. v. Kooperatinė bendrovė „Lietuvos kooperatyvų sąjunga“, Nr. 3K-3-123/2006, kat. 11.9.12, 19.2, 95.3.

yra taikomi ta apimtimi kiek vadovas gali pasinaudoti socialinėmis garantijomis, darbų sauga, apmokėjimo už darbą tvarka³⁵.

Iš anksčiau paminėtų dviejų priimtų 2001 metais LAT nutarčių būtų galima daryti išvadą, kad šiomis dvejomis nutartimis buvo suformuluota praktika, kad bendrovės vadovą ir bendrovę sieja civiliniai teisiniai santykiai, išskyrus, sprendžiant klausimus susijusius su vadovo atleidimu, socialinių garantijų užtikrinimu, mat šiais atvejais klausimai sprendžiami vadovaujantis darbo teisės normomis. Tokia suformuluota LAT praktika, kai vadovo santykiai pasižymėjo dvilypumu, kėlė daug neaiškumų žemesnės instancijos teismams sprendžiant klausimus dėl tarp vadovo ir bendrovės susiklosčiusių santykių nustatymo. Akivaizdu, kad nesant tinkamai sureglamentuotiems teisiniams santykiams sprendžiant teisinius ginčus kyla daug neaiškumų, kuriuos mėginama išaiškinti formuojama teismų praktika, tačiau manytina nėra gerai, kai teisiniai santykiai yra sureglamentuoti taip, kad sprendžiant ginčus paliekama daug laisvės interpretuoti. Taip manytina todėl, kad teisinių santykių subjektas nežino kokie padariniai vienokiu ar kitokiu atveju jo laukia. Pasak Usonienės J. ir Tikniūtės A., tokia formuota teismų praktika nutolo nuo bendrovės vadovo, kaip darbo teisinių santykių subjekto sampratos ir nuo įstatymo leidėjo valios ne tik vadovo atleidimo iš pareigų ir civilinės atsakomybės klausimuose, bet ir tuose klausimuose, kur pagal pačios teismų praktikos suformuluotą taisyklę vis dar turėtų būti taikomos darbo teisės normos, jų taikymas nėra nuoseklus³⁶. Teismų praktika formuota ta linkme, kad vadovą ir juridinį asmenį sieja išimtinai civiliniai teisiniai santykiai, su darbo teisės išimtimis, tačiau doc. dr. Davulio T. nuomone reiktų pripažinti bendrovės vadovui darbuotojo teisinį statusą su civilinės teisės normomis numatytais išimtimis, kas reikštų, jog bendrovės vadovui darbo teisės normos būtų taikomos visa apimtimi visais atvejais, kai bendrovės vadovas veiktų kaip darbuotojas, o civilinės teisės normos – kai bendrovės vadovo veiksmai būtų susiję su valdymo organo įgaliojimais ir kompetencijos įgyvendinimu.³⁷ Anot Bagdanskio T. bendrovės vadovas yra dvejopo pobūdžio santykių dalyvis: 1) išorinių santykių – su trečiaisiais asmenimis; 2) vidinių santykių – su bendrove ir jos dalyviais (akcininkais)³⁸.

³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2001 m. lapkričio 26 d. nutartis c.b. P. D. v. AB duomenys neskelbtini, Nr. 3K-3-1200/2001, kat. 13., 2.4.5., 50., 13.

³⁶ TIKNIŪTĖ, A.; USONIENĖ, J. Vienasmensio valdymo organo teisinis statusas: ar įmanomas vienareikšmiškumas?. *Jurisprudencija*, 2013, 20(3), p. 1100.

³⁷ DAVULIS, T. *Įmonės, įstaigos, organizacijos vadovo teisinio statuso problema Lietuvos teisėje. In Privatinė teisė: praeitis, dabartis ir ateitis*. Vilnius: Justitia, 2008, p.115.

³⁸ BAGDANSKIS, T. *Materialinės atsakomybė darbo teisėje*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2008, p. 168.

Po šių teisės mokslininkų doc. dr. T. Davulio ir T. Bagdanskio išaiškinimų, 2009 m. lapkričio 20 d. LAT išplėstinė teisėjų kolegija priėmė nutartį³⁹, kurioje manytina buvo išplėtota doc. dr. T. Davulio ir T. Bagdanskio išsakyta pozicija dėl vadovo statuso dualizmo atribojimo. Šioje nurodytoje LAT išplėstinės kolegijos nutartyje buvo prieita prie išvados, kad ABĮ 37 straipsnio 4 dalies nuostatos dėl su vadovu sudaromos darbo sutarties ir galimybės sudaryti visiškos materialinės atsakomybės sutartį, taip pat ABĮ 37 straipsnio 6 dalyje įtvirtintos bendrovės vadovo funkcijos – organizuoti kasdienę bendrovės veiklą, priimti į darbą ir atleisti darbuotojus, sudaryti ir nutraukti su jais darbo sutartis, skatinti juos ir skirti nuobaudas – viena vertus, patvirtina bendrovės vadovo, kaip darbo teisinių santykių subjekto, statusą, t. y. atitinkamai kaip darbuotojo ir kaip darbdavio atstovo (DK 14 straipsnio 2 dalis, 24 straipsnio 1 dalis). Šis bendrovės vadovo, kaip darbo teisinių santykių subjekto, statusas reiškiasi vadinamuosiuose „vidiniuose“ bendrovės ir vadovo santykiuose. Kita vertus, ABĮ 19 straipsnio 6 dalies nuostatos – bendrovės santykiuose su kitais asmenimis bendrovės vardu vienvaldiškai veikia bendrovės vadovas – įtvirtina vadovo, kaip juridinio asmens atstovo, statusą „išoriniuose“ santykiuose, kuriuose vadovui keliami aukštesni reikalavimai tiesiogiai įtvirtinti civiliniuose įstatymuose arba išplaukiantys iš šių įstatymų esmės. Minėtoje nutartyje LAT suformavo precedentą, kad bendrovės vadovui padarius bendrovei žalos veikiant kaip jos valdymo organui „išoriniuose“ santykiuose, jam turi būti taikytina civilinė atsakomybė pagal civilinius įstatymus, o padarius žalos veikiant „vidiniuose“ santykiuose – materialinė atsakomybė.

Taigi, po LAT 2009 metais priimtos precedentinės nutarties, kurioje buvo konstatuota, kad bendrovės vadovas yra tiek darbo, tiek civilinių santykių subjektas, atitinkamai bendrovės vadovas darbo teisinių santykių subjektu laikomas tuomet, kai veikia bendrovės „vidiniuose“ santykiuose, o civilinių santykių subjektu – kai bendrovės vardu veikia „išoriniuose“ santykiuose, lyg ir tapo aišku, kada vadovas laikomas darbo teisinių santykių subjektu, o kada civilinių. Tačiau žvelgiant atidžiau, vis tik liko neaišku, koks vadovo veikimas bendrovės vardu laikytinas „vidiniais“ santykiais, o kokiais „išoriniais“, pavyzdžiui, kaip bus vertinami vadovo veiksmai neteisėtai neišmokėjus darbuotojams atlyginimo ar neteisėtai padidinus darbo užmokestį darbuotojui, kuris yra vadovo sūnus. Lyg ir būtų aišku, kad vadovas neteisėtai padidindamas ir neišmokėdamas darbo užmokesčio,

³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2009 m. lapkričio 20 d. nutartis c.b. BUAB „Optimalūs finansai“ v. G. P., Nr. 3K-7-444/2009, kat. 19.2., 27.7., 36.2., 37., 44.2.1., 44.2.2., 45.5.2.17.

veikė vidiniuose santykiuose, kas reiškia, kad vadovui atsakomybė turi būti taikoma pagal darbo teisės normas, tačiau LAT šiose dvejose skirtingose situacijose pasisakė priešingai. Vienoje situacijoje vadovo atsakomybę pripažino kylančią iš darbo teisinių santykių ir taikė materialinę atsakomybę⁴⁰, o kitoje situacijoje vadovo atsakomybę pripažino civiline⁴¹. Taigi, iš minėtų dviejų LAT nutarčių, kai iš esmės vadovams atlikus beveik vienodus neteisėtus veiksmus, buvo taikytos skirtingų rūšių atsakomybės, negalima vienareikšmiškai konstatuoti ir nuspręsti kada pagal formuojamą teismų praktiką vadovas laikytina veikiantis vidiniuose santykiuose su bendrove, o kada – išoriniuose. Dėl šios priežasties kitoje darbo dalyje bus nagrinėjama ir aptariama LAT teismų praktika vadovo atsakomybės taikyme.

LAT nagrinėdamas bylas susijusias su viešaisiais juridiniais asmenimis 2013 m. birželio 28 d. priimtoje nutartyje nagrinėdamas labdaros ir paramos fondo ir jo vadovo teisinius santykius pažymėjo, kad sprendžiant dėl konkretaus juridinio asmens vadovo atleidimo iš darbo pagrindų, būtina įvertinti to juridinio asmens teisinį statusą sudarančių ypatumų visumą, bendrųjų ir specialiųjų teisės aktų nuostatas, susijusias su šio klausimo reglamentavimu⁴². Pažymėtina ir tai, kad LAT teisėjų kolegija nurodė, kad viešosios įstaigos vadovui, skirtingai nei tokios įstaigos kolegialiems organams arba akcinės bendrovės vadovui, netaikomas atšaukimo institutas, kurio taikymas darbo teisėje vertinamas kaip darbo sutarties nutraukimo pagrindas. Viešosios įstaigos tikslas – tenkinti viešuosius interesus vykdant visuomenei naudingą veiklą – bei viešosios įstaigos ir jos steigėjų (dalininkų) specifinis bruožas – pelno nesiekimas – išskiria šiuos juridinius asmenis ir jų dalyvius iš juridinių asmenų ir jų dalyvių rūšių, kuriems būdingas pelno siekimas, pavyzdžiui, akcinių bendrovių ir akcininkų, kitokių įmonių ir jų dalyvių. Dėl to viešosios įstaigos vadovo darbo santykių atsiradimas negali būti grindžiamas fiduciarinių pavedimo teisinių santykių atsiradimu, kurie būdingi pelno siekiančių juridinių asmenų ir jų vadovų santykiams, o atleidimas – jų nutrūkimu.⁴³ Minėtoje LAT išplėstinės teisėjų kolegijos priimtoje nutartyje pažymėta ir tai, kad sprendžiant dėl konkretaus viešojo juridinio asmens vadovo atleidimo iš

⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. gruodžio 19 d. nutartis c.b. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija v. J. S., Nr. 3K-3-535/2011, kat. 19.2, 44.5.2.17, 99.3, 114.1, 114.11.

⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. lapkričio 16 d. nutartis c.b. BUAB „IBCA trobos“ v. A. G. Nr. 3K-3-493/2012, kat. 27.3.2.1, 27.7, 44.2.1, 44.2.4.1, 44.2.4.1.

⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. birželio 28 d. nutartis c.b. V. Š. v. Labdaros ir paramos fondas Širvintų parapijos globos namai, Širvintų Šv. Arkangelo Mykolo parapija, Nr. 3K-3-379/2013, kat. 11.9.12., 19.4.

⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. gegužės 5 d. nutartis V. G. v. viešoji įstaiga „Vilniaus butai“, Nr. 3K-7-161/2009, kat. 11.9.12., 11.9.13., 11.11., 95.3., 95.6.2.

darbo pagrindų, būtina įvertinti to juridinio asmens teisinį statusą sudarančių ypatumų visumą, bendrųjų ir specialiųjų teisės aktų nuostatas, susijusias su šio klausimo reglamentavimu. Teisėjų kolegija šiuo norėjo pažymėti, kad skirtinguose viešųjų juridinių asmenų rūšių specialiuosiuose teisės aktuose vadovo statuso klausimai gali būti apibrėžiami įvairiai. Štai, pavyzdžiui anksčiau 2008 m. rugsėjo 29 d. nagrinėtoje civilinėje byloje LAT teisėjų kolegija pažymėjo, kad Lietuvos nacionalinės sveikatos sistemos viešųjų įstaigų veiklą ir jų vadovų priėmimo į darbą bei atleidimo iš darbo tvarką reglamentuoja specialus Sveikatos priežiūros įstatymas, turi būti vadovaujamasi būtent juo, o ne Viešosios įstaigos įstatymo nuostatomis⁴⁴. LAT teisėjų išplėstinė kolegija 2008 m. rugsėjo 28 d. nutartyje nagrinėdama biudžetinės įstaigos (teatro) vadovo teisinius santykius pažymėjo, kad teatras yra biudžetinė įstaiga, todėl turi būti taikytinos Biudžetinių įstaigų įstatymo nuostatos, aktualios konkrečiam klausimui, tačiau atsižvelgiant į tai, kad minėto įstatymo atžvilgiu Teatrų ir koncertinių įstaigų įstatymas yra specialusis, visų pirma būtina vadovautis specialiojo teisės akto normomis (*lex specialis derogat lex generalis*)⁴⁵. Kaip matyti teismų praktikos viešosios įstaigos vadovą ir viešąją įstaigą sieja išimtinai darbo teisiniai santykiai tiek darbo sutarties sudarymui, tiek vykdymui ir nutraukimui, priešingai nei anksčiau analizuotoje privačių juridinių asmenų ir vadovo santykiams.

Taigi, iš įstatyminio reglamentavimo, formuojamos Lietuvos Aukščiausio Teismo praktikos, ir teisės mokslininkų pateikiamos nuomonės, galima teigti, kad dauguma įmonės, įstaigos ir organizacijos vadovų su juridiniu asmeniu sieja dualistiniai teisiniai santykiai. Vadovą ir juridinį asmenį sieja tiek darbo teisiniai santykiai, tiek civiliniai teisiniai santykiai. Įstatymo leidėjo požiūriu būtų galima teigti, kad įstaigos, organizacijos, įmonės vadovas apibrėžiamas kaip darbo teisinių santykių subjektas, mat su juo galima sudaryti išimtinai tik darbo sutartį, taip pat numatyta galimybė su dauguma vadovų sudaryti visiškos materialinės atsakomybės sutartį, tačiau toks teiginys paneigtinas vien ta aplinkybe, kad Civilinio kodekso antroje knygoje yra įtvirtinta eilė teisių ir pareigų juridinio asmens vienasmeniam valdymo organui – vadovui, taip pat ir taikytina atsakomybė, neišskiriant ir vadovo, kaip vienasmenio juridinio valdymo organo nario. Tai, kad juridinio asmens vadovo teisiniai santykiai su juridiniu asmeniu yra specifiniai patvirtina ir formuojama Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, kuri akcentuoja, kad nors su privataus juridinio asmens vadovu sudaroma darbo

⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. rugsėjo 29 d. nutartis c. b. P. V. M. v. Trakų rajono savivaldybė, Nr. 3K-3-424/2008, kat. 11.9.10.10., 11.9.12., 19.2., 19.4.

⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. rugsėjo 29 d. nutartis c. b. Lietuvos Respublikos kultūros ministerija v. A. N., Nr. 3K-7-308/2008, kat. 19.2, 19.4.

sutartis, atsiradę teisiniai santykiai atitinka ne tik darbo, bet civilinius teisinius santykius, nes privataus juridinio asmens ir vadovo santykiams būdingi įstatyminio atstovavimo bruožai. Nesant vieningo įmonės, įstaigos, organizacijos vadovų teisinio statuso reglamentavimo, negalima vienareikšmiškai atsakyti kokia ir kokiais atvejais vadovui už juridiniam asmeniui padarytą žalą taikytina atsakomybė. Tam, kad tai išsiaiškinti, toliau šiame magistro darbe bus nagrinėjama ir aptariama įmonės, įstaigos, organizacijos vadovo atsakomybė.

2. ĮMONĖS, ĮSTAIGOS, ORGANIZACIJOS VADOVO ATSAKOMYBĖ PAGAL DARBO IR CIVILINĘ TEISĘ

Šioje darbo dalyje bus analizuojama skirtingų juridinių asmenų vadovų atsakomybė. Pirmajame magistrinio darbo skyriuje išanalizavus juridinio asmens vadovo statusą buvo prieita prie išvados, kad nėra vieningo skirtingų juridinių asmenų formų vadovo statuso buvimo. Štai akcinės bendrovės ir uždarnosios akcinės bendrovės vadovo statusas yra dualistinis, jis laikomas tiek darbo, tiek civilinių santykių subjektu. Mažosios bendrijos vadovas laikytinas išimtinai tik civilinių santykių subjektu, tuo tarpu individualios įmonės vadovas, priklausomai nuo individualios įmonės savininko pasirinkimo, gali būti išimtinai tik civilinių santykių subjektas, arba jo statusas gali būti dualistinis, toks pat kaip ir akcinės bendrovės vadovo. Su viešosios įstaigos vadovu, kuris nėra laikytinas valstybės tarnautoju, sudaroma darbo sutartis. Ar jis laikomas ir civilinių santykių subjektu sprendžina pagal specialius įstatymus, įmonės įstatus, vadovo pareiginius nuostatus. Tuo tarpu asociacijos vadovas gali būti išimtinai tik civilinių santykių subjektas arba dualistinis, tai priklauso nuo asociacijos įstatuose numatyto įtvirtinimo.

Taigi, nesant vienodo vadovų statuso buvimo, jiems analogiškai nėra taikoma ir vienoda atsakomybė už juridiniam asmeniui ar kitiems tretiesiems asmenims padarytą žalą. Vieniems vadovams gali būti taikoma vien tik civilinė atsakomybė, kitiems vien tik darbo – materialinė atsakomybė, o kitiems tiek materialinė, tiek civilinė. Atrodytų, kad nėra svarbu, kokia atsakomybė – materialinė ar civilinė turėtų būti taikoma vadovui, tačiau pažymėtina, kad civilinė ir darbo – materialinė atsakomybė turi tam tikrų esminių skirtumų. Visų pirma civilinė atsakomybė yra grindžiama visiško žalos atlyginimo principu⁴⁶, tuo tarpu darbuotojo materialinė atsakomybė pagal bendrąją taisyklę yra ribota⁴⁷. Visų antra, priešingai nei civilinės atsakomybės, materialinės atsakomybės darbo teisės prasme atvejais žalą padariusio asmens (darbuotojo) kaltė nepreziumuojama⁴⁸, kas reiškia, kad juridinis asmuo turi vadovo kaltę įrodinėti. Šis nevienodas skirtingų atsakomybės rūšių specifiškumas lemia, kad taikytinos atsakomybės klausimas nėra betikslis, nes nuo atsakomybės taikymo rūšies

⁴⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262, 6.251 str.

⁴⁷ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. Valstybės žinios, 2002, 254 str.

⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2009 m. lapkričio 20 d. nutartis c.b. BUAB „Optimalūs finansai“ v. G. P., Nr. 3K-7-444/2009, kat. 19.2., 27.7., 36.2., 37., 44.2.1., 44.2.2., 45.5.2.17.

priklauso ar vadovui bus taikytina visiškas žalos atlyginimas ar ne, ar vadovo padarytą kaltę reikės įrodinėti ar ne.

Tam, kad darbe būtų galima toliau analizuoti konkrečių juridinių asmenų formų vadovų atsakomybę, atsakomybės taikymo ypatumus, visų pirma yra svarbu trumpai išanalizuoti tiek civilinės atsakomybės sampratą, jos sąlygas, tiek ir darbo – materialinės atsakomybės sampratą, sąlygas ir kitus specifinius ypatumus.

2.1. Juridinių asmenų vadovams taikytinos darbo ir civilinės atsakomybės ypatumai

Bendriausia prasme civilinė atsakomybė reiškia turtinę prievolę, kurios viena šalis turi teisę reikalauti atlyginti nuostolius, o kita šalis privalo atlyginti padarytus nuostolius⁴⁹. Pritartina yra V. Mikelėnui, kad kai yra kalbama apie įmonės vadovo civilinę atsakomybę, tai reiškia, kad civilinė atsakomybė yra neigiama reakcija į vadovo elgesį, kuriuo jis pažeidžia arba įmonės, arba trečiųjų asmenų privačius interesus⁵⁰. Civilinis kodeksas numato, kad civilinė atsakomybė gali būti dvejopa – arba deliktinė arba sutartinė. Sutartinė atsakomybė, kaip tai numato CK 6.245 straipsnio 3 dalis atsiranda dėl to, kad neįvykdoma arba netinkamai įvykdoma sutartis, tuo tarpu deliktinė atsakomybė, kaip tai numato CK 6.245 straipsnio 4 dalis atsiranda dėl žalos, kuri nesusijusi su sutartiniais santykiais, išskyrus atvejus, kai įstatymai nustato, kad deliktinė atsakomybė atsiranda ir dėl žalos, susijusios su sutartiniais santykiais. Į klausimą, kokia civilinės atsakomybės rūšis turėtų būti taikoma vadovui, būtų galima atsakyti išanalizavus teisės mokslininkų pateiktas mintis, tačiau tarp jų vieningos nuomonės nerasime. Vienų autorių nuomone, vadovo civilinė atsakomybė juridiniam asmeniui yra tik sutartinė⁵¹, tuo tarpu kitų teisės mokslininkų nuomone vadovo atsakomybė yra deliktinė⁵². Greičiaus R. nuomone vadovui taikytina deliktinė civilinė atsakomybė dėl to, kadangi asmuo vadovo statusą gali įgyti bet tokio juridinio fakto pagrindu. Šiai Greičiaus R. nuomonei pritartina. Atrodytų, kad įstatymų leidėjas CK 2.87 straipsnio 7 dalies nuostata, kurioje numatyta, kad juridinio asmens valdymo organo narys, nevykdantis arba netinkamai vykdantis pareigas, nurodytas šiame straipsnyje ar steigimo dokumentuose, privalo padarytą

⁴⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262, 6.245 str. 1 d.

⁵⁰ ABRAMAVIČIUS, A.; MIKELĖNAS, V. *Įmonių vadovų atsakomybė*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 1999, p. 231.

⁵¹ ABRAMAVIČIUS, A.; MIKELĖNAS, V. *Įmonių vadovų atsakomybė*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 1999, p. 236-237

⁵² GREIČIUS, R. *Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 218-219.

žalą atlyginti juridiniam asmeniui visiškai, jei įstatymai, steigimo dokumentai ar sutartis nenumato kitaip, norėjo įtvirtinti vadovo sutartinę atsakomybę, kas sprendina iš atsakomybės apribojimo, tačiau šią įstatymo leidėjo nuostatą galima teigti išaiškino LAT suformuota praktika. LAT teismas 2009 m. lapkričio 20 d. nutartyje nurodė, kad vadovui veikiant „išoriniuose“ santykiuose juridinio asmens vardu, vadovui už jo veiksmais padarytą žalą juridiniam asmeniui taikytina deliktinė civilinė atsakomybė⁵³. Šioje priimtoje nutartyje LAT taip pat pažymėjo, kad civilinei atsakomybei taikyti teisiškai nereikšminga aplinkybė, ar su bendrovės vadovu yra sudaryta visiška jo materialinės atsakomybės sutartis. Taigi, LAT šia priimta nutartimi iš esmės atsakė, kad vadovui yra taikytina civilinė (deliktinė) atsakomybė. Pastebima ir tai, kad vėlesnėse LAT nutartyse vadovo civilinė atsakomybė taipogi buvo pripažįstama deliktine⁵⁴. Civilinei (deliktinei) atsakomybei lyginant su civiline (sutartine) atsakomybe būdinga tai, kad deliktinės atsakomybės atveju padarytų nuostolių dydis negali būti ribojamas, deliktinei atsakomybei taikomas sutrumpintas 3 metų ieškinio senaties terminas, be to, deliktinė atsakomybė gali pasireikšti tik nuostolių atlyginimu.

Tam, kad vadovą patraukti civilinę atsakomybę už jo veiksmais padarytą žalą įmonei, nepakanka vien nustatyto žalos padarymo fakto, kiekvienu atveju yra būtina išsamiai išanalizuoti ar yra pakankamo pagrindo vadovo civilinei atsakomybei kilti. Juridinio asmens vadovą patraukti civilinę atsakomybę galima jeigu egzistuoja tam tikros civilinės atsakomybės sąlygos: žala (nuostoliai), neteisėti veiksmai, priežastinis ryšys tarp neteisėtų veiksmų ir žalos, žalą padariusio asmens kaltė.

Kaip vieną iš bendrųjų civilinės atsakomybės sąlygų – neteisėtus veiksmus reglamentuoja CK 6.246 straipsnio 1 dalis, kuriame pasakyta, kad civilinė atsakomybė atsiranda neįvykdžius įstatymuose ar sutartyje nustatytos pareigos (neteisėtas neveikimas) arba atlikus veiksmus, kuriuos įstatymai ar sutartis draudžia atlikti (neteisėtas veikimas), arba pažeidus bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai. Vadovo civilinė atsakomybė, jo neteisėti veiksmai atsiranda pažeidus CK 2.87 straipsnyje numatytas pareigas, taip pat pažeidus kitus įstatymus. Vadovo neteisėti veiksmai prieš juridinį asmenį atsiranda trimis atvejais: kai vadovas pažeidžia tiesiogiai ir konkrečiai įstatymuose ar kituose norminiuose teisės aktuose nustatytas pareigas; kai vadovas pažeidžia bendrovės įstatus, kitus bendrovės

⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2009 m. lapkričio 20 d. nutartis c.b. BUAB „Optimalūs finansai“ v. G. P., Nr. 3K-7-444/2009, kat. 19.2., 27.7., 36.2., 37., 44.2.1., 44.2.2., 45.5.2.17.

⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. balandžio 30 d. nutartis c.b. UAB „Neo Group“ v. J. B. B., Nr. 3K-3-157/2010, kat. 11.9.6, 42.8.

vidaus veiklos dokumentus; kai vadovas elgiasi aplaidžiai, nerūpestingai. Pažymėtina, kad nustatant ar vadovas yra atlikęs neteisėtus veiksmus svarbu atsižvelgti į tai, kad vadovą ir jo vadovaujamą įmonę sieja fiduciariniai santykiai, nuo pat tapimo bendrovės vadovu momento vadovas turi elgtis rūpestingai, atidžiai ir apdairiai. Ar vadovas konkrečiu atveju šią pareigą įvykdė, nustatoma pagal tam tikrus objektyvius elgesio standartus – rūpestingo, apdairaus, protingo vadovo elgesio matą⁵⁵. Vadovo neteisėti veiksmai negali būti preziumuojami, šie veiksmai asmens, kuris reikalauja priteisi padarytą žalą iš vadovo, turi būti įrodinėjami.

Kaip jau buvo minėta, vadovą ir bendrovę sieja fiduciariniai santykiai, sprendžiant klausimą dėl vadovo neteisėtų veiksmų, kaip civilinės atsakomybės sąlygos, privalu nustatyti ar vadovas pažeidė šias fiduciarines pareigas. G. Jakutavičiūtė savo disertacijoje yra pažymėjusi, kad valdymo organų narių priimti rizikingi sprendimai vertinami per fiduciarinių pareigų vykdymo prizmę⁵⁶. Galima daryti išvadą, kad sprendžiant vadovo neteisėtų veiksmų buvimą, atliktus neteisėtus veiksmus reikia žvelgti ir per fiduciarinių pareigų prizmę.

LAT yra konstatuota, kad juridinio valdymo organo nariai priimdami rizikingus sprendimus turi pareigą užtikrinti, kad juridiniam asmeniui ir kreditoriams nebūtų padaryta žalos⁵⁷. CK 6.249 straipsnio nuostata vadovo padaryta juridiniam asmeniui žala suprantama kaip dėl vadovo neteisėtų veiksmų atsiradęs juridinio asmens turto netekimas, jo turėtos išlaidos, negautos pajamos, kurias juridinis asmuo būtų gavęs arba jų nepraradęs, jeigu nebūtų buvę vadovo neteisėtų veiksmų. Norint patraukti vadovą civilinės atsakomybės už jo veiksmais padarytą žalą juridiniam asmeniui, kaip nurodo teismų praktiką, žala (nuostoliai) yra ne tik viena būtinųjų civilinės atsakomybės sąlygų, bet ir pagrindas civilinei atsakomybei kilti⁵⁸. Pažymėtina ir tai, kad bendrovės vadovo neteisėtais veiksmais padarytos žalos įstatymai nepreziumuoja, vien įmonės vadovo neteisėtos veikos nepakanka jo civilinei atsakomybei kilti⁵⁹. Iš šios formuojamos kasacinio teismo praktikos galima spręsti, kad reikalaujant iš vadovo atlyginti padarytą žalą, būtina nustatyti ne tik žalos faktą, bet konkrečiai nustatyti ir žalos dydį, ir jį įrodyti.

⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. balandžio 17 d. nutartis c.b. BUAB „Naruva“, V. P. v. G. T., E. T., UAB „Grażėda“, Nr. 3K-3-220-916/2015, kat. 44.5.2.

⁵⁶ JAKUNTAVIČIŪTĖ, G. *Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012., p. 172.

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2009 m. lapkričio 20 d. nutartis c.b. BUAB „Optimalūs finansai“ v. G. P., Nr. 3K-7-444/2009, kat. 19.2., 27.7., 36.2., 37., 44.2.1., 44.2.2., 45.5.2.17.

⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. lapkričio 16 d. nutartis c.b. BUAB „IBCA trobos“ v. A. G. Nr. 3K-3-493/2012, kat. 27.3.2.1, 27.7, 44.2.1, 44.2.4.1, 44.2.4.1.

⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. birželio 28 d. nutartis c.b. UAB „Druskininkų autobusų parkas“ v. V. V., Nr. 3K-3-356/2013, kat. 24.1, 44.5.2.17.

Asmenį traukiant civilinę atsakomybę, taip pat reikia nustatyti, kad tarp asmens veiksmų ir atsiradusios žalos yra ryšys⁶⁰. Ši nuostata iš esmės reiškia CK 6. 247 straipsnyje įtvirtintą priežastinio ryšio esmę, tai yra, kad atlyginami tik tie nuostoliai, kurie susiję su veiksmais (veikimu, neveikimu), nulėmusiais skolininko civilinę atsakomybę tokiu būdu, kad nuostoliai pagal jų ir civilinės atsakomybės prigimtį gali būti laikomi skolininko veiksmų (veikimo, neveikimo) rezultatu. Priežastiniam ryšiui įrodyti yra būtina nustatyti, ar vadovas turėjo pareigą, kurią jis savo veiksmais ar neveikimu pažeidė ir šiuo pažeidimu padarė žalą juridiniam asmeniui. Tuo atveju jeigu būtų nustatyta, kad vadovo veiksmai buvo vienintelis faktorius, dėl kurio juridiniam asmeniui atsirado žala, tai tokiu atveju nustatoma, kad priežastinis ryšys yra. Nustatant priežastinio ryšio buvimą, taip pat būtina nustatyti, ar tikrai vadovo veiksmai buvo vieninteliai žalą įtakoję veiksniai. Nustačius, kad vadovo veiksmai nebuvo vienintelis faktorius juridinio asmens žalai atsirasti, kaip teisingai pažymi V. Mikelėnas⁶¹, tuomet būtina papildomai analizuoti, ar bendrovės vadovo veiksmai laikytini esminiu pagrindu, dėl kurio bendrovė patyrė žalos. Šiuo atveju dėl vadovo veiksmų priežastinis ryšys galėtų būti nustatytas tik tokiu atveju, jeigu vadovo veiksmai padidino žalos padarymo galimybę arba jo veiksmai iš esmės lėmė žalos atsiradimą.

Ketvirtoji civilinei atsakomybei taikyti būtina sąlyga yra kaltė. Vadovui civilinė atsakomybė už bendrovei padarytą žalą gali būti taikoma tik esant jo kaltei. Sprendžiant dėl vadovo kaltės turi būti įvertinta, ar vadovas vykdė pareigą elgtis rūpestingai ir sąžiningai. Teismų praktikoje konstatuojama, kad sprendžiant dėl kaltės turi būti įvertinta, ar buvo įvykdyta pareiga elgtis rūpestingai ir sąžiningai. Skolininko veiksmai yra lyginami su protingo žmogaus elgesio tokiais pat aplinkybėmis standartu. Pirmiausia išsiaiškinama, ar asmuo turėjo atitinką pareigą, o po to – kaip jis šią pareigą vykdė: taip, kaip ją būtų vykdęs protingas žmogus, ar nukrypdamas nuo protingo žmogaus elgesio standarto. Įstatyme nepateikiama kriterijų, pagal kuriuos būtų galima nustatyti kaltės buvimą ar nebuvimą, vienintelis būdas tai padaryti yra bandymas įvertinti situaciją, kurioje kilo žala, atsižvelgiant į *bonus pater familias* principo kriterijus⁶². Teisės doktrinoje nurodoma, kad taikant *bonus*

⁶⁰ ABRAMAVIČIUS, A.; MIKELĖNAS, V. *Įmonių vadovų atsakomybė*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 1999, p. 247.

⁶¹ ABRAMAVIČIUS, A.; MIKELĖNAS, V. *Įmonių vadovų atsakomybė*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 1999, p. 248.

⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. birželio 28 d. nutartis c.b. B. V. v. AB „VST“, Nr. 3K-3-412/2008, kat. 42.10, 45.5.

pater familias principą vadovui, reiktų vertinti įmonės vadovo veiksmus, atsižvelgiant į rūpestingo ir apdairaus valdymo organo nario elgesį tokiomis pat aplinkybėmis⁶³.

Pažymėtina, kad kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad vadovas atsako ne dėl bet kokių jam priskirtų pareigų pažeidimo, tačiau tik dėl jo didelės kaltės, t. y. tyčios siekiant pažeisti kreditorių interesus ar didelio neatsargumo pasireiškiančio aiškiu ir nepateisinamu aplaidumu vykdant savo pareigas, todėl paprastas atsakovo neatsargumas, susijęs su įmonės ūkinės-komercinės veiklos rizika, neturėtų būti pagrindu atsirasti įmonės vadovo civilinei atsakomybei CK 6.263 straipsnio pagrindu⁶⁴.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamoje praktikoje laikomasis pozicijos, kad esant įrodytiems vadovo neteisėtiems veiksams, dėl kurių juridiniam asmeniui atsirado žala, vadovo kaltė yra preziumuojama ir jos įrodinėti nereikia⁶⁵. Šiuo atveju paneigti šią prezumpciją bei įrodyti, kad nėra vadovo kaltės dėl atsiradusios žalos, turi pats vadovas. Tokia nustatyta prezumpcija teisės mokslininkai paaiškina vertinant sąžiningumo aspektu t.y. neteisėti veiksmai pasireiškia kaip objektyvusis nesąžiningumas, o kaltė – kaip subjektyvusis nesąžiningumas. Jei objektyvus nesąžiningumas įrodytas, tai turi būti laikoma, kad jis ir subjektyviai nesąžiningas – kaltas⁶⁶.

Kadangi dalis juridinių asmenų vadovų laikytini darbo teisinių santykių subjektais, jiems kaip darbo subjektui už juridiniam asmeniui padarytą žalą yra taikytina materialinė atsakomybė. Darbo kodekse nėra reglamentuota materialinės atsakomybės samprata, tačiau iš DK 245 straipsnio įtvirtinimo, kuriame reglamentuojama, kad materialinė atsakomybė atsiranda dėl teisės pažeidimo, kuriuo vienas darbo santykio subjektas padaro žalą kitam subjektui, neatlikdamas savo darbo pareigų arba netinkamai jas atlikdamas, galima būtų teigti, kad šis darbo kodekso straipsnis lingvistine prasme yra artimas materialinės sąvokos įtvirtinimui. Šiame reglamentuojamame straipsnyje nurodyti visi pagrindiniai teisinės atsakomybės elementai: teisės pažeidimas, žalos atsiradimas, atsakomybės subjektų nurodymas. Teisės mokslininkai⁶⁷ materialinę atsakomybę apibrėžia kaip turtinę prievolę,

⁶³ ABRAMAVIČIUS, A.; MIKELĖNAS, V. *Įmonių vadovų atsakomybė*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 1999, p. 250

⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. vasario 1 d. nutartis c. b. UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. R. Š., A. B., A. G., Nr. 3K-3-19/2012, kat. 27.7; 35.6.2; 44.5.2.17.

⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. balandžio 12 d. nutartis c. b. BUAB „Geosprendimai“ v. G. K., Nr. 3K-3-177/2011, kat. 44.2.4.1 ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. lapkričio 26 d. nutartis c. b. asociacija „Lamatos žemės“ v. E. G., Nr. 3K-3-625-687/2015, kat. 1.3.2.9.10.8, 1.3.7.8., 2.5.10.5.

⁶⁶ NORKŪNAS, A. Kaltė, kaip civilinės atsakomybės pagrindas. *Jurisprudencija*, 2002, t. 28(20), p. 114.

⁶⁷ BAGDANSKIS, T. *Materialinės atsakomybė darbo teisėje*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2008, p. 70.

atsirandančią, kai vienas darbo santykio subjektas padaro žalą kitam subjektui ar kitaip pažeidžia turtinius interesus neatlikdamas savo pareigų arba jas atlikdamas netinkamai. Vadovas yra darbo santykių subjektas, jis yra juridinio asmens darbuotojas, kalbant apie vadovo kaip darbuotojo materialinę atsakomybę – iš materialinės atsakomybės esmės suprantama, kad jos tikslas, kad darbuotojas, vadovas, atlygintų darbdaviui padarytus nuostolius darbo teisės normų nustatyto dydžiu ir tvarka.

Anksčiau darbe aptariant vadovui taikytiną civilinę atsakomybę, buvo prieita prie išvados, jog jam yra taikoma deliktinė civilinė atsakomybė, kurios nuostolių dydis nėra ribojamas. Tuo tarpu vadovui taikant materialinę atsakomybę juridiniam asmeniui padaryta žala ne visais atvejais visiškai kompensuojama. Materialinė atsakomybė yra ribojama įstatymų nustatytais dydžiais. Taigi, materialinė atsakomybė skirtinga nuo civilinės atsakomybės tuo, jog pasižymi silpnesniosios darbo sutarties šalies, gynimu. Pagal bendrąją taisyklę darbuotojų atsakomybė yra ribota⁶⁸, ji yra ribojama ne didesniu kaip darbuotojo trijų vidutinių mėnesinių darbo užmokesčių dydžiu. Tiesa, DK 85 straipsnio 5 dalyje numatyta materialinės atsakomybės ribojimas iki šešių mėnesių pareiginės algos dydžio, kai įmonės, struktūrinio padalinio vadovai ir kiti pareigūnai, dėl kurių kaltės kilo streikas arba kurie nevykdė ar netinkamai vykdė taikinimo komisijos (darbo arbitražo, trečiųjų teismo) sprendimą ar tarpininkavimo metu pasiektą susitarimą. Taigi, vadovui taikytina ribota atsakomybė ir visiška atsakomybė taikytina tik DK numatytais atvejais⁶⁹. Vadovas žalą juridiniam asmeniui turi atlyginti visiškai kai su vadovu sudaryta visiška materialinės atsakomybės sutartis, kai vadovas neteisėtą veiką padaro tyčia, arba, kai žala padaryta kitokiu būdu ar kitokiam turtui, kai už ją visiška materialinė atsakomybė nustatyta specialiuose įstatymuose ir kitais DK 255 straipsnyje nurodytais atvejais. Atkreiptinas dėmesys, kad LAT formuodamas vieningą teismų praktiką 2008 m. rugsėjo 29 d. priėmė ganėtinai prieštaringą nutartį⁷⁰, kuria galima teigti, kad nustatė, jog vadovui bet koku atveju, visada bus taikytina visiška materialinė atsakomybė. LAT teisėjų kolegija minimoje nutartyje padarė išvadą, kad pagal ABĮ 37 straipsnio 9 dalies 1 punktą bendrovės vadovas atsako už bendrovės veiklos organizavimą bei jos tikslų įgyvendinimą, o pagal 9 punktą – už kitų šiame ir kituose įstatymuose bei teisės aktuose, taip pat bendrovės įstatuose nustatytų pareigų vykdymą. Atitinkamai šių teisinių pareigų nevykdymas, padaręs žalos, sukelia bendrovės vadovo, kaip

⁶⁸ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. Valstybės žinios, 2002, nr. 64-2569, 254 str.

⁶⁹ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. Valstybės žinios, 2002, nr. 64-2569, 255 str.

⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. rugsėjo 29 d. nutartis c. b. BUAB „Optimalūs finansai“ v. G. P., Nr. 3K-3-428/2008, kat. 19.2, 16.7, 44.2.1.

darbuotojo, materialinę atsakomybę. Pagal CK 2.87 straipsnio 7 dalį juridinio asmens organo nariui nustatyta visiška atsakomybė už padarytą žalą juridiniam asmeniui, išskyrus atvejus jei įstatymai, steigimo dokumentai ar sutartis nenumato kitaip. Teisėjų kolegija padarė išvadą, kad pagal DK 255 straipsnio 5 punktą darbuotojui, kuris yra juridinio asmens valdymo organo narys, taikoma visiška materialinė atsakomybė, išskyrus atvejus, jei įstatymai, steigimo dokumentai ar sutartis nenumato kitaip. Toks priimtoje nutartyje išaiškinimas, manytina yra netinkamas. LAT teisėjų kolegija šia priimta nutartimi sumaišė dviejų skirtingų teisinių santykių prigimtis. Bendrovės vadovo civilinė atsakomybė neapima iš darbo teisinių santykių kylančios atsakomybės, lygiai taip pat materialinė atsakomybė neapima iš civilinių teisinių santykių kylančios atsakomybės. Be to, DK 255 straipsnyje 5 dalyje yra imperatyviai nurodyta, kad visiška materialinė atsakomybė turi būti nustatyta specialiuose įstatymuose, tuo tarpu CK 2.87 straipsnyje visiška materialinė atsakomybė nenustatyta, šioje normoje nustatyta civilinė atsakomybė.

DK 255 straipsnyje numatyti visiškos žalos atlyginimo atvejai, tačiau pažymėtina, kad visa padaryta žala teismo ne visada gali būti priteista. DK 257 straipsnio 5 dalyje numatyta teismo diskrecijos teisė mažinti atlygintiną žalos dydį. Taigi, kai egzistuoja pagrindas visiškai materialinei atsakomybei taikyti, darbo teisės normos numato galimybę žalą sumažinti. Tokia teismo diskrecijos teisė teismui nėra numatyta taikant civilinę atsakomybę.

Anksčiau šiame darbe buvo išvardintos visos būtinosios sąlygos vadovo civilinei atsakomybei kilti. Analizuojant materialinei atsakomybei kilti būdingas sąlygas⁷¹ pastebima, kad materialinė atsakomybė atsiranda esant visoms civilinei atsakomybei būdingoms sąlygoms, tačiau be šių sąlygų privaloma taip pat nustatyti kad pažeidėjas ir nukentėjusioji šalis teisės pažeidimo metu buvo susiję darbo santykiais ir žalos atsiradimas yra susijęs su darbo veikla. Nustačius visas šias materialinės atsakomybės sąlygas vadovui būtų taikyta materialinė atsakomybė. LAT nagrinėdamas vadovo atsakomybę pažymėjo, kad materialinės atsakomybės darbo teisės prasme atvejais žalą padariusio asmens (darbuotojo) kaltė nepreziumuojama⁷². Taigi, norint vadovą patraukti materialinę atsakomybėn būtina yra įrodyti net tik neteisėtus veiksmus, tačiau ir įrodyti vadovo kaltę, tuo tarpu vadovą traukiant civilinę atsakomybėn kaltė yra preziumuojama.

⁷¹ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. Valstybės žinios, 2002, nr. 64-2569, 246 str.

⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2009 m. lapkričio 20 d. nutartis c.b. BUAB „Optimalūs finansai“ v. G. P., Nr. 3K-7-444/2009, kat. 19.2., 27.7., 36.2., 37., 44.2.1., 44.2.2., 45.5.2.17.

Apžvelgus juridinio asmens vadovui taikytinų atsakomybių ypatumus galima daryti išvadą, kad juridiniam asmeniui, kuriam dėl vadovo veiksmų buvo padaryta žala, yra daug naudingiau jo žalą įrodinėti civilinės atsakomybės kontekste, kadangi tokiu atveju vadovui būtų taikytinas visiško žalos atlyginimo principas, priešingai nei būtų įrodinėjant materialinės atsakomybės sąlygas. Be to, juridiniam asmeniui įrodinėjant vadovo žalą, įrodinėjant civilinę atsakomybę, vadovo kaltė būtų preziumuojama, priešingai nei įrodinėjant materialinę atsakomybę.

Analizuojant naujajame socialiniame modelyje sukurtą Darbo kodekso projektą, pastebima, kad Darbo kodekso projekte vadovo atsakomybė nustatoma kaip juridinio asmens darbuotojo ir kaip juridinio asmens vienasmenio valdymo organo nario. Darbo kodekso projekto 101 straipsnyje⁷³ numatyta, kad vadovas už savo, kaip darbuotojo, juridiniam asmeniui padarytą žalą atsako pagal darbo teisės normas ir darbo sutarties sąlygas, tuo tarpu vadovas už dėl civilinių teisių ir pareigų nevykdymo ar netinkamo vykdymo juridiniam asmeniui padarytą žalą atsako pagal civilinės teisės normas. Galima pastebėti, kad naujajame Darbo kodekso projekte numatyta vadovui taikytina atsakomybė yra tokia, kokia buvo suformuota LAT 2009 metų precedentinėje nutartyje⁷⁴. Minėtoje LAT nutartyje teismai suformavo precedentą, kad vadovui veikiant juridiniame asmenyje „vidiniuose“ santykiuose jam taikytina materialinė atsakomybė, tuo tarpu veikiant „išoriniuose“ santykiuose – civilinė atsakomybė. Suformuota precedentinė nutartis yra taikoma iki šiol. Darbo kodekso projekte numatytas vadovo atsakomybės atskyrimas kelia abejonių, kadangi iš esmės teismų praktikoje šiuo metu taikant tokį atskyrimą iškyla daugybė neaiškumų, kokiais konkrečiais atvejais vadovas laikytinas darbo teisinių santykių subjektu, o kada civilinių. Darbo kodekso projekte suformuota teisės norma iš esmės manytina nepakeistų kylančių problemų nustatant taikytiną atsakomybę vadovui, priimta tokia norma tik įtvirtintų LAT suformuotą praktiką norminiame teisės akte.

Analizuojant Darbo kodekso projektą ir lyginant jį su dabartiniu Darbo kodeksu, pastebima, kad Darbo kodekso projekte žalos atlyginimas yra ribojamas kaip ir dabar galiojančiame Darbo kodekse, tačiau Darbo kodekso projekte numatyta, kad tuo atveju jeigu

⁷³ Lietuvos Respublikos darbo kodekso projektas, Reg.data 2016-03-21, Reg. Nr. XIIP-3234(2), [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/d0cedc60110311e5b0d3e1beb7dd5516?positionInSearchResults=3&searchModelUUID=5c212908-a045-4008-bc3c-2b7f11cb707c>.

⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2009 m. lapkričio 20 d. nutartis c.b. BUAB „Optimalūs finansai“ v. G. P., Nr. 3K-7-444/2009, kat. 19.2., 27.7., 36.2., 37., 44.2.1., 44.2.2., 45.5.2.17.

žala juridiniam asmeniui padaroma dėl darbuotojo didelio neatsargumo, žalos atlyginimas didinamas ne didesniu kaip 6 vidutinių darbo užmokesčių dydžiu⁷⁵, tačiau vėlgi kaip ir dabartiniame Darbo kodekse, taip ir Darbo kodekso projekte numatyta, kad darbo ginčą nagrinėjantis organas gali sumažinti atlygintinos žalos dydį atsižvelgdamas į darbuotojo turtinę padėtį, išskyrus atvejus, kai žala padaroma tyčia⁷⁶. Iš esmės ši nuostata reiškia, kad nenustačius darbuotojo – juridinio asmens vadovo tyčios padarant žalą, žalos dydis bet kada galės būti mažinamas. Be to, Darbo kodekso projekte nebelieka sąlygų, kurias nustatytas, vadovui, kaip darbuotojui, turėtų būti taikomas padarytas žalos atlyginimas. Tokios nuostatos nebuvimas reiškia, kad įrodinėjant žalą reikės iš esmės vadovautis sąlygomis, kuriomis nustatinėjama civilinė atsakomybė. Darbo kodekso projekte taip pat pastebima, kad nebelieka galimybės su darbuotoju sudaryti visiško materialinės atsakomybės sutartį.

Taigi, išanalizavus vadovui taikytiną civilinę ir materialinę atsakomybę darytina išvada, kad šios dvi atsakomybės rūšys yra ganėtinai panašios, kadangi tam, kad jas nustatyti reikia nustatyti tapačias sąlygas: neteisėtus veiksmus, žalą, priežastinį ryšį tarp neteisėtų veiksmų ir žalos, bei kaltę. Tiesa, materialinei atsakomybei tam, kad ją būtų galima taikyti, reikia nustatyti dvi papildomas sąlygas, tai yra, kad pažeidėjas ir nukentėjusioji šalis teisės pažeidimo metu buvo susiję darbo santykiais ir žalos atsiradimas yra susijęs su darbo veikla. Nors minimos atsakomybės yra panašios, tačiau iš esmės skiriasi vadovui galimas priteistinas žalos dydis. Civilinės atsakomybės atveju juridinio asmens vadovui priteistina visa padaryta žala, tuo tarpu materialinės atsakomybės atveju – ribota, ir tik išimtiniais atvejais – visiška. Tačiau pažymėtina, kad tuo atveju jeigu materialinės atsakomybės atveju vadovas turėtų atlyginti visą padarytą juridiniam asmeniui žalą, šis žalos dydis ginčą nagrinėjančio organo – teismo, galėtų būti sumažintas. Taigi, kadangi vadovui padarius žalą juridiniam asmeniui iš jo priteistinas žalos dydis civilinės ir materialinės atsakomybės atvejais skiriasi, iš esmės dėl šio atsiranda problema nustatant taikytinos atsakomybės rūšį vadovui. Juridinio asmens vadovas linkęs įrodinėti, kad jo neteisėti veiksmai atsirado veikiant „vidiniuose“ santykiuose, o juridinis asmuo priešingai, stengiasi įrodinėti, kad bendrovės vadovas neteisėtus veiksmus

⁷⁵ Lietuvos Respublikos darbo kodekso projektas, Reg.data 2016-03-21, Reg. Nr. XIIP-3234(2), 149 str. 1 d., [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/d0cedc60110311e5b0d3e1beb7dd5516?positionInSearchResults=3&searchModelUUID=5c212908-a045-4008-bc3c-2b7f11cb707c>.

⁷⁶ Lietuvos Respublikos darbo kodekso projektas, Reg.data 2016-03-21, Reg. Nr. XIIP-3234(2), 148 str. 3d. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/d0cedc60110311e5b0d3e1beb7dd5516?positionInSearchResults=3&searchModelUUID=5c212908-a045-4008-bc3c-2b7f11cb707c>.

atliko veikdamas „išoriniuose“ santykiuose. Šiuos priešingus santykius šalims įrodinėjant, teismams kyla problemos sprendžiant ir nustatant vadovui taikytiną atsakomybę. Toliau šiame darbe bus analizuojama LAT teismų praktikoje kylančios atsakomybės nustatymo problemos, taip pat bus analizuojama kokiais atvejais vadovui taikytina materialinė, o kokiais civilinė atsakomybė.

2.2. Privataus juridinio asmens vadovui taikytina atsakomybė

Anksčiau šiame darbe buvo išsiaiškinta, kad daugumos juridinių asmenų vadovų statusas yra dvilypis, tai yra, kad vadovas vienu metu laikytinas ir civilinių teisinių santykių ir darbo teisinių santykių subjektas. Civiliniuose santykiuose juridinio asmens vadovas yra laikytinas vienasmenis valdymo organo narys, o darbo teisiniuose santykiuose vadovas laikytinas darbuotoju. Išanalizavus norminius teisės aktus bei LAT formuojamą praktiką buvo nustatyta, kad juridinio asmens vadovas veikdamas juridinio asmens vardu „išoriniuose“ santykiuose laikomas civilinių santykių subjektu ir jam už juridiniam asmeniui padarytą žalą taikoma civilinė atsakomybė, tuo tarpu vadovui veikiant juridinio asmens vardu „vidiniuose“ santykiuose, jis laikytinas darbo teisinių santykių subjektu ir jam už juridiniam asmeniui padarytą žalą taikoma materialinė atsakomybė.

Anksčiau šiame darbe taip pat išsiaiškinta, kad uždaryjū akcinių bendrovių ir akcinių bendrovių vadovus su bendrove sieja dualistiniai santykiai. Vadovas yra laikomas ir darbo teisinių santykių ir civilinių teisinių santykių subjektu. Toks pats vadovo dualistinis statusas yra numatytas juridinių asmenų vadovui, kurių statusas yra žemės ūkio bendrovė ir kooperatinė bendrovė. Norminiuose teisės aktuose nėra tiksliai apibrėžta, kada juridinio asmens vadovas veikdamas juridinio asmens vardu veikia „vidiniuose“, o kada „išoriniuose“ santykiuose. ABĮ 37 straipsnio 8 dalyje numatyta, kad bendrovės vadovas organizuoja kasdieninę bendrovės veiklą, priima į darbą ir atleidžia darbuotojus, sudaro ir nutraukia su jais darbo sutartis, skatina juos ir skiria nuobaudas. Iš šios nuostatos būtų galima teigti, kad vadovas laikomas veikiantis „vidiniuose“ santykiuose tuomet, kai iš esmės jis atlieka įmonės viduje veiksmus, kurie nesusiję su trečiaisiais asmenimis. Pažvelgus kaip bendrovės vadovo veikla reglamentuojama žemės ūkio bendrovės ir kooperatinės bendrovės, pastebima, kad vadovo kasdieninė veikla nėra išskiriama. Kooperatinių bendrovių įstatymo 17 straipsnio 8 dalis numato, kad administracijos vadovas organizuoja ir vykdo kooperatinės bendrovės

ūkinę finansinę veiklą, atstovauja kooperatinei bendrovei santykiuose su trečiaisiais asmenimis, teisme, arbitraže, sudaro sandorius, priima į darbą ir atleidžia darbuotojus, sudaro su jais darbo sutartis, teikia valdybai medžiagą apie savo darbą, kooperatinės bendrovės veiklos programos, pajamų ir sąnaudų sąmatos, finansinės atskaitomybės ir pelno (nuostolio) paskirstymo projektus, atlieka kitus kooperatinės bendrovės įstatuose jo kompetencijai priskirtus veiksmus, žemės ūkio bendrijų įstatymo 24 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad vadovas vadovauja gamybinei ir komercinei veiklai, tvarko bendrovės reikalus narių susirinkimo ir bendrovės įstatų nustatyta tvarka, samdo bendrovės veiklai reikalingus asmenis. Taigi, kaip matyti, vien analizuojant norminius teisės aktus negalima nustatyti kada bendrovės vadovas veikia vidiniuose santykiuose ir jam atitinkamai už jo neteisėtus veiksmus taikoma materialinė atsakomybė, o kada – išoriniuose ir atitinkamai taikoma civilinė atsakomybė. Tam yra būtina paanalizuoti LAT formuojamą praktiką.

Precedentinėje LAT 2009 m. lapkričio 20 d. nutartyje⁷⁷ išplėstinė teisėjų kolegija pasisakė, kad ABĮ 37 straipsnio 6 dalyje įtvirtintos bendrovės vadovo funkcijos – organizuoti kasdienę bendrovės veiklą, priimti į darbą ir atleisti darbuotojus, sudaryti ir nutraukti su jais darbo sutartis, skatinti juos ir skirti nuobaudas – viena vertus, patvirtina bendrovės vadovo, kaip darbo teisinių santykių subjekto, statusą, t. y. atitinkamai kaip darbuotojo ir kaip darbdavio atstovo (DK 14 straipsnio 2 dalis, 24 straipsnio 1 dalis). Šis bendrovės vadovo, kaip darbo teisinių santykių subjekto, statusas reiškiasi vadinamuosiuose „vidiniuose“ bendrovės ir vadovo santykiuose. Kita vertus, ABĮ 19 straipsnio 6 dalies nuostatos – bendrovės santykiuose su kitais asmenimis bendrovės vardu vienvaldiškai veikia bendrovės vadovas – įtvirtina vadovo, kaip juridinio asmens atstovo, statusą „išoriniuose“ santykiuose. Išplėstinės teisėjų kolegijos požiūriu vadovo veikla vidiniuose santykiuose pasireiškia jo kasdienės veiklos organizavimu, priėmimu į darbą. Po priimtos precedentinės teismo nutarties, kurioje vadovo atsakomybė buvo išskirta vertinant per jo atliktų veiksmų pobūdį, LAT teisėjų kolegija 2009 m. gruodžio 18 d. nutartyje⁷⁸ dar kartą išaiškino, kad tais atvejais, kai bendrovės vadovas padaro bendrovei žalos netinkamai organizuodamas kasdienę bendrovės veiklą, t.y. netinkamai atlikdamas savo kaip vadovo pareigas „vidiniuose“ santykiuose, tai dėl jo atsakomybės sprendina pagal darbo teisės normas. Teisėjų kolegija

⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2009 m. lapkričio 20 d. nutartis c.b. BUAB „Optimalūs finansai“ v. G. P., Nr. 3K-7-444/2009, kat. 19.2., 27.7., 36.2., 37., 44.2.1., 44.2.2., 45.5.2.17.

⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. gruodžio 18 d. nutartis c. b. AB „Mažeikių Nafta“ v. I. D., J. G., B. J., L. J., O. S., Nr. 3K-3-446/2009, kat. 24.3, 16.7, 16.8.

šioje minimoje byloje pripažino vadovo veiksmus, kai šis neužtikrino bendrovėje galiojančių lokalinių teisės aktų nuostatų vykdymo ir tinkamos finansinės buhalterinės veiklos kontrolės, atliktus „vidiniuose“ santykiuose ir pripažino, kad vadovui turi būti taikoma ne civilinė, o materialinė atsakomybė. Kaip nurodo Jakuntavičiūtė G., naujausioje teismų praktikoje yra įtvirtintas „pažeistos pareigos pobūdžio nustatymo testas“, kurį reikia taikyti norint atsakyti į klausimą, kurios atsakomybės – civilinės ar darbo – taisyklės reiktų taikyti bendrovės vadovui už jo neteisėtus veiksmus bendrovei padarytą žalą⁷⁹. Taigi, vadovaujantis LAT išaiškinimais, būtų galima daryti išvadą, kad vadovas, kuris aplaidžiai žiūrėjo, kaip įmonės darbuotojai laikosi lokalinių teisės aktų, aplaidžiai tikrino finansinės veiklos kontrolę, neteisėtai nemokėjo darbuotojams atlyginimo arba kuris atlyginimą darbuotojams padidino nepagrįstai, turėtų būti laikomas veikiąs „vidiniuose“ santykiuose ir jam taikoma materialinė atsakomybė, tačiau LAT šį nurodomą vadovo veikimą „vidiniuose“ santykiuose paneigė. Štai 2012 m. lapkričio 16 d. priimtoje nutartyje LAT pasisakė, kad vadovas, kuris realiai neišmokėjo darbuotojams atlyginimo, nors surašė ir savo parašais patvirtino 17 124,02 Lt darbo užmokesčio darbuotojams išmokėjimą, veikė ne „vidiniuose“, o „išoriniuose“ santykiuose bendrovės vardu ir jam dėl to taikytina ne materialinė, o civilinė atsakomybė⁸⁰. Tuo tarpu kitoje nagrinėtoje civilinėje byloje LAT nurodė, kad vadovui, priėmusiam neteisėtus įsakymus, kuriais padidino darbo užmokestį direktoriaus pavaduotojui, savo sūnui ir finansinkei, vadovo sūnaus sutuoktinei, pareikštas reikalavimas atlyginti netinkamai atliekant vadovo pareigas „vidiniuose“ santykiuose padarytą žalą, todėl teisiškai pagrįsti yra atsakovo kasacinio skundo argumentai, kad bylą nagrinėję teismai neturėjo teisinio pagrindo taikyti jam civilinę atsakomybę⁸¹. Anksčiau paminėtoje teismo nutartyje konstatuota, kad bendrovės vadovui, neteisėtus veiksmus padarius iš esmės veikiant „vidiniuose“ santykiuose turėjo būti taikytina ne civilinė, o materialinė atsakomybė. Iš paminėtų dviejų LAT priimtų nutarčių galima daryti išvadą, kad iš esmės vadovui atlikus ganėtinai panašius neteisėtus veiksmus, vienu atveju neteisėtai padidinus atlyginimą, kitu – neteisėtai jo neišmokėjus, matyti, kad jo atlikti veiksmai pripažinti skirtingais, nors iš esmės juos būtų galima laikyti atliktus veikiant „vidiniuose“ santykiuose, tačiau LAT teismas vienu atveju vertino kaip

⁷⁹ JAKUNTAVIČIŪTĖ, G. *Bendrovės vadovo atsakomybė bendrovei: civilinė ar materialinė?* Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Verslo teisės katedra, 2011, p.1149.

⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. lapkričio 16 d. nutartis c. b. BUAB „IBCA trobos“ v. A. G. Nr. 3K-3-493/2012, kat. 27.3.2.1, 27.7, 44.2.1, 44.2.4.1, 44.2.4.1.

⁸¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. gruodžio 19 d. nutartis c. b. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija v. J. S., Nr. 3K-3-535/2011, kat. 19.2, 44.5.2.17, 99.3, 114.1, 114.11.

neteisėtai atliktą veiksmą vidiniuose santykiuose, kitu – išoriniuose. Išsamiau paanalizavus anksčiau paminėtas nutartis matyti du aiškūs skirtumai, kurie lėmė skirtingą vadovų veiksmų pripažinimo veikimą. Civilinėje byloje Nr. 3K-3-535/2011 bendrovės statusas buvo likviduojama bendrovė, ši bendrovė kreditorių neturėjo, dėl šio buvo pripažinta, kad vadovo veiksmai neteisėtai padidinus atlyginimą yra laikytini priimti vadovui veikiant vidiniuose santykiuose, tuo tarpu kitoje civilinėje byloje Nr. 3K-3-493/2012 bendrovė, kurios vardu veikdamas vadovas padarė neteisėtus veiksmus, buvo bankrutuojanti ir turinti kreditorių, kurių nebūtų buvę, jeigu nebūtų buvusių vadovo atliktų neteisėtų veiksmų. Atsakovo neteisėtais veiksmais padaryta žala buvo pripažinta žala kreditoriams, kas teisėjų kolegijos buvo laikyta neteisėtus veiksmus padarytais „išoriniuose“ santykiuose. Taigi, iš priimtų nutarčių galima konstatuoti, kad negalima spęsti vadovo veikimo „vidiniuose“ ar „išoriniuose“ santykiuose vien vertinant jo neteisėtų veiksmų atlikimą, svarbu yra atsižvelgti ir į tai, kam neteisėtais veiksmais padaryta žala. Tuo atveju jeigu vadovo veiksmai buvo atlikti veikiant vidiniuose santykiuose, tačiau šiais veiksmais žala padaryta ne bendrovės akcininkui, o bendrovės kreditoriams, tai pagal formuojamą teismų praktiką tokie vadovo veiksmai turėtų būti pripažinti atlikti veikiant „išoriniuose“ santykiuose ir atitinkamai nustatant atsakomybę taikyti civilinės teisės normas.

Nors LAT 2011 metų nutartyje Nr. 3K-3-535/2011 išaiškino, jog vadovui neteisėtai padidinus atlyginimą, jo padaryti veiksmai laikyti atlikti „vidiniuose“ santykiuose, tačiau 2014 m. sausio 22 d. nutartimi LAT teisėjų kolegija turėjo taisyti žemesnių instancijų teismų priimtus sprendimus, kuriuose vadovo, kuris padidino atlyginimą neteisėtais veiksmais, atsakomybė nustatinėjama ne pagal materialinės atsakomybės, o pagal civilinės teisės normas⁸². LAT teisėjų kolegija priimtoje nutartyje konstatavo, kad atsakovui – buvusiam bendrovės vadovui – pareikštas reikalavimas atlyginti žalą netinkamai atliekant vadovo pareigas „vidiniuose“ santykiuose. Iš tiesų kasaciniam teismui, formuojančiam vienodą teismų praktiką, ne kartą teko naikinti žemesnių instancijų teismų priimtus procesinius sprendimus, kuriuose buvo nustatyta netinkama vadovui taikytinos atsakomybės rūšis. Pavyzdžiui 2014 m. kovo 14 d. nutartimi teisėjų kolegija civilinėje byloje ganėtinai išsamiai išanalizavo vadovo atliktus nurodomus neteisėtus veiksmus ir nustatė, kad dauguma atsakovės, kaip filialo direktorės, pareigų sprendimo dėl kredito UAB „Liubersta“ suteikimo priėmimo ir jo įgyvendinimo procese, kurių pažeidimu kaltinama atsakovė, yra susijusios su

⁸² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. sausio 22 d. nutartis c. b. UAB „Senamiesčio ūkis“ v. K. U., Nr. 3K-3-117/2014, kat. 16.5, 44.2.

kasdienės veiklos organizavimu, kitų padalinių (darbuotojų) veiklos kontrole, vidinių sprendimų priėmimu, o ne veikimu filialo vardu santykiuose su kitais asmenimis. Todėl atsakovės veikimas šiuose santykiuose laikytinas veikimu „bendrovės viduje“. Dėl to atsakovės atsakomybės už žalą, padarytą netinkamai veikiant šiuose santykiuose, klausimas, remiantis pirmiau pateikta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, suformuota 2009 m. lapkričio 20 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-7-444/2009, spręstinas taikant ne CK įtvirtintas civilinės atsakomybės, o DK nustatytas materialinės atsakomybės normas⁸³. Aukštesnės instancijos teismams vis taisant žemesnės instancijos priimtus sprendimus, kurie susiję su netinkamos atsakomybės vadovui taikymu, galima daryti išvadą, kad šiai dienai nėra suformuotos aiškios taisyklės, kurioms esant būtų galima nustatyti vadovui taikytina materialinė ar civilinė atsakomybė. Kasacinio teismo išplėtotą praktiką, kad vadovui materialinė atsakomybė taikytina jam veikiant „vidiniuose“ santykiuose, o civilinė veikiant „išoriniuose“ santykiuose, manytina yra tinkama, tačiau šia išplėtotą praktiką yra ganėtinai abstrakčiai apibūdinami vadovo santykiai veikiant kaip darbuotojui ir kaip vienasmeniam valdymo organui. Iš suformuotos praktikos nėra aišku, kaip ir koks būtų konkretus rezultatas, bylos faktams esant kiek specifiškiems. Vien anksčiau paminėtos LAT nutartys suponuoja išvadą, kad nėra tinkamai apibrėžti vadovo veikimo santykiai „vidiniuose“ ir „išoriniuose“ santykiuose. Tarkim nėra aišku, kokia atsakomybė juridinio asmens vadovui turėtų būti taikoma, kai šiam priėmus dirbti asmenį, kuris dirbo konkuruojančioje bendrovėje, juridinis asmuo patiria žalos, kadangi su naujai priimtu darbuotoju nesudarius konfidencialumo sutarties, jis visą informaciją perdavė juridiniam asmeniui, pas kurį dirbo anksčiau. Tokius vadovo veiksmus viena vertus būtų galima laikyti kaip netinkamą vadovo, kaip darbdavio atstovo, pareigų vykdymą, kas reiškia, kad vadovui už jo atliktus neteisėtus veiksmus būtų taikoma materialinė atsakomybė, tačiau kita vertus, šie veiksmai gali būti laikomi kaip vienasmenio valdymo organo netinkamas pareigų atlikimas, jų atlikimas aplaidžiai, neprotingai priimant sprendimą. Taigi, iš išvardintų anksčiau LAT nutarčių matyti, kad nėra vieningų taisyklių numatančių vadovui taikytinos atsakomybės rūšį, dėl šio vadovui, galima teigti, visada *ex ante* nėra žinoma kokia jam atsakomybė gali grėsti už netinkamai atliktus veiksmus.

Problema, kokią atsakomybę taikyti juridinio asmens vadovui už jo neteisėtais veiksmais padarytą žalą juridiniam asmeniui, iš esmės kyla tik juridinio asmens vadovą

⁸³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. kovo 14 d. nutartis c. b. UAB „Medicinos bankas“ v. K. M., J. M., M. M., K. B., Nr. 3K-3-83/2014, kat. 16.1., 44.2.

laikant dvilypiu teisinių santykiu subjektu, tai yra vadovui esant kartu tiek darbo, tiek civilinių santykių subjektu. Individualios įmonės vadovas, kurį paskyrė individualios įmonės savininkas, vienu atveju gali būti laikomas dvilypiu teisinių santykių subjektu, o kitu išimtinai tik civilinių santykių subjektu. Individualios įmonės savininkas paskyręs asmenį individualios įmonės vadovu turi teisę nuspręsti su vadovu sudaryti darbo arba civilinę sutartį⁸⁴. Iš esmės nuo įmonės savininko apsisprendimo priklauso ar vadovui bus taikytina išimtinai civilinė atsakomybė, ar civilinė ir materialinė (darbo) atsakomybė. Daugiabučių bendrijos pirmininko atsakomybė manytina yra tokia pati kaip ir individualios įmonės vadovo. Daugiabučių namų savininkų bendrijų įstatyme nėra konkrečiai numatyta kokia sutartis – civilinė ar darbo, turi būti sudaroma su išrinktu pirmininku⁸⁵. Išsakytą nuomonę apie galimą pirmininko santykių pobūdį patvirtina ir LAT, kuris nurodė, kad bendrijos narių susirinkimas nusprendžia ar su valdybos nariais (valdytoju) bus sudaroma darbo sutartis⁸⁶. Mažųjų bendrijų įstatyme numatyta, kad su mažosios bendrijos vadovu sudaroma civilinė (paslaugų) sutartis⁸⁷. Taigi, mažosios bendrijos vadovui padarius neteisėtus veiksmus, kurių pasekoje atsirado juridiniam asmeniui žala, bus taikytina tik civilinė atsakomybė. Toks galimas įvairialypis teisinių santykių tarp juridinio asmens ir juridinio asmens vadovo buvimas, manytina neturėtų būti, kadangi šiuo atveju nėra aišku, kodėl ir koku pagrindu įstatymų leidėjas vienos juridinio asmens formos vadovą įtvirtino laikyti tik civilinių santykių subjektu, o kitų tiek civilinių tiek ir darbo teisinių santykių subjektu. Tarkime juridinio asmens steigėjai norėdami užsitikrinti galimos padarytos žalos neteisėtais vadovo veiksmais visišką atlyginimą, steigiant juridinį asmenį nuspręš steigti būtent tokią juridinio asmens formą, kurioje juridinį asmenį ir vadovą sieja išimtinai tik civiliniai teisiniai santykiai. Manytina, kad toks galimas įvairus teisinių santykių tarp juridinio asmens ir vadovo buvimas neturėtų būti galimas, kadangi jis įstatymų leidėjo nėra niekuo pateisintas.

Įsteigtas juridinis asmuo gali turėti ir savo filialų. CK 2.53 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad juridinio asmens filialas yra struktūrinis juridinio asmens padalinys, turintis savo buveinę ir atliekantis visas arba dalį juridinio asmens funkcijų. Filialas kaip ir juridinis asmuo turi

⁸⁴ Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas. Valstybės žinios, 2003, Nr. 112-4991, 7 str. 4 d.

⁸⁵ Lietuvos Respublikos daugiabučių namų savininkų bendrijų įstatymas. Valstybės žinios, 1995, Nr. 20-449, 20 str. 3 p.

⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2003 m. balandžio 23 d. nutartis c. b. 231-oji gyvenamųjų namų eksploatavimo bendrija v. Antanas Gaigalas, Dalia Marškienė, Nr. 3K-3-543/2003, kat. 2.1, 39.2.4.

⁸⁷ Lietuvos Respublikos mažųjų bendrijų įstatymas. Valstybės žinios, 2012, Nr. 83-4333, 22 str. 2 d.

savo valdymo organus⁸⁸. CK 2.81 straipsnyje 1 dalyje nustatyta, kad juridinis asmuo įgyja teises ir pareigas per savo organus. Iš šių teisės normų analizės galima spręsti, kad juridinio asmens filialo veiksmai sukuria teisinius padarinius jį įsteigusiam juridiniam asmeniui, taigi, filialo valdymo organo veiksmai sukuria teises ir pareigas juridiniam asmeniui. Kadangi filialo veiksmai sukuria teises ir pareigas juridiniam asmeniui, tai manytina, filialo vadovo teisinis statusas turi būti laikytinas toks pats kaip ir juridinio asmens vadovo, kas reiškia kad filialo vadovui, taip pat kaip ir juridinio asmens vadovui taikytina tokia pati atsakomybė už neteisėtus veiksmus, dėl kurių juridiniam asmeniui atsirado žala, kaip ir juridinio asmens vadovui. Priešingu atveju manytina, filialo vadovą laikant tik darbo teisinių santykių subjektu būtų pažeisti juridinio asmens interesai, nes iš tokių subjektų žalos išieškojimas galėtų būti tik ribotas. Analizuojant kasacinio teismo praktiką, pastebima, kad teismų praktikoje filialo vadovo statusas laikytinas toks pats kaip ir juridinio asmens valdymo organo⁸⁹. Taikant filialo vadovui atsakomybę už neteisėtus veiksmus, atliktus juridiniam asmeniui, ko pasakoje jam atsirado žala, filialo vadovo veiksmai taip pat vertinami per veikimą „vidiniuose“ ar „išoriniuose“ santykiuose, atitinkamai filialo vadovui gali būti taikoma arba civilinė arba materialinė atsakomybė.

Anksčiau šiame darbe buvo nustatyta, kad juridinio asmens vadovo atsakomybė yra dualistinio pobūdžio, vadovui gali būti taikoma ne tik civilinė atsakomybė už jo veiksmis bendrovei padarytą žalą, tačiau ir materialinė atsakomybė, kurios taikymo ypatumus reglamentuoja darbo teisės normos. Juridinio asmens vadovas yra svarbus asmuo juridiniam asmeniui, kadangi jis bendrovės vardu priima svarbiausius ir rizikingiausius sprendimus bei atstovaujantis bendrovę santykiuose su trečiaisiais asmenimis. Vadovas kaip vienasmenis valdymo organas fiduciarinių pareigų turi visų pirmiausia pačiai bendrovei⁹⁰. Pareigų netinkamas vykdymas lemia žalos bendrovei, kurios vardu vadovas veikė, atsiradimą. Anksčiau darbe buvo išvardinta, kad vadovui taikytiną civilinę atsakomybę bendrovei galima suskirstyti į tris atvejus: kai vadovas pažeidžia tiesiogiai ir konkrečiai įstatymuose ar kituose norminiuose teisės aktuose nustatytas pareigas; kai vadovas pažeidžia bendrovės įstatus,

⁸⁸ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262, 2.54 str. 1 d. 4 p.

⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. kovo 14 d. nutartis c. b. UAB „Medicinos bankas“ v. K. M., J. M., M. M., K. B., Nr. 3K-3-83/2014, kat. 16.1., 44.2. ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. balandžio 8 d. nutartis c. b. UAB „Vaivorykštė“ v. P. M., Nr. 3K-3-147/2010, kat. 16.5.5, 16.7, 21.4, 24.

⁹⁰ GREIČIUS, R. *Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 84.

kitus bendrovės vidaus veiklos dokumentus; kai vadovas elgiasi aplaidžiai, nerūpestingai, pažeidžia pareigas išvardintas CK 2. 87 straipsnyje.

Juridinio asmens vadovui civilinė atsakomybė kyla jam pažeidus norminiuose teisės aktuose įtvirtintas pareigas. Pavyzdžiui Įmonių bankroto įstatyme numatyta, kad juridinio asmens vadovas nedelsiant turi pateikti pareiškimą teismui dėl bankroto bylos iškėlimo, bet ne vėliau kaip per 5 dienas po to, kai įmonė tapo nemoki ir įmonės dalyviai per minimalius įstatymuose arba įmonės steigimo dokumentuose nustatytus terminus dalyvių susirinkimui sušaukti, bet ne vėliau kaip per 40 dienų, nesiėmė priemonių įmonės mokumui atkurti⁹¹. Įmonių bankroto įstatymo 8 straipsnio 4 dalis numato, kad tuo atveju jeigu juridinio asmens vadovas nepateikė teismui pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo ar pavėlavo jį pateikti, vadovas privalo atlyginti žalą, kurią patyrė įmonė ir kreditoriai dėl to, kad laiku nebuvo kreiptasi į teismą dėl juridinio asmens bankroto iškėlimo. Taigi, iš įstatymų leidėjo įtvirtintų taisyklių matyti, kad vadovas privalo numatyti juridinio asmens finansinę padėtį ir esant reikalui kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, priešingu atveju, vadovas privalės atlyginti žalą pačiam juridiniam asmeniui ir jo kreditoriams, tačiau tik tokią žalą, kuri atsirado dėl vadovo veiksmų laiku nesikreipus į teismą.

LAT sprendamas vadovo civilinės atsakomybės klausimą, kai jis laiku nesikreipė dėl bankroto bylos iškėlimo jo vadovaujamai įmonei, konstatavo, kad pareiga kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo įmonės administracijos vadovui nustatyta todėl, kad šis subjektas geriausiai žino įmonės finansinę būklę, o pavėluotas bankroto bylos iškėlimas galėtų pažeisti tiek jau esančių įmonės kreditorių interesus (jei toliau didėtų įmonės skolos), tiek ir naujų potencialių kreditorių interesus (jei šie asmenys, nežinodami apie įmonės nemokumą, teiktų jai prekes ir (arba) teiktų paslaugas⁹². Atkreiptinas dėmesys, kad įrodinėjant juridinio asmens vadovo neteisėtus veiksmus, laiku nesikreipus į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, yra būtina įrodinėti vadovo neteisėtą neveikimą, tai yra, turi būti įrodinėjamas pareigos kreiptis į teismą dėl bankroto bylos įmonei iškėlimo nevykdymas. Siekiant nustatyti įmonės vadovo civilinę atsakomybę taip pat yra svarbu išsiaiškinti, nuo kada konkrečiai vadovui atsirado pareiga kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo. Pažymėtina, kad Įmonių bankroto įstatyme nėra įvardyta konkretaus termino, per kurį, atsiradus bankroto bylos iškėlimo pagrindams, įmonės vadovas privalo pateikti teismui pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo.

⁹¹ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. Valstybės žinios, 2001, Nr. 31-1010, 8 str. 1 d.

⁹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. kovo 25 d. nutartis c. b. BUAB „Limantra“ v. N. G., Nr. 3K-3-130/2011, kat. 27.7, 44.2.1, 44.5.2.17.

Pagal Įmonių bankroto įstatymo 8 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą reguliavimą, juridinio asmens vadovas, esant šios teisės normos dispozicijoje nurodytoms sąlygoms, privalo pateikti pareiškimą teismui dėl bankroto bylos iškėlimo. Įmonių bankroto įstatymo 9 straipsnio 7 dalies 1 punkte įtvirtintas pagrindinis bankroto bylos iškėlimo pagrindas – įmonės nemokumas. Įmonės nemokumas tai – įmonės būseną, kai įmonė nevykdo įsipareigojimų (nemoka skolų, neatlieka iš anksto apmokėtų darbų ir kt.) ir pradelsti įmonės įsipareigojimai (skolos, neatlikti darbai ir kt.) viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės⁹³. Taigi, ar vadovas pažeidė pareigą laiku kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo yra nustatoma kiekvienu konkrečiu atveju, šis nustatymas būtinas norint nustatyti padarytos žalos dydį. Kasacinio teismo išaiškinta, kad atsakomybės už pavėluotą kreipimąsi dėl bankroto bylos iškėlimo atveju įmonei, taip pat kreditoriams padaryta žala laikytinas bendras išaugęs įmonės skolų dydis, kurio įmonė jos bankroto procese negali padengti kreditoriams, nepaisant to, jog skola konkrečiam kreditoriui gali būti ne tik padidėjusi, bet ir sumažėjusi⁹⁴. Tačiau vadovas atsako tik už žalos padidėjimą, kuris atsirado dėl jo neteisėto delsimo, o ne už visus nepatenkintus reikalavimus bankroto byloje⁹⁵.

Juridinio asmens vadovo pareiga yra taip pat laikytis juridinio asmens vidaus dokumentuose, juridinio asmens įstatuose numatytų reikalavimų. Nors dauguma juridinio asmens vadovų kompetencijos apribojimų yra įtvirtinti įstatyminiu lygmeniu (pvz. Akcinių bendrovių įstatymo 37 str. 10 d.), tačiau juridinis asmuo gali savo vidaus dokumentuose numatyti griežtesnius apribojimus nei tai numato norminiai teisės aktai. Pasak Mikelėno V. tokiais apribojimais siekiama papildomai apsisaugoti nuo galimo bendrovės ir jos vadovo asmeninių interesų konflikto, todėl „asmeniui tapus bendrovės vadovu atsiranda speciali – paklusnumo įmonės vidaus dokumentams pareiga (angl. *duty of obedience*)⁹⁶.

CK 2.87 straipsnio 1–6 dalyse įtvirtintos juridinio asmens organų narių pareigos juridinio asmens ir kitų juridinio asmens organų narių atžvilgiu veikti sąžiningai ir protingai, būti lojaliam juridiniam asmeniui ir laikytis konfidencialumo, vengti situacijos, kai jo asmeniniai interesai prieštarauja ar gali prieštarauti juridinio asmens interesams, draudimas painioti juridinio asmens turtą su savo turtu arba naudoti jį ar informaciją, kurią jis gauna

⁹³ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. Valstybės žinios, 2001, Nr. 31-1010, 2 str. 8 d.

⁹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. vasario 1 d. nutartis c. b. UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. R. Š., A. B., A. G., Nr. 3K-3-19/2012, kat. 27.7; 35.6.2; 44.5.2.17.

⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. gruodžio 23 d. nutartis c. b. BUAB „Reina“ v. L. V., Nr. 3K-3-567/2014, kat. 44.2.1.

⁹⁶ ABRAMAVIČIUS, A.; MIKELĖNAS, V. *Įmonių vadovų atsakomybė*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 1998, p. 289.

būdamas juridinio asmens organo nariu, asmeninei naudai ar naudai trečiajam asmeniui gauti be juridinio asmens dalyvių sutikimo, pareiga pranešti kitiems juridinio asmens valdymo organo nariams arba juridinio asmens dalyviams apie interesų konfliktą.

Vadovas privalo vengti interesų konflikto⁹⁷, vadovas privalo vengti situacijos, kai jo asmeniniai interesai prieštarauja ar gali prieštarauti juridinio asmens interesams. Asmeniniai interesai šia teisės nuostata suprantami plačiau nei pats vadovo asmuo. Asmeniniai interesai apima ir tuos atvejus, kai bendrovės vadovas siekia ne tik savo asmeninių, bet ir savo sutuoktinio ar artimųjų giminaičių interesų tenkinimo⁹⁸. Anot Pacevičiaus Ž., potenciali interesų konflikto galimybė atsiranda, kai vadovas ar jo sutuoktinis ar kiti artimieji giminaičiai įsteigia įmonę, besiverčiančia panašia ūkine veikla⁹⁹. Taigi, vadovui, kuris žalą juridiniam asmeniui padarė pažeisdamas lojalumo pareigą, neišvengdamas interesų konflikto, privalės juridiniam asmeniui atlyginti jo patirtą žalą. Pažymėtina, kad CK 87 straipsnio 5 dalyje numatyta, kad vadovas privalo pranešti kitiems juridinio asmens valdymo organo nariams arba juridinio asmens dalyviams apie galimą arba esamą interesų konfliktą. Ši nuostata iš esmės reiškia, kad vadovas tinkamai informavęs, išvengia atsakomybės, kadangi pasielgė sąžiningai, kaip tai numatyta CK 2.87 straipsnio 1 dalyje. Tokia nuostata taip pat suteikė juridinio asmens organui nuspręsti ar palikti vadovą pareigose, ar atleisti jį iš pareigų, siekiant išvengti galimos žalos bendrovei. Pagal formuojamą LAT praktiką lojalumo pareiga reiškia, kad juridinio asmens valdymo organo narys privalo veikti bendrovės ir jos akcininkų naudai, vengti situacijos, kai jo asmeniniai interesai prieštarauja ar gali prieštarauti juridinio asmens interesams, taip pat negali naudoti juridinio asmens turto asmeninei naudai ar naudai trečiajam asmeniui gauti be juridinio asmens dalyvių sutikimo¹⁰⁰. Taigi, manytina interesų konflikto vengimo pareiga apima ir pareigą nepainioti juridinio asmens turto su savo turtu arba naudoti jį ar informaciją, kurią jis gauna būdamas juridinio asmens organo nariu, asmeninei naudai ar naudai trečiajam asmeniui gauti be juridinio asmens dalyvių sutikimo¹⁰¹.

Analizuojant kasacinio teismo formuojamą praktiką, susijusią su vadovo pareiga vengti interesų konflikto, pastebima, kad nustatant vadovo atsakomybę nepakanka vien aplinkybės,

⁹⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-22622, 87 str. 3 d.

⁹⁸ MIKELĖNAS V., BARTUS G., MIZARAS V. ir kt.. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Vilnius: Justitia. 2002, p. 267.

⁹⁹ PACEVICIUS, Ž. Administracijos vadovo atsakomybė už bendrovei padarytą žalą. *Juristas*, 2004, Nr. 4(7), p. 7.

¹⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. sausio 8 d. nutartis c. b. BUAB „Vilindigas“: v. A. B., Nr. 3K-3-64-248/2016, kat. 2.2.2.7, 2.5.10.5.2.17.

¹⁰¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262, 2.87 str. 4 d.

kad vadovas priėmė sprendimus veikiamas interesų konflikto, nepakanka, jog būtų pripažintas lojalumo pareigos pažeidimas ir jam būtų taikoma civilinė atsakomybė, tam turi būti įvertintos kitos reikšmingos ginčo aplinkybės; atsakomybę gali šalinti tiek akcininkų pritarimas (CK 2.87 straipsnio 4 dalis) vadovo veiksams, tiek faktas, kad vadovo veiksmai yra naudingi bendrovei¹⁰². Kasacinio teismo nuomone lojalumo pareigos pažeidimas gali būti konstatuotas nustačius, kad sutuoktinės atliekamos funkcijos neatitinka bendrovės veiklos tikslų, darbo užmokestis (jo priedai) komerciškai nepagrįsti, neatitinka rinkos vidurkio, mokamas be pagrindo skatinant tik vieną konkretų darbuotoją, tai daroma nesilaikant bendrovės įstatų ar kitų dokumentų arba kitais panašiais atvejais¹⁰³. Kitoje kasacinio teismo 2015 m. balandžio 17 d. priimtoje nutartyje teismas padarė išvadą, kad atsakovas E. T., kaip UAB „Naruva“ vadovas, sudarė sandorį dėl teisės išsipirkti turtą perleidimo su įmone, kuriai vadovavo jo sutuoktinė ir kurios akcijos jai priklausė, nepranešęs apie interesų konfliktą kitiems bendrovės organams ir negavęs jų pritarimo (CK 2.87 straipsnio 3 ir 5 dalis), prezumpcija, kad jis veikė *bona fide* geriausiai bendrovės, kuriai vadovavo, interesais, yra paneigta. Atsakovui E. T. neįrodžius, kad sudarydamas šį sandorį jis veikė *bona fide* geriausiai bendrovės, kuriai vadovavo, interesais, ir nustačius, kad teisės į ginčo turtą buvo perleistos už kainą, mažesnę negu šio turto vertė, būtų pagrindas konstatuoti, kad jis pažeidė fiduciarines pareigas, konkrečiai lojalumo, sąžiningumo, protingumo, bendrovei, o kainos ir turto vertės skirtumą laikyti bendrovei padaryta žala¹⁰⁴.

Galima ir tokia situacija, kad juridinio asmens narys interesų konfliktui pritaria, tačiau dėl šio žalos atsiranda pačio juridinio asmens kreditoriams. Tokiu būdu, kaip išaiškino LAT, įmonei veikiant įprastai, vadovai neturi fiduciarinių pareigų kreditoriams. Šiuo laikotarpiu pagrindinė vadovų pareiga – tenkinti nuosavo kapitalo teikėjų – dalyvių interesus. Kuo įmonės finansinė būklė prastėja ir ji turi daugiau skolų, tuo didėja įmonės skolinto kapitalo teikėjų – kreditorių interesų reikšmė. Tai lemia, kad suprastėjus įmonės būklei atsiranda vadovų fiduciarinės pareigos priimant su bendrovės veikla susijusius sprendimus atsižvelgti ir į kreditorių interesus. Įmonės finansinei padėčiai tapus ypač sunkiai ar net kritinei, t. y. įmonei pasiekus nemokumo ribą, kreditorių interesai pradeda vyrauti. Tai, kad tiesioginių

¹⁰² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. gegužės 17 d. nutartis c. b. *Klaipėdos krovos AB „Klaipėdos Smeltė“ v. L. A.*, Nr. 3K-3-290/2013, 19.2, 35.6.2, 44.5.2.17, 50.5.

¹⁰³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. sausio 8 d. nutartis c. b. *BUAB „Vilindigas“ v. A. B.*, Nr. 3K-3-64-248/2016, kat. 2.2.2.7, 2.5.10.5.2.17.

¹⁰⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. balandžio 17 d. nutartis c. b. *BUAB „Naruva“, V. P. v. UAB „Gražėda“, E. T., G. T.*, Nr. 3K-3-210-611/2015, 27.7, 44.2.1, 44.2.4.1.

prievolinių santykių tarp bendrovės vadovo ir kreditoriaus nėra, o fiduciarinės pareigos atsiranda pablogėjus įmonės finansinei būklei, suponuoją, kad vadovo atsakomybė atsiranda tik tuo atveju, kai bendrovė nebepajėgi pati patenkinti kreditoriaus reikalavimų. Tai reiškia, kad bendrovės vadovo, kaip ir jos dalyvio, atsakomybė yra subsidiaraus pobūdžio (CK 6.245 straipsnio 5 dalis)¹⁰⁵. Kasacinio teismo išaiškinta, kad kreditoriai gali kreiptis į teismą dėl žalos atlyginimo priteisimo iš vadovo, kuris pažeidė fiduciarines pareigas. Minimoje kasacinio teismo praktikoje BUAB vadovei buvo taikyta civilinė atsakomybė, dėl to, kad ji būdama kartu ir šios bendrovės akcininkė, bendrovės veiklai išnuomojo patalpas iš kito šios bendrovės akcininko, su kuriuo susijusi artimosios giminystės ryšiais (abu yra sesuo ir brolis), nustatant nuomos mokesčių, tuo metu itin viršijusių patalpų nuomos rinkos kainas, t.y. bendrovė sudarė nenaudingą nuomos sutartį, negalėdama visiškai atsiskaityti su kitais bendrovės kreditoriais, ir dėl to bendrovei ir jos kreditoriams padaryta žalos, teismai pagrįstai tos žalos atlyginimą priteisė iš atsakovės. Bendrovės vadovo neteisėti veiksmai pažeidė pareigą vengti interesų konflikto.

Taigi, vadovui, esant galimam interesų konfliktui, neinformavus juridinio asmens valdymo organo narių ir padarius juridiniam asmeniui žalos, kuri realiai atsirado dėl to, kad vadovas neišvengė interesų konflikto, vadovas privalėtų atsakyti juridiniam asmeniui ir atlyginti jam padarytą žalą. Žalą vadovas taip pat privalėtų atlyginti ir tokiu atveju, jeigu pažeistų juridinio asmens kreditorių interesus.

Pastebima, kad CK 2.87 straipsnio 6 dalis įtvirtina teisę vadovui sudaryti sandorį su juridiniu asmeniu, kurio organo narys jis yra. Šioje teisės normoje taip pat įtvirtinta, kad vadovas apie tokį sandorį privalo nedelsdamas pranešti kitiems juridinio asmens organams. Ši nustatyta taisyklė prieštarauja CK 2.87 straipsnio 3 dalyje įtvirtintai vadovo pareigai vengti interesų konflikto. Akivaizdu, kad vadovas sudarydamas sandorį su juridiniu asmeniu, kurio valdymo organo narys jis yra, pažeis interesų konfliktą. Manytina, kad CK 2.87 straipsnyje 3 dalyje turėtų būti įtvirtinta išimtis, kad interesų konflikto nėra, kai vadovas sudaro sandorį su juridiniu asmeniu, kurio valdymo organo narys jis yra, ir apie sandorio sudarymą informavo kitus juridinio asmens organus.

Juridinio asmens vadovas privalo laikytis konfidencialumo pareigos¹⁰⁶. Pasak teisės doktrinos, konfidencialumo pareiga reiškia, kad vadovas turi elgtis taip, kad informacija

¹⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. gegužės 17 d. nutartis c. b. *Klaipėdos krovos AB „Klaipėdos Smeltė“ v. L. A., Nr. 3K-3-290/2013, 19.2, 35.6.2, 44.5.2.17, 50.5.*

¹⁰⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262, 2.87 str. 2 d.

sudaranti komercinę, gamybos ar profesinę paslaptį, nebūtų atskleista kitiems asmenims¹⁰⁷. CK 1.116 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad informacija laikoma komercine (gamybine) paslaptimi, jeigu turi tikrą ar potencialią komercinę (gamybinę) vertę dėl to, kad jos nežino tretieji asmenys ir ji negali būti laisvai prieinama dėl šios informacijos savininko ar kito asmens, kuriam savininkas ją yra patikėjęs, protingų pastangų išsaugoti jos slaptumą. Informaciją, kuri negali būti laikoma komercine (gamybine) paslaptimi, nustato įstatymai. Pažymėtina, kad vadovo konfidencialumo pareigos reikalavimas nurodytas ne tik civiliniame kodekse, tačiau ir atskiruose juridinio asmens formos reglamentuojančiuose teisės aktuose. Štai ABĮ 37 straipsnio 11 dalyje numatyta, kad uždarnosios akcinės ir akcinės bendrovės vadovas privalo saugoti bendrovės komercines (gamybines) paslaptis, konfidencialią informaciją, kurias sužinojo eidamas šias pareigas. Taigi, vadovas atsako už informacijos, kuri yra konfidenciali neatskleidimą, viešai neatskleistiną informaciją, kuri susijusi su bendrove, pavyzdžiui emitentu ar jos vertybiniais popieriais, kurių atskleidimas gali turėti įtakos jų kainai. Manytina, kad konfidencialumo pareigos pažeidimu būtų laikytina ir situacija, kai komercine paslaptimi disponuojantis vadovas, šią paslaptį panaudoja ne bendrovės, bet savo asmeniniais interesais, nors kitiems asmenims ji ir nebūtų atskleista, pavyzdžiui, konkuruojančios įmonės įsteigimas. Tai puikiai iliustruoja LAT priimta nutartis civilinėje byloje¹⁰⁸, kurioje ieškovė bendrovė UAB „Diteilas“, kuri buvo įkurta 2003 metais, ieškiniu prašė iš atsakovo E.G, kuris nuo 2004 m. lapkričio 23 d. iki 2008 m. rugsėjo 8 d. buvo UAB „Diteilas“ vadovas, ir atsakovės UAB „Chemika“ solidariai ieškovės naudai priteisti 132 765 Lt nuostolių atlyginimo. Reikalavimas atlyginti nuostolius buvo kildinamas iš to, kad E. G., dar būdamas UAB „Diteilas“ vadovas, veikdamas pagal G. K. ir jo žmonos K. K. 2008 m. kovo 5 d. išduotą įgaliojimą, įsteigė konkuruojančią bendrovę UAB „Chemika“. 2004 m. lapkričio 23 d. ieškovas su E. G. pasirašė konfidencialumo sutartį dėl įmonės komercinės paslapties neatskleidimo. Pagal šią sutartį E. G. įsipareigojo tiek darbo sutarties galiojimo metu, tiek po darbo sutarties su bendrove pasibaigimo nenaudoti, neperduoti, neskelbti ir kitaip neatskleisti kitiems fiziniams ar juridiniams asmenims informacijos, sudarančios bendrovės komercinę paslaptį, kurios sąrašas yra pateiktas sutarties 2 punkte. Sutarties 4 punktu E. G. įsipareigojo, kad pažeidęs konfidencialumo pareigą privalės sumokėti ieškovui 10 000 Lt baudą (kaip ieškovo minimalius nuostolius) bei

¹⁰⁷ MIKELĖNAS V., BARTU G., MIZARAS V. ir kt. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 193.

¹⁰⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. birželio 26 d. nutartis c. b. UAB „Diteilas“ v. UAB „Chemika“, E. G., Nr. 3K-3-326/2012, kat. 89, 44.2.4.1.

atlyginti bendrovei visus kitus nuostolius (įskaitant negautas pajamas) tiek, kiek jų nepadengia bauda. Apeliacinės instancijos teismas priimdamas naują sprendimą, kurio ieškinį atmetė, pasisakydamas dėl E.G. (vadovo) veiklos, teismas nurodė, kad ieškovo reikalavimas grindžiamas išimtinai žalos padarymu dėl nesąžiningos konkurencijos veiksmų; reikalavimo taikyti turtinę atsakomybę (priteisiant žalos atlyginimą) dėl CK 2.87 straipsnyje nurodytų nuostatų pažeidimo nereiškiama. Tuo tarpu LAT nurodė, kad bendrovės vadovo (direktoriaus) pareigas vadovaujamai bendrovei turi būti atsižvelgiama, vertinant atsakovo E. G. veiksmus nesąžiningos konkurencijos aspektu (CK 2.87 straipsnio 7 dalis). Teismas pažymėjo, kad atsakovas E. G. atsakovo bendrovės UAB „Chemika“ steigimo metu buvo ieškovo bendrovės direktorius, kuris su bendrove yra saistomas ir lojalumo pareigos, su juo, kaip minėta, buvo sudarytas Susitarimas dėl konfidencialumo. Kaip jau buvo minėta, nėra paneigta, kad Susitarimo 2 punkte nurodyta informacija negali būti priskiriama komercinėms paslaptims. CK 2.87 straipsnyje nurodytos pagrindinės juridinio asmens valdymo organo narių pareigos. Pagal turinį pareigos skirstomos į sąžiningumo ir protingumo, lojalumo, konfidencialumo ir kt. pareigas. Pareiga veikti sąžiningai ir protingai juridinio asmens ir kitų juridinio asmens organo narių atžvilgiu nustatoma įgyvendinant bendrąjį civilinių teisinių santykių reguliavimo principą (CK 1.5 straipsnis), t. y. nustatant, ar juridinio asmens narys elgiasi taip, kaip elgtųsi apdairus asmuo tokiomis pačiomis aplinkybėmis, ar jis elgiasi *bona fide* juridinio asmens atžvilgiu. Lojalumo pareiga reiškia, kad juridinio asmens valdymo organas ir jo nariai turi veikti pagal steigimo dokumentus, kitus juridinio asmens organų sprendimus, taip pat juridinio asmens valdymo organai turi rūpintis juridinio asmens gerove ir siekti įgyvendinti jo tikslus (CK 2.87 straipsnis).

CK 2.87 straipsnyje 2 dalyje įtvirtinta vadovo lojalumo pareiga (angl. – *duty of loyalty*). Įstatymų leidėjas nepateikė lojalumo pareigos sampratos, jos ribų, tokiu būdu lojalumo pareigos aiškinimas buvo paliktas teismų prerogatyvai. Lojalumo pareiga, kaip ir kitos numatytos vadovo fiduciarinės pareigos reiškia, kad vadovas turi veikti išimtinai bendrovės interesais, t.y. užtikrinti stabilumą, efektyvumą, konkurencingumą jos, kaip rinkos dalyvio, veiklą¹⁰⁹. Lojalumo pareigos turinys plačiau buvo išaiškintas LAT 2005 metų vasario 7 d. nutartyje¹¹⁰, kurioje teisėjų kolegija nurodė, kad lojalumo pareiga reiškia, kad

¹⁰⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. balandžio 19 d. nutartis c. b. BUAB „LRG farmacija“ v. D. B., K. B., L. K., M. V. ir G. A, Nr. 3K-3-234/2013, kat. 24.3, 24.4, 27.7, 114.11.

¹¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. balandžio 19 d. nutartis c. b. UAB „Khartli“ v. UAB „Diagnostikos poliklinika“, Nr. 3K-3-16/2005, kat. 27.11.

juridinio asmens valdymo organas ir jo nariai turi veikti pagal steigimo dokumentus, kitus juridinio asmens organų sprendimus, taip pat juridinio asmens valdymo organai turi rūpintis juridinio asmens gerove ir siekti įgyvendinti jo tikslus. Nagrinėjamoje byloje kasacinės instancijos teismas pripažino, kad atsakovas UAB „Diagnostikos poliklinika“ ignoravo pagrindinį bendrovės veiklos tikslą – gauti ekonominę naudą iš bendrovės veiklos, kaip tai numatyta bendrovės įstatų 2 straipsnio 1 dalyje. Kasacinis teismas taip pat pasisakė, kad įmonės vadovo lojalumo pareiga jo vadovaujamai įmonei reiškia ir pareigą imtis priemonių, kad dėl sandorio su įmonės vadovu jo vadovaujama įmonė nepatirtų žalos¹¹¹. Taigi, iš formuojamos teismų praktikos galima daryti išvadą, kad lojalumo pareiga siejama su vadovo veikimu laikantis juridinio asmens steigimo dokumentuose nustatytų taisyklių, tačiau lojalumo pareiga pagrinde reiškia veikti išimtinai juridinio asmens interesais siekiant, kad juridinis asmuo nepatirtų žalos.

Juridinio asmens vadovo pareiga yra taip pat veikti protingai ir sąžiningai. Ši pareiga vadovui numatyta CK 2.87 straipsnio 1 dalyje. Kaip ir kitų anksčiau nurodytų vadovui keliamų pareigų, protingumo ir sąžiningumo pareigos samprata Lietuvos teisės aktuose nėra pateikiama. Pareiga veikti sąžiningai ir protingai juridinio asmens atžvilgiu nustatoma įgyvendinant bendrąjį civilinių teisinių santykių reguliavimo principą, kuris yra įtvirtintas CK 1.5 straipsnyje. Kasacinio teismo praktikoje plėtojama, kad nustatant ar bendrovės vadovas konkrečiu atveju pareigą elgtis protingai ir sąžiningai įvykdė tinkamai, nustatoma pagal tam tikrus objektyvius elgesio standartus – rūpestingo, apdairaus, protingo vadovo elgesio matą (*angl. – bonus pater familia*)¹¹². Tokia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika grindžiama siekiu suderinti verslo riziką, siekiant pelno. Tiek teisės doktrinoje¹¹³, tiek teismų praktikoje¹¹⁴ laikomasi nuomonės, kad prieš priimdamas sprendimą vadovas turi būti pakankamai susipažinęs su visa reikiama informacija, jis turi informacijos, reikšmingos priimamam sprendimui pagrįsti, pavyzdžiui, teisininko ar kito atitinkamos srities specialisto išvadą. Tuo atveju, jeigu įmonės vadovas elgėsi sąžiningai ir rūpestingai, nepažeidė teisės aktuose ir įmonės veiklos dokumentuose jam nustatytų pareigų ir akivaizdžiai neviršijo

¹¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2014 m. sausio 9 d. nutartis c.b. UAB „Mitnija“, UAB „MG Baltic Investment“ v. V. G., E. R., Nr. 3K-7-124/2014, kat. 27.7; 44.5.2.17.

¹¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. vasario 1 d. nutartis c. b. UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. R. Š., A. B., A. G., Nr. 3K-3-19/2012, kat. 27.7; 35.6.2; 44.5.2.17.

¹¹³ MIKELĖNAS V., BARTU G., MIZARAS V. ir kt. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 192.

¹¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. balandžio 17 d. nutartis c.b. BUAB „Naruva“, V. P. v. UAB „Gražeda“, E. T., G. T., Nr. 3K-3-210-611/2015, 27.7, 44.2.1, 44.2.4.1.

įmonės veikloje įprastos ūkinės komercinės rizikos, vien aplinkybė, kad įmonės vadovo sudarytas sandoris pasirodė nenaudingas ir padarė žalą įmonei ar jos kreditoriams, dar savaime neteikia pagrindo įmonės vadovo veiksmus vertinti kaip neteisėtus ir reikalauti iš jo atlyginti patirtą žalą¹¹⁵. Taigi, juridinio asmens vadovas veikdamas juridinio asmens vardu turi visų pirmiausia veikti sąžiningai, siekti naudos pačiam juridiniam asmeniui, o ne sau ar trečiųjų asmenų naudai. Vadovas taip pat privalo laikytis juridinio asmens veiklos dokumentuose nustatytų pareigų, jų neviršyti. Vadovas siekdamas naudos juridiniam asmeniui turi elgtis ne tik sąžiningai, tačiau ir protingai, jis prieš atliekant veiksmą susijusį su juridiniu asmeniu, turi prieš jį atlikdamas apgalvoti ir pasverti visas galimas aplinkybes ir imtis veiksmų tik tada, kai bus užtikrintas, jog juridinis asmuo dėl šių veiksmų jokių nuostolių nepatirs.

Juridinio asmens vadovas privalo dirbti rūpestingai ir kvalifikuotai bei daryti viską, kas nuo jo priklauso, jog jo vadovaujama įmonė veiktų pagal įstatymus ir kitus teisės aktus, laikytusi nustatytų jos veiklos apribojimų. Vadovą ir jo vadovojamą įmonę sieja pasitikėjimo (fiduciariniai) santykiai. Nuo pat tapimo įmonės vadovu momento vadovas turi elgtis rūpestingai, atidžiai ir apdairiai. Ar įmonės vadovas konkrečiu atveju šią pareigą įvykdė, nustatoma pagal tam tikrus objektyvius elgesio standartus – rūpestingo, apdairaus, protingo vadovo elgesio matą. Štai LAT išnagrinėtoje 2013 m. lapkričio 20 d. civilinėje byloje buvo priimta nutartis, kurioje nustatyta, kad UAB „Toris“ ir UAB „Dajuma“ 2008 m. spalio 2 d. sudarė Statybos rangos sutartį Nr. 08/07, pagal kurią ieškovas UAB „Toris“ atliko kavinės virtuvės remonto darbus, o atsakovas UAB „Dajuma“, kuriam atstovavo direktorė J. Ž. (S.), įsipareigojo atsiskaityti su ieškovu už atliktus darbus sutartyje nustatyta tvarka ir terminais. Byloje nėra ginčo, kad ieškovas, tinkamai ir laiku atlikęs darbus, išrašė UAB „Dajuma“ PVM sąskaitas–faktūras 73 480,09 Lt, tačiau UAB „Dajuma“ už statybos rangos darbus su ieškovu neatsiskaitė. Rangos sutarties sudarymo metu UAB „Dajuma“ neturėjo lėšų atsiskaityti su ieškovu už darbus pagal rangos sutartį, šią aplinkybę direktorė R.J. žinojo, tačiau vis vien sudarė su ieškove Rangos sutartį, pagal kurią neatsiskaitė. LAT nustatydamas, kad atsakovė taip pat yra atsakinga už ieškovei esančią skolą nurodė, kad tais atvejais, kai įmonė nevykdo veiklos ir didėja nuostoliai dėl neatsiskaitymo su kreditoriais, tokie veiksmai

¹¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. liepos 26 d. nutartis c.b. BUAB „Stagena“ v. AB „SEB bankas“, G. S., Nr. 3K-3-420/2013, kat. 44.5.2.17.

neatitinka protingos verslo rizikos ir prieštarauja geriems verslo standartams¹¹⁶. Iš formuojamos kasacinio teismo praktikos matyti, kad juridinio asmens vadovui keliami itin aukšti rūpestingumo, protingumo standartai. Juridinio asmens vadovas sudarydamas sandorį juridinio asmens vardu turi pasverti ne vien ar pats juridinis asmuo nepatirs žalos dėl sudaromo sandorio, tačiau ir ar trečiasis asmuo nepatirs žalos, kuri atsirasti gali dėl negalėjimo įvykdyti įsipareigojimų, priimtų sudaryta sutartimi. Tokiu atveju trečiasis asmuo reikalavimą atlyginti patirtus nuostolius vadovaujantis CK 2.50 straipsnio 3 dalimi gali nukreipti ir į juridinio asmens, su kuriuo buvo sudaryta sutartis, vadovą.

Analizuojant kasacinio teismo praktiką dėl vadovui taikytinos atsakomybės už bendrovei ar tretiesiems asmenims padarytą žalą pastebima, kad dažniausiai yra nustatomas ne vienas CK 2.87 straipsnyje nurodytos pareigos pažeidimas. Kaip galima matyti juridinio asmens vadovo pareigos ir jo atsakomybės ribos ypatingai plačios: vadovas gali būti atsakingas tiek valstybės institucijoms ir pan., įmonės verslo kontrahentams, akcininkams, tiek ir pačiai įmonei ar kitiems tretiesiems asmenims, su kuriais juridinį asmenį sieja ryšiai. Iš juridinio asmens vadovo nuostolių prašoma atlyginti laiku nesikreipus dėl bankroto bylos išskėlimo¹¹⁷, taip pat pažeidus pareigą vengti interesų konflikto, tačiau tikriausiai dažniausiai iš juridinio asmens vadovo nuostolių reikalaujama, kai tai susiję su aplinkybėmis, kai vadovai įmonės vardu su verslo kontrahentais sudaro sandorius, o juos vykdydama įmonė patiria žalos, nesėkmingai ėmusi įmonės plėtros. Juridinio asmens buvimas ir dalyvavimas versle yra susijęs su rizika, jog priimami sprendimai juridinio asmens veiklai gali būti ne tik visada naudingi ir atnešantys pelno, bet kartais ir nuostolingi. Pasak Jakuntavičiūtės G. rizikingus verslo sprendimus būtų galima apibrėžti kaip sprendimus atlikti tam tikrus veiksmus, susijusius su ūkinės komercinės veiklos vykdymu, priimamus tokiomis aplinkybėmis, kai egzistuoja neapibrėžtumas dėl galimų pasirinkto veikimo modelio padarinių, arba šių veiksmų neatlikti¹¹⁸. Dažniausiai dėl juridinio asmens veiksmų, veikimo ar neveikimo, sprendimą priimti turi ir atitinkamai imtis veiksmų arba jų nesiimti juridinio

¹¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. lapkričio 20 d. nutartis c.b. UAB „Toris“ v. J. S., UAB „Dajuma“, Nr. 3K-3-581/2013, kat. 44.2.,44.5.2.17.

¹¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. gegužės 5 d. nutartis c.b. BUAB „Vajalio medienos gaminiai“ v. R. K., N. K., Nr. 3K-3-228/2011, kat. 27.7, 44.2, 121.19.4, 126.8; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. birželio 27 d. nutartis c.b. BUAB „ONDUBALT“ v. T. N., Nr. 3K-3-344/2014, kat. 27.7, 44.2, 44.5.2.17; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. kovo 25 d. nutartis c.b. BUAB „Limantra“ v. N. G., Nr. 3K-3-130/2011, kat. 27.7, 44.2.1, 44.5.2.17 ir kt.

¹¹⁸ JAKUNTAVIČIŪTĖ G. Neteisėtumas kaip vadovo civilinės atsakomybės už rizikingais verslo sprendimais bendrovei padarytą žalą. *Socialinių mokslų studijos*, 2012, Nr. 4(4), p. 1554.

asmens vadovas. Atitinkamai už kiekvieną netinkamą sprendimo priėmimą arba nepakankamai gautą pelną galima kreiptis į teismą ir reikalauti iš vadovo nuostolių atlyginimo. Šičia iškyła problema, kad tuo atveju, jeigu juridinio asmens vadovai būtų asmeniškai atsakingi už kiekvieną nuostolius sukėlusį sprendimą, tai žlugdytų jų iniciatyvumą, ribotų veikimo laisvę. Tačiau, kaip pažymi Jakuntavičiūtė G. jeigu vadovams nebūtų taikoma atsakomybė už jų priimtais sprendimais bendrovei padarytą žalą, kiltų rizika, jog vadovai priiminėtų neteisėtus sprendimus¹¹⁹. Teisės aktuose nebuvo ir nėra apibrėžtų gairių, kada juridinio asmens vadovo rizika priimant juridinio asmens vardu yra pateisinama, o kada – nepateisinama, šios ribos taip pat nebuvo nubrėžta ir teismų praktikoje. Iki 2014 metų sausio 9 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo plėtojamoje praktikoje vien padarytos žalos faktas savaime buvo laikomas bendrovės vadovo civilinės atsakomybės pagrindu¹²⁰. Pavyzdžiui, nustačius, kad dėl sutarčių sudarymo už pinigines lėšas buvo įgytas bevertis turtas, tai būtų pagrindas išvadai, kad juridinio asmens vadovo veiksmai yra neteisėti, pažeidžiantys pareigą veikti bendrovės naudai. Vėlesnėse Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėjamosiose bylose vadovo atsakomybė buvo aiškiai apibrėžta susiejant ją su tyčiniiais vadovo veiksmis, dideliu neatsargumu ir nepateisinamu aplaidumu vykdant savo pareigas¹²¹. Šios teismo suformuotos taisyklės, rizikos vertinimo kriterijai, manytina tinkami, tačiau turintys neaiškumo, juridinio asmens vadovo priimto verslo sprendimo turinio vertinimas kiekvieną kartą yra priklausomas nuo to, kaip teismas aiškina ir taiko šiuos kriterijus, spręsdamas konkrečią bylą. Tokia teismų praktiką vadovams, turintiems priimti atitinkamus sprendimus, nesukūrė reikiamo aiškumo, ar priimtas tam tikras teismo sprendimas nebus vertinamas kaip juridiniam asmeniui žalingas, pažeidžiantis protinę verslo riziką.

Tikėtina, kad tokiam neaiškumui panaikinti LAT išplėstinė teisėjų kolegija priėmė nutartį, kurioje plėtodamas ankstesnę teismų praktiką, kuriose kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad vien aplinkybė, kad įmonės vadovo sudarytas sandoris pasirodė nenaudingas

¹¹⁹ JAKUNTAVIČIŪTĖ G. Neteisėtumas kaip vadovo civilinės atsakomybės už rizikingais verslo sprendimais bendrovei padarytą žalą. *Socialinių mokslų studijos*, 2012, Nr. 4(4), p. 1551.

¹²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2009 m. lapkričio 20 d. nutartis c.b. BUAB „Optimalūs finansai“ v. G. P., Nr. 3K-7-444/2009, kat. 19.2., 27.7., 36.2., 37., 44.2.1., 44.2.2., 45.5.2.17., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. liepos 20 d. nutartis c.b. BUAB „Metalų ženklai“ v. A. T., A. I., Nr. 3K-3-334/2010, kat. 27.7, 44.5.2.17, 114.4; 114.11.

¹²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. vasario 1 d. nutartis c. b. UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. R. Š., A. B., A. G., Nr. 3K-3-19/2012, kat. 27.7; 35.6.2; 44.5.2.17.; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. gegužės 17 d. nutartis c. b. Klaipėdos krovos AB „Klaipėdos Smeltė“ v. L. A., Nr. 3K-3-290/2013, 19.2, 35.6.2, 44.5.2.17, 50.5.

ir padarė žalą įmonei ar jos kreditoriams, dar savaime neteikia pagrindo įmonės vadovo veiksmus vertinti kaip neteisėtus, jeigu įmonės vadovas elgėsi sąžiningai ir rūpestingai, nepažeidė teisės aktuose ir įmonės veiklos dokumentuose jam nustatytų pareigų ir akivaizdžiai neviršijo įmonės veikloje įprastos ūkinės–komercinės rizikos¹²², pasisakė, kad dalyvavimas versle yra susijęs su rizika, jog priimami sprendimai gali būti ne tik naudingi, bet ir nuostolingi. Jei įmonės valdymo organų nariai būtų asmeniškai atsakingi už kiekvieną nuostolius sukėlusį sprendimą, tai žlugdytų jų iniciatyvumą, versliškumą, ribotų veikimo laisvę greitų bei ryžtingų sprendimų reikalaujančiose situacijose, skatintų šešėlinį vadovavimą bendrovėms. Siekiant apsaugoti įmonės valdymo organų narius nuo žalos atlyginimo ieškinių, taikoma verslo sprendimų priėmimo taisyklė (angl. *business judgment rule*), pagal kurią preziumuojamas šių asmenų veikimas *bona fide* geriausiaisiais bendrovės, kuriai jie vadovauja, interesais. Ši prezumpcija skirta apsaugoti bendrovės vadovus nuo asmeninės atsakomybės už sąžiningai priimtus verslo sprendimus, atitinkančius rūpestingumo pareigos standartus. Dėl to žalos atlyginimo siekiančiam asmeniui nepakanka įrodyti padarytos žalos faktą, tačiau būtina įrodyti ir įmonės valdymo organų narių fiduciarinių pareigų (lojalumo, sąžiningumo, protingumo ir kt.) pažeidimą, akivaizdų protingos ūkinės – komercinės rizikos peržengimą, aiškų aplaidumą arba jiems suteiktų įgaliojimų viršijimą¹²³. LAT išplėstinė teisėjų kolegija priimtoje nutartyje taip pat nustatė, kad kiekvienu atveju taip pat būtina nustatyta ir vadovo kaltę, t. y. nerūpestingumą arba tyčią. Atsakomybė gali atsirasti ne dėl to, kad nebuvo laiku įgyvendintas projektas, bet, jei būtų nustatyta, kad vadovas nesugebėdavo deramai organizuoti darbo, imdavosi veiklos neturėdamas plano ir nepasirūpindavo ištekliais jam įgyvendinti, neužtikrino esminėms funkcijoms būtinos komunikacijos įmonėje, prisiimdavo įsipareigojimus, kuriuos įmonė sistemingai pažeisdavo ir kt. Jei vadovas konkrečiame įmonės veiklos epizode veikė ne įmonės, bet savo ar trečiųjų asmenų naudai, laikytina, kad jis tyčia pažeidė įmonės interesus ir elgėsi nelojaliai, išskyrus atvejus, kai laikomasi CK 2.87 straipsnyje įtvirtintų taisyklių. Iš priimtų precedentinės kasacinio teismo nutarties matyti, kad nustatytos taisyklės, kurios lėmė juridinių asmenų vadovams laisviau sudaryti sandorius, kadangi įprastos ir

¹²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. liepos 26 d. nutartis c.b. BUAB „Stagena“ v. AB „SEB bankas“, G. S., Nr. 3K-3-420/2013, kat. 44.5.2.17.

¹²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2014 m. sausio 9 d. nutartis c.b. UAB „Mitnija“, UAB „MG Baltic Investment“ v. V. G., E. R., Nr. 3K-7-124/2014, kat. 27.7; 44.5.2.17.

neišvengiamos rizikos nepasiteisinimas, sukėlęs bendrovei nuostolių, nebus perkeliamas „ant vadovo pečių“.

Po minėtos priimtos precedentinės nutarties *business judgment rule* taisyklė buvo pradėta taikyti ir kitose bylose, kuriose buvo sprendžiamas klausimas dėl vadovo atsakomybės priėmus rizikingus sprendimus. Štai vienoje LAT civilinėje byloje buvo nagrinėjamas bankrutuojančios bendrovės ieškinyš jos buvusiam vadovui M. L. dėl žalos atlyginimo. Ieškovas prašė pripažinti buvusio vadovo M. L. veiksmus neteisėtais, nurodė, kad M. L., vienu metu būdamas ir kitos bendrovės vadovu, tarp šių bendrovių sudarė tris sutartis. Sutartyse buvo numatyta sąlyga, kad jei bendrovė UAB „Star Holidays“ per nustatytus terminus nesumokės 500 000 Lt dydžio depozito, sutarčių vykdymas galės būti vienašališkai nutraukiamas. Bendrovė UAB „Star Holidays“ nevykdė savo sutartinių įsipareigojimų, numatytais terminais depozito nemokėjo, be to, buvo skolinga pagal ankstesnius įsipareigojimus, tačiau vadovas M. L. sutarčių vykdymo nenutraukė. Bendrovei UAB „Star Holidays“ neatsiskaičius už suteiktas paslaugas, ieškovas patyrė didelių nuostolių, kuriuos reikalavo atlyginti iš buvusio vadovo M. L. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas panaikino Lietuvos apeliacinio teismo sprendimą ir paliko galioti Vilniaus apygardos teismo sprendimą, kuriuo buvo atmestas „Star 1 Airlines“ ieškinyš. Teismas panaikindamas apeliacinės instancijos teismo priimtą sprendimą nurodė, kad apeliacinis teismas netinkamai taikė įmonės vadovo civilinę atsakomybę už įmonei padarytą žalą reglamentuojančias teisės normas¹²⁴. Kasacinės instancijos teismas nepripažindamas atsakovo sprendimų rizikingais, nurodė, kad ūkinėje veikloje egzistuoja verslo ciklai, svyravimai, todėl versle negalima garantuoti nei nuolatinio ir stabilaus pelno, nei vien tik naudingų sandorių sudarymo, todėl jei įmonės valdymo organų nariai būtų asmeniškai atsakingi už kiekvieną nuostolius sukėlusį sprendimą, tai žlugdytų jų iniciatyvumą, versliškumą, ribotų veikimo laisvę greitų bei ryžtingų sprendimų reikalaujančiose situacijose, t. y. prieštarautų vadovavimo bendrovėms tikslams plėtoti verslą. Faktinės aplinkybės, nurodytos apeliacinės instancijos teismo, labiau liudija ne akivaizdaus vadovo ūkinės komercinės rizikos protingumo peržengimą ar aiškaus aplaidumo faktus, o situaciją, pripažintą kaip itin nepasisekusių verslininkų investiciją, prie kurios nerezultatyvumo ekonominiu aspektu prisidėjo ir įmonių grupės vadovas, tačiau jo veiksmuose nematyti

¹²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. gegužės 5 d. nutartis c.b. BUAB „Star 1 Airlines“ v. M. L., Nr. 3K-3-244/2014, kat. 27.7, 44.2.

ūkinės komercinės rizikos akivaizdaus peržengimo, aiškaus aplaidumo ar kitokio pobūdžio esminio neapdairumo verslo sprendimų rizikų vertinimo cikle.

Minimoje byloje¹²⁵ LAT teisėjų kolegija taip pat išaiškino, kad taikant verslo sprendimų priėmimo taisyklę (angl. *business judgment rule*) apibendrintai galima konstatuoti, kad bendrovės vadovo veiksmų teisėtumo (neteisėtumo) vertinimai teisme paprastai turi būti grindžiami analize, ar priimdami verslo sprendimus bendrovės vadovai vykdė pareigą identifikuoti galimas rizikas pagal tikėtinos naudos ir galimos žalos bei jos atsiradimo tikimybės santykio įvertinimą. Šiame vertinime turi būti paisoma ir žalos išvengimo, sumažinimo ir amortizavimo kaštų. Tuo atveju, jei teisme vertinant verslo sprendimų riziką taikant nurodytus dėmenis nepaneigiama šių asmenų veikimo *bona fide* geriausiais bendrovės, kuriai jie vadovauja, interesais prezumpcija, net ir verslo sprendimai, kurie visuomet vertinami jau *ex post*, sukėlę nuostolių, negali būti pripažįstami bendrovės valdymo organų narių veiksmų neteisėtumo faktu kaip jų civilinės atsakomybės sąlyga. Išimtis – kai sprendimai priimami pažeidžiant įstatymus ar bendrovės įstatus. Bendrovės vadovui kils atsakomybė tik tuo atveju, jei bendrovės vadovo veiksmų teisėtumo (neteisėtumo) vertinimų teisme rezultatas bus akivaizdaus vadovo ūkinės komercinės rizikos protingumo peržengimo konstatavimas ar aiškaus aplaidumo faktas.

Taigi, po LAT teismo išplėstinės teisėjų kolegijos priimtos nutarties, kurioje buvo įtvirtinta verslo rizikos taisyklė (angl. *business judgment rule*) buvo pripažinta, net ir itin nepasisekusios verslininkų investicijos, prie kurių nerezultatyvumo ekonominiu aspektu prisideda juridinių asmenų vadovai, iš esmės negali būti pripažįstamos ūkinės komercinės rizikos, už kurią vadovams grėstų civilinė atsakomybė, protingumo peržengimu. Taigi, suformuota taisyklė reiškia, kad juridinio asmens vadovui už rizikingą priimtą sprendimą, kuris įmonei atnešė žalos, gali atsakyti tik tuo atveju jeigu bus paneigta prezumpcija, jog vadovas iš tikro neveikė *bona fide* geriausiais bendrovės, kuriai jis vadovauja, interesais. Iš suformuotų LAT taisyklių galima daryti išvadą, kad vadovo veiksmus, kurie paneigtų, kad vadovas neveikė *bone fide* interesais, bus įrodyti sudėtingiau. Nepaneigus bendrovės vadovo veikimo *bona fide*, t.y. geriausiais bendrovės, kuriai jis vadovauja, interesais, net ir verslo sprendimai, sukėlę nuostolių, savaime negali būti pripažįstami bendrovės vadovo neteisėtais veiksmais.

¹²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. gegužės 5 d. nutartis c.b. BUAB „Star 1 Airlines“ v. M. L., Nr. 3K-3-244/2014, kat. 27.7, 44.2.

Civilinė atsakomybė juridinio asmens vadovui kyla tuomet, kai jis juridinio asmens vardu veikia „išoriniuose“ santykiuose. Veikimas „išoriniuose“ santykiuose suprantamas kaip pareigų atlikimas, kuris susijęs veikimu ne juridinio asmens vidiniuose santykiuose, ne vidinių pareigų atlikimu, o veikimu bendrovės vardu santykiuose su kitais asmenimis, kaip juridinio asmens valdymo organas. Išanalizavus juridinio asmens vadovo civilinę atsakomybę pastebima, kad juridiniam asmeniui civilinė atsakomybė gali kilti pažeidus įstatymus, juridinio asmens steigimo dokumentus arba pažeidus civiliniame kodekse įtvirtintas vadovo pareigas veikiant juridinio asmens vardu būti sąžiningam, lojaliam, elgtis protingai, vengti interesų konflikto.

Analizuojant kasacinio teismo praktiką susijusią su privatiems juridinių asmenų vadovams taikytina materialine atsakomybe pastebima, kad vadovo veikimas „vidiniuose“ santykiuose, ko pasakoje jam taikytina materialinė atsakomybė, laikomas neteisėtas atlyginimo padidinimas darbuotojams¹²⁶, neteisėtas atlyginimo padidinimas sau¹²⁷, dėl nustatyto prekių trūkumo vadovui esant juridinio asmens direktoriui, neteisėtą atsakovo veiksmų aplaidžiai ir nerūpestingai vykdant filialo vadovo darbinės pareigas materialinių vertybių panaudojimo ir apskaitos srityje¹²⁸, aplaidžios buhalterinės apskaitos tvarkymo¹²⁹. Tačiau kartu pastebima, kad vadovo veiksmai iš esmės jam veikiant juridinio asmens vardu vidiniuose santykiuose, teismas pripažįsta priešingai – veikimu išoriniuose santykiuose. Štai, pavyzdžiui LAT teisėjų kolegija vadovo veiksmus, šiam neteisėtai pasididinus darbo užmokestį, kai jo pasididinimui imperatyviai buvo nustatyta, kad atlyginimo padidinimo klausimą galėjo nuspręsti ieškovo Valdybos sprendime Nr. 2069V nustatytas subjektas, taip pat neteisėtas gyvybės draudimų įmokos mokėjimas už vadovą, kai tokiam mokėjimui turėjo pagal ABĮ 37 straipsnio 3 dalį bendrovės valdybą, laikė atliktus vadovui veikiant kaip darbo subjektui. Tuo tarpu kitoje LAT teisėjų kolegijos priimtoje nutartyje vadovo veiksmai, sutuoktinei išmokėjus didelius priedus, buvo vertinama per civilinės teisės normas, mat nustatyta, kad vadovas pažeidė CK 2.87 straipsnyje numatyta lojalumo juridiniam asmeniui

¹²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. gruodžio 19 d. nutartis c. b. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija v. J. S., Nr. 3K-3-535/2011, kat. 19.2, 44.5.2.17, 99.3, 114.1, 114.11.

¹²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. sausio 22 d. nutartis c. b. UAB „Senamiesčio ūkis“ v. K. U., Nr. 3K-3-117/2014, kat. 16.5, 44.2.

¹²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. balandžio 8 d. nutartis c. b. UAB „Vaivorykštė“ v. P. M., Nr. 3K-3-147/2010, kat. 16.5.5, 16.7, 21.4, 24.

¹²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. liepos 4 d. nutartis c. b. DNSB „Vilties 8“ v. J. M., Nr. 3K-3-351/2012, kat. 16.5.1, 16.5.3, 16.8.

pareigą¹³⁰. Taigi, iš esmės abejose situacijose vadovo veiksmai padaryti panašiu principu, manytina, kad tiek pirmoje situacijoje, tiek antroje situacijoje vadovo veiksmai gali būti laikomi atlikti vidiniuose santykiuose, tačiau kartu jie gali būti laikomi atlikti pažeidžiant ir CK 2. 87 straipsnyje įtvirtintas pareigas, vadovui elgtis sąžiningai, būti lojaliam juridiniam asmeniui.

Manytina, kad suformuota teismų praktika dėl vadovo veikimo jam veikiant „vidiniuose“ santykiuose nėra aiški, nėra suformuotų taisyklių, kurios leistų identifikuoti, kokie vadovo atlikti veiksmai laikomi atlikti jam veikiant kaip darbo teisinių santykių subjektui, o kokie kaip civilinių santykių subjektui. Tokia ne visiškai suformuota praktika kelia daug neaiškumų, nes patiems juridinių asmenų vadovams *ex ante* nėra aišku ar jo atlikti veiksmai bus laikomi atlikti jam veikiant „vidiniuose“ ar „išoriniuose“ santykiuose.

Apibendrinant galima teigti, nustatant vadovui taikytiną atsakomybę yra būti visų pirmiausia nustatyti paties juridinio asmens formą, kadangi teisės aktai numato skirtingą vadovo statusą, nuo kurio priklauso, ar vadovui gali būti taikytina tik civilinė atsakomybė, ar gali būti taikytina ir materialinė atsakomybė. Pažymėtina, kad juridinio asmens filialo vadovas yra laikomas kaip juridinio asmens vadovas, tad jam taikant atsakomybę taip pat privalu nustatyti jo statusą. Vadovo statusą nustačius dualistinį, būtina taikant atsakomybę už atliktus neteisėtus veiksmus nustatyti vadovo veikimą juridinio asmens vardu. Nustačius, kad juridinio asmens vadovas atlikdamas veiksmus veikė „vidiniuose“ santykiuose, jam bus taikytina materialinė atsakomybė, o vadovui veikiant juridinio asmens vardu „išoriniuose“ santykiuose vadovui bus taikytina civilinė atsakomybė. Išanalizavus Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktiką pastebėta, kad nėra suformuotų vieningų taisyklių, kurioms esant būtų galima nustatyti ar vadovas veikia „vidiniuose“, ar „išoriniuose“ santykiuose, dėl tokios priežasties aukštesnės instancijos teismams ne kartą teko taisyti žemesnės instancijos teismų priimtus sprendimus, kuriuose netinkamai buvo nustatytas vadovo veikimas ir dėl to netinkamai taikyta atsakomybės rūšis. Pastebima, kad vadovui, kaip vienasmeniam juridinio asmens valdymo organo nariui, yra nustatytos ganėtinai neapibrėžtos pareigos, tokios kaip vadovui veikiant juridinio asmens vardu veikti sąžiningai ir protingai, būti lojaliam, laikytis konfidencialumo, vengti situacijos, kai jo asmeniniai interesai prieštarauja ar gali prieštarauti juridinio asmens interesams. Šių apibrėžtų pareigų įtvirtinimas suteikia juridiniam asmeniui teisę reikalauti vadovo atlyginti žalą, kuri atsirado už bet tokį patirtų nuostolių dėl sandorio,

¹³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. sausio 8 d. nutartis c. b. BUAB „Vilindigas“ v. A. B., Nr. 3K-3-64-248/2016, kat. 2.2.2.7, 2.5.10.5.2.17.

kuris neatnešė juridiniam asmeniui pelno. Itin aktualus vadovo atsakomybės taikymo klausimas yra vadovui priimant rizikingus sprendimus, kurie susiję su juridinio asmens veikla. Tačiau tokiems nepagrįstiems žalos atlyginimo iš juridinio asmens vadovo reikalavimams, kai iš jo buvo reikalaujama atlyginti žalą už bet kokią priimtą rizikingą sprendimą, kuris vėliau pasirodė, kad yra nuostolingas, LAT išplėstinė teisėjų kolegija suformavo verslo sprendimų priėmimo taisyklę (angl. *business judgment rule*), pagal kurią preziumuojama, kad vadovas priimdamas sprendimą veikė *bona fide* geriausiaisiais bendrovės, kuriai jie vadovauja, interesais. Priėmus šią taisyklę žalos atlyginimo iš vadovo siekiančiam asmeniui nepakanka tik įrodyti vadovo veiksmis padarytos žalos faktą, tačiau būtina įrodyti ir įmonės vadovo fiduciarinių pareigų (lojalumo, sąžiningumo, protingumo ir kt.) pažeidimą, akivaizdų protingos ūkinės – komercinės rizikos peržengimą, aiškų aplaidumą arba jiems suteiktų įgaliojimų viršijimą.

2.3. Viešojo juridinio asmens vadovui taikytina atsakomybė

Viešųjų juridinių asmenų vadovų statusas yra dvejopas. Viešojo juridinio asmens vadovas gali būti laikomas valstybės tarnautoju ir darbo teisinių santykių subjektu.

Anksčiau darbe buvo analizuotas viešųjų juridinių asmenų vadovų statusas. Atlikus analizę buvo nustatyta, kad su dauguma viešųjų juridinių asmenų vadovais yra sudaromos darbo sutartys ir jie laikytini darbo teisinių santykių subjektais. Iš šios analizės būtų galima konstatuoti, kad juridinių asmenų vadovams, už jų neteisėtais veiksmais padarytą žalą juridiniam asmeniui, yra taikytina išimtinai materialinė atsakomybė, kuri nustatoma pagal darbo teisės normas. Tačiau toks konstatavimas prieštarautų pačių viešųjų juridinių asmenų teisėms, kadangi vadovui už neteisėtais veiksmais padarytą žalą galėtų būti taikoma tik materialinė atsakomybė, kuri yra ribota ir tik darbo kodekse nustatytais atvejais gali būti visiška. Kad viešųjų juridinių asmenų, kurių paskirtis iš esmės tenkinti viešuosius interesus, vadovų atsakomybė yra ne tik materialinė, tačiau ir civilinė, konstatavo ir LAT¹³¹. Nustatant viešojo juridinio asmens vadovui taikytiną atsakomybę pagal civilinę ar darbo teisę yra svarbu atsižvelgti į vadovo atliktų neteisėtų veikslų pobūdį ir nustacius, kad vadovas neteisėtus veiksmus atliko veikdamas juridinio asmens vardu „vidiniuose“ santykiuose

¹³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. birželio 26 d. nutartis c. b. *Kauno miesto savivaldybė v. T. J.*, Nr. 3K-3-319/2012, kat. 16.2, 16.5.8.

taikyti atitinkamai materialinę atsakomybę, o nustačius, kad veiksmai buvo atlikti veikiant „išoriniuose“ santykiuose – civilinę atsakomybę.

Analizuojant teismų praktiką, kurioje viešojo juridinio amines vadovui būtų keliamas atsakomybės klausimas už neteisėtai atliktus veiksmus, kurių pasekoje juridinis asmuo patyrė žalos, pastebima, kad ši praktika nėra gausi. Štai vienoje byloje¹³² keliamas klausimas dėl vadovo atsakomybės šiam neteisėtai atleidus viešosios įstaigos darbuotoją. Byloje nustatyta, kad viešoji įstaiga patyrė žalos, kadangi vadovui priėmus neteisėtą sprendimą atleisti viešosios įstaigos darbuotoją iš darbo, šiam kreipusis į teismą dėl neteisėto atleidimo, teismas priteisė išmokas, susijusias su neteisėtu atleidimu iš darbo. LAT teismo buvo nustatyta, kad atsakovui pareikštas reikalavimas atlyginti žalą, padarytą netinkamai atliekant vadovo pareigas „vidiniuose“ santykiuose, tai atsakovo, kaip bendrovės vadovo, veiksmai vertinti pagal darbo teisės normas. Šioje minėtoje LAT nutartyje vadovui už jo atliktus neteisėtus veiksmus buvo taikyta ribota materialinė atsakomybė. Kitoje LAT išnagrinėtoje byloje¹³³ buvo konstatuota, kad tarp asociacijos „Lamatos žemė“ ir E. G., kuri ėjo asociacijos pirmininko pareigas, susiklostė civiliniai teisiniai santykiai, šie santykiai pripažinti civiliniai vien todėl, kad nors asociacijos įstatuose ir buvo numatyta, kad su asociacijos pirmininke sudaroma darbo sutartis, tačiau ši darbo sutartis sudaryta nebuvo, tačiau E.G. vis tiek ėjo asociacijos pirmininkės pareigas. Šis LAT teismo konstatavimas reiškia, kad tokiam vadovui, pavyzdžiui, priėmus sprendimą, kuriuo darbuotojas neteisėtai atleistas iš darbo, būtų galima taikyti ir reikalauti atlyginti visą viešojo juridinio asmens patirtą žalą, kadangi toks juridinio asmens vadovas laikytinas ne darbo, o civilinių teisinių santykių subjektu. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos susijusios su viešųjų juridinių asmenų vadovams taikoma atsakomybe už jų neteisėtais veiksmais juridiniam asmeniui padarytą žalą nėra gausi. Toks praktikos nebuvimas suponuoja išvadą, kad taikant viešojo juridinio asmens vadovui atsakomybę nekyla problemų nustatant taikytinos atsakomybės rūšį. Tačiau tokia išvada manytina būtų netinkama, kadangi ginčų, kuriuose būtų sprendžiama viešųjų juridinių asmenų vadovų atsakomybė nėra gausi.

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad viešieji juridiniai asmenys nuo privačių juridinių asmenų skiriasi ir tuo, kad jų tikslas yra ne pelno siekimas, jų tikslas tenkinti viešuosius interesus vykdant švietimo, mokymo ir mokslinę, kultūrinę, sveikatos priežiūros, aplinkos

¹³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. birželio 26 d. nutartis c. b. *Kauno miesto savivaldybė v. T. J.*, Nr. 3K-3-319/2012, kat. 16.2, 16.5.8.

¹³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. lapkričio 23 d. nutartis c. b. *E. G. v. asociacija „Lamatos žemė“*, Nr. 3K-3-625-687/2015, kat. 1.3.2.9.10.8., 1.3.7.8., 2.5.10.5.

apsaugos, sporto plėtojimo, socialinės ar teisinės pagalbos teikimo, taip pat kitokią visuomenei naudingą veiklą, įgyvendinantis valstybės ar savivaldybės funkcijas. Atsižvelgiant į šiuos viešųjų juridinių asmenų tikslus, jiems nekliamas pelno siekimo tikslas, tad tokių juridinių asmenų vadovams nereikia priiminėti sprendimų kurių siekis pelno gerinimas. Tai reiškia, kad tokiems juridinių asmenų vadovams nekyla atsakomybė už rizikingų sprendimų, atnešusių juridiniam asmeniui nuostolių, žalos atlyginimo. Be to, pažymėtina ir tai, kad sudarant sandorius su trečiaisiais asmenimis, iš jų perkant prekes ir paslaugas, kurios reikalingos viešojo juridinio asmens veiklai funkcionuoti, prekės ir paslaugos gali būti įgyjamos tik atlikus viešųjų pirkimų procedūras. Manytina tokios viešųjų juridinių asmenų atliekamos prekių ir paslaugų pirkimo procedūros viešojo juridinio asmens vadovui užtikrina jo tinkamą pareigų atlikimą, kadangi įsigijus prekes ar paslaugas viešojo pirkimo būdu nebus galima vadovą patraukti atsakomybėn už per didelę kainą įsigytą prekę ar įsigytą ne tokios paskirties prekę.

Taigi, viešųjų juridinių asmenų vadovų, kurių statusas yra ne valstybės tarnautojo, atsakomybė už neteisėtai veiksmais padarytą žalą juridiniam asmeniui yra tokia pati kaip ir privačių juridinių asmenų. Vadovui veikiant „vidiniuose“ juridinio asmens santykiuose jam taikytina materialinė atsakomybė, o šiam veikiant „išoriniuose“ santykiuose juridinio asmens vardu su trečiaisiais asmenimis, jam taikytina civilinė atsakomybė.

Kai kurių viešųjų juridinių asmenų vadovai yra valstybės tarnautojai, jų statusas yra valstybės tarnautojo. Valstybės tarnybos įstatymo 2 straipsnio 8 punktą numato, kad įstaigos vadovas – valstybės tarnautojas, priimtas vadovauti valstybės ar savivaldybės institucijai ar įstaigai. Vadovo, turinčio valstybės tarnautojo statusą, atsakomybę visų pirmausia reglamentuoja valstybės tarnybos įstatymas¹³⁴. Minimo įstatymo 28 straipsnyje numatyta, kad už valstybės ir savivaldybės institucijai ir įstaigai padarytą materialinę žalą valstybės tarnautojai traukiami materialinė atsakomybėn. Taigi, ši nuostata imperatyviai numato, kad vadovui, turinčiam valstybės tarnautojo statusą, atsakomybė taikoma tik materialinė. Pažymėtina kad skirtingai nuo vadovų, kuries materialinė atsakomybė taikoma pagal darbo kodekso numatytas sąlygas, vadovų, esančių valstybės tarnautojais, materialinės atsakomybės sąlygos numatytos valstybės tarnybos įstatyme. Valstybės tarnybos įstatymo 32 straipsnyje numatyta, kad valstybės tarnautojas turi atlyginti savo neteisėta kalta veika valstybės ir savivaldybės institucijai ir įstaigai padarytą tiesioginę materialinę žalą, padarytą

¹³⁴ Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 45-1708, 1 str.

žalą valstybės tarnautojas atlygina visą, jeigu ją vadovas padarė atlikdamas vidaus administravimo veiklą, tačiau atlygintinos žalos dydis negali viršyti 6 vidutinių valstybės tarnautojo darbo užmokesčių, išskyrus teisės aktų nustatytus atvejus, kai privaloma atlyginti visą žalą. Lyginant juridinių asmenų vadovų, kurie yra įprasti darbuotojai, materialinę atsakomybę, tai tokių asmenų materialinė atsakomybė yra ribota 3 vidutinių mėnesinių atlyginimo dydžiu, išskyrus atvejus kai materialinės atsakomybė numatyta visiška. Valstybės tarnautojo statusą turinčio vadovo ribota atsakomybė yra dvigubai didesnė nei vadovo, turinčio paprasto darbuotojo statusą. Valstybės tarnybos įstatymo įtvirtinta, kad valstybės tarnautojo padarytą žalą atlyginusi valstybės ar savivaldybės institucija, ar įstaiga turi regresio teisę reikalauti iš žalą padariusio valstybės tarnautojo tokio dydžio žalos atlyginimo, kiek ji sumokėjo, bet ne daugiau kaip 9 vidutinių valstybės tarnautojo darbo užmokesčių. Jeigu valstybės tarnautojas žalą padarė tyčia, valstybės ar savivaldybės institucija, ar įstaiga į padariusį žalą valstybės tarnautoją turi tokio dydžio regresio teisę, kiek ji sumokėjo žalos atlyginimo¹³⁵. Taigi, iš šių valstybės tarnautojo įtvirtintų materialinės atsakomybės nuostatų pastebima, kad vadovui, kurio statusas yra valstybės tarnautojas, atlygintinos žalos dydis yra ribojamas, išskyrus atvejį, kai vadovas žalą padarė tyčia. Lyginant tokio vadovo atsakomybės įtvirtinimą su viešųjų juridinių asmenų ar privačių juridinių asmenų atsakomybe, tai pastebima, kad tokiems vadovams yra taikytina ribota atsakomybė, tuo tarpu minėtų juridinių asmenų vadovų atsakomybė, kurių statusas nėra valstybės tarnautojas, atsakomybė yra ribojama 3 mėnesinių darbo užmokesčių dydžiu, jeigu jis neteisėtus veiksmus atliko juridinio asmens vardu veikdamas „vidiniuose“ santykiuose. Be to, verta pažymėti, kad esant ginčui dėl materialinės žalos, kurią padarė valstybės tarnautojo statusą turintis vadovas, sprendžia specializuotas teismas – apygardų administraciniai teismai ir Lietuvos Vyriausiasis Administracinis Teismas.

Apibendrinant įmonės, įstaigos, organizacijos vadovui taikytiną atsakomybę pagal darbo ir civilinę teisę galima daryti išvadą, kad vien dėl to, kad skirtingų juridinių asmenų formų vadovų statusas nėra vienodas, vienus vadovus su pačiu juridiniu asmeniu sieja tik civiliniai santykiai, o kitus tiek civiliniai, tiek darbo teisiniai santykiai. Iš tokio statuso nevienodumo iškyla problema nustatant kokią atsakomybę taikyti juridinio asmens vadovui už jo neteisėtais veiksmais padarytą žalą tiek pačiam juridiniam asmeniui, tiek ir pačiai bendrovei. Norminiuose teisės aktuose nėra apibrėžta taisyklė, kokia atsakomybė turi būti

¹³⁵ Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 45-1708, 33 str. 2 d.

taikoma juridinio asmens vadovui, šią taisyklę suformavo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika. Suformuotoje praktikoje, kuri taikoma ir šiai dienai, nustatyta, kad juridinio asmens vadovui veikiančiam juridinio asmens vardu „vidiniuose“ juridinio asmens santykiuose taikoma materialinė atsakomybė, kuri nustatoma pagal darbo teisės normas, o vadovui veikiant juridinio asmens vardu „išoriniuose“ santykiuose, šiam taikoma civilinė atsakomybė, kuri nustatoma pagal civilinės teisės normas. Tokia suformuota Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika neišsprendė problemos nustatinėjant vadovui taikytinos atsakomybės rūšį, sprendžiant vadovo atliktų veiksmų pobūdį iškyla problemų nustatant, ar vadovo veiksmai visgi atlikti veikiant „vidiniuose“ ar „išoriniuose“ santykiuose. Toks atliktų neteisėtų veiksmų atskyrimo keblumas kyla dėl to, kadangi nėra suformuotų taisyklių, kurios leistų apspręsti ir nustatyti vadovo atliktų neteisėtų veiksmų pobūdį.

Išanalizavus vadovui taikytinos civilinės atsakomybės aspektus nustatyta, kad vadovui už jo neteisėtais veiksmais padarytą žalą juridiniam asmeniui taikytina deliktinė atsakomybė, kurią norint taikyti yra būtina nustatyti deliktinei atsakomybei kilti būtinas sąlygas: neteisėtus vadovo veiksmus, žalą atsiradusią juridiniam asmeniui dėl vadovo neteisėtų veiksmų atlikimo (neatlikimo), priežastinį ryšį tarp padarytų neteisėtų vadovo veiksmų ir atsiradusios žalos ir vadovo kaltę. Pažymėtina, kad nustačius vadovo neteisėtus veiksmus, jo kaltė būtų preziumuojama ir būtent pats vadovas turėtų pareigą paneigti, kad jo atliktuose veiksmuose nebuvo jokios kaltės. Tačiau siekiant apsaugoti juridinių asmenų vadovus nuo žalos atlyginimo ieškinių, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas suformavo verslo sprendimų priėmimo taisyklę (angl. *business judgment rule*), pagal kurią preziumuojamas vadovų veikimas *bona fide* geriausiai bendrovės, kuriai jie vadovauja, interesais. Ši prezumpcija skirta apsaugoti bendrovės vadovus nuo asmeninės atsakomybės už sąžiningai priimtus verslo sprendimus, atitinkančius rūpestingumo pareigos standartus. Lyginant vadovui taikytiną atsakomybę su materialine, tai vadovo atsakomybė materialinės atsakomybės atžvilgiu yra ribota, išskyrus atvejus kai galima taikyti visišką materialinę atsakomybę, kurios atvejai įtvirtinti Darbo kodekso 255 straipsnyje. Pažymėtina, kad daugumos viešųjų juridinių asmenų vadovų statusas yra valstybės tarnautojų. Vadovai turintys valstybės tarnautojo statusą už neteisėtais veiksmais padarytą tiesioginę žalą juridiniam asmeniui atsako pagal valstybės tarnybos įstatyme įtvirtintas taisykles, kuriose valstybės tarnautojo atsakomybė yra ribota ir tik vadovui neteisėtus veiksmus atlikus tyčia, padaryta žala atlyginama visiškai.

3. KYLANČIOS PROBLEMOS NUSTATANT ĮMONĖS, ĮSTAIGOS, ORGANIZACIJOS VADOVO ATSAKOMYBĘ PAGAL DARBO IR CIVILINĘ TEISĘ IR GALIMI JŲ SPRENDIMO BŪDAI

Anksčiau darbe nustačius, kad daugumą juridinių asmenų ir jų vadovus sieja dualistiniai teisiniai santykiai, kuriems esant iškyla problema, kokia atsakomybė iškyla vadovui, šiam neteisėtai juridinio asmens vardu atlikus veiksmus, kurių pasekoje juridinis asmuo patyrė žalą. Tokios problemos išsprendimui Lietuvos Aukščiausiasis Teismas suformavo taisyklę, kuri turėjo leisti apspręsti kokią atsakomybę taikyti vadovui už jo neteisėtais veiksmais padarytą žalą juridiniam asmeniui, tačiau praėjus nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo precedentinės nutarties priėmimo, kurioje buvo suformuota praktika, kad vadovui, veikiant juridinio asmens vardu vidiniuose santykiuose, taikytina materialinė atsakomybė, o veikiant išoriniuose – civilinė atsakomybė, daugiau nei šešeriems metams vis dar kyla neaiškumų, kokia atsakomybė už konkrečius vadovo veiksmus turi būti taikoma. Pastebėtina, kad net ir pats Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, kai atrodo, jog skirtingose situacijoje vadovų veiksmai atlikti ganėtinai panašūs, vienoje byloje nustato kad vadovo veiksmai atlikti „vidiniuose“, o kitoje, kad „išoriniuose“ santykiuose. Kaip teisingai pažymėjo Tikniūtė A. ir Usonienė J. po precedentinės LAT 2009 metais priimtą nutarties direktoriaus teisinės padėties klausimuose, vėl buvo grįžta į pradinę padėtį, nes direktoriaus, kaip darbo teisės subjekto ir civilinės teisės subjekto, statusų atribojimo kriterijus išliko neaiškūs. Galima nesunkiai prognozuoti, kad nutartyje, byloje BUAB „Optimalūs finansai“ v. G.P. suformuluota doktrina – ne pabaiga, o tik laikinas stabtelėjimas kuriant vadovo teisinį statusą reglamentuojančią teisę, nes riba tarp darbo teisės ir civilinės teisės taikymo vadovo teisiniam statusui tebėra neaiški¹³⁶. Jakuntavičiūtė G. taip pat kritiškai vertina 2009 m. precedentine LAT nutartimi suformuotas taisykles, kadangi plėtojama vadovo teisinio dualizmo teorija ir jos taikymas Lietuvos teisinėje sistemoje sukelia išties nemažai klausimų bei dviprasmybių, ko apskirtai turėtų būti vengiama formuojant vientisą teisinę sistemą¹³⁷.

Darbe anksčiau buvo aptartas ir naujojo socialinio modelio Darbo kodekso projektas tiek, kiek jis susijęs su vadovo atsakomybės taikymo klausimu. Darbo kodekso projekte

¹³⁶ TIKNIŪTĖ, A.; USONIENĖ, J. Vienasmenio valdymo organo teisinis statusas: ar įmanomas vienareikšmiškumas?. *Jurisprudencija*, 2013, 20(3), p. 1100.

¹³⁷ JAKUNTAVIČIŪTĖ, G. Bendrovės vadovo atsakomybė bendrovei: civilinė ar materialinė? *Socialinių mokslų studijos*, 2011, 3 (4), p. 1449.

numatytas vadovo atsakomybės išskyrimas, t.y. darbo kodekso projekto 99 straipsnyje¹³⁸ numatyta, kad vadovas už savo, kaip darbuotojo, juridiniam asmeniui padarytą žalą atsako pagal darbo teisės normas ir darbo sutarties sąlygas, tuo tarpu vadovas už dėl civilinių teisių ir pareigų nevykdymo ar netinkamo vykdymo juridiniam asmeniui padarytą žalą atsako pagal civilinės teisės normas. Šia teisės norma yra inkorporuojama LAT suformuota taisyklė vadovo santykius atskiriant vadovaujantis atliktais neteisėtais veiksmais „vidiniuose“ ir „išoriniuose“ santykiuose. Manytina, kad inkorporavus Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotą taisyklę į norminį teisės aktą esančios problemos dėl taikytinos atsakomybės vadovui nustatymo neišnyktų. Tai reiškia, kad į norminį teisės aktą būtų inkorporuotos taisyklės, kurios iš esmės sukelia nemažai problemų nustatant vadovui taikytinos atsakomybės rūšį. Taisyklės inkorporavimas neatneš naujų esančių problemų sprendimo būdų, kas reiškia, kad priimta teisės norma neatneš į teisinę sistemą aiškumo, kurio šiai dienai taip pat nėra.

Anksčiau darbe analizavus skirtingų rūšių juridinių asmenų vadovų atsakomybę buvo pastebėta, kad ne su kiekvienu juridinio asmens vadovu, norint, kad šis vadovautų juridiniam asmeniui, privaloma sudaryti darbo sutartį. Galiojantys imperatyvūs teisės aktai numato ne tik kai kuriems juridiniams asmenims teisę pasirinkti kokios formos santykius vykdyti su išrenkamu vadovu, tačiau net imperatyviai numatyta, kad su juridinio asmens vadovu, vienasmeniu valdymo organo nariu, sudaroma civilinė sutartis¹³⁹. Atkreiptinas dėmesys, kad mažoji bendrija yra pati neseniausia juridinio asmens forma. Tikėtina, kad įstatymų leidėjas norminiame teisės akte įtvirtindamas mažosios bendrijos, kaip juridinio asmens ypatumus, atsižvelgė į vyraujančią vadovo statuso, o kartu ir atsakomybės dualizmo problemą su vadovu sudarant darbo sutartį ir dėl šios priežasties įtvirtino, kad su mažosios bendrijos vadovu yra sudaroma civilinė, konkrečiai paslaugų sutartis, o ne darbo sutartis.

Esant šiam išdėstymui svarstyti teisės specialistų, tokių kaip Mikelėnas V.¹⁴⁰, Greičius R.¹⁴¹, nuomonės atsisakyti apskirtai, siekiant išspręsti vadovo teisinio statuso dualizmo problemą, darbo sutarties instituto taikymo su juridinio asmens vadovu.

¹³⁸ Lietuvos Respublikos darbo kodekso projektas, Reg.data 2016-03-21, Reg. Nr. XIIP-3234(2), [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/3389bb10ef7311e5bf4ee4a6d3cdb874?jfwid=-14ke1xyp0r>.

¹³⁹ Lietuvos Respublikos mažųjų bendrijų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 83-4333.

¹⁴⁰ ABRAMAVIČIUS, A.; MIKELĖNAS, V. *Įmonių vadovų atsakomybė*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 1998, p. 269.

¹⁴¹ GREIČIUS, R. *Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 223.

Jakuntavičiūtė G. analizuodama vadovui taikytinos atsakomybės rūšį atkreipė dėmesį į Vokietijos teisinėje sistemoje įtvirtiną galimybę tarp bendrovės ir jos vadovo sudaryti trejopo pobūdžio sutartis: 1) narystės; 2) pavedimo; arba 3) paslaugų teikimo¹⁴². G. Jakuntavičiūtė cituodama kitų autorių teiginius nurodo, kad dažniausiai tarp bendrovės ir jos vadovo sudaroma paslaugų teikimo sutartis, kurios pagrindu bendrovės vadovas laikomas vadovavimo paslaugas teikiančiu teisės subjektu. Be to, Vokietijos teisėje tarp bendrovės ir vadovo neatsiranda darbo teisiniai santykiai, kadangi vadovas pats ir atlieka darbdavio funkcijas¹⁴³. Taigi, galimai gal Lietuvos teisinėje sistemoje turėtų būti pakeistas juridinių asmenų vadovų teisinio statuso reglamentavimas, kuriame būtų įtvirtinta, kad su juridinio asmens vadovu sudaroma civilinė (paslaugų) sutartis. Toks vadovo statuso įtvirtinimas panaikintų kylančias problemas nustatant vadovui taikytiną atsakomybę už jo neteisėtus veiksmais padarytą žalą juridiniam asmeniui. Be to, civilinės sutarties (paslaugų) sudarymas vadovo socialinių garantijų nepanaikintų, kadangi jis juridiniam asmeniui vadovavimo paslaugas galėtų teikti individualios veiklos pagrindu. Tačiau kartu šioje vietoje verta pažymėti, kad pakeitus dabartinį vadovų teisinį statusą viešųjų juridinių asmenų vadovai, ypač tie, kurie veikia iš esmės valstybės ir/ar savivaldybės interesais, nukentėtų lyginant su viešųjų juridinių asmenų vadovais, kurių statusas yra valstybės tarnautojo. Kaip jau išanalizuota anksčiau šiame darbe, valstybės tarnautojo statusą turinčio vadovo atsakomybė yra ribota, išskyrus jeigu jis žalą padaro tyčia, tuo tarpu jeigu nustatyti, kad visų kitų juridinių asmenų vadovų atsakomybė būtų nustatoma pagal civilinės teisės normas, tai reikštų, kad ši atsakomybė yra neribojama. Taigi, šioje vietoje manytina pernelyg nepagrįstai viešųjų juridinių asmenų vadovų, kurių statusas valstybės tarnautojo, atsakomybė kitų viešųjų juridinių asmenų atžvilgiu būtų neproporcingai per maža. Tokia atsakomybės tarp vadovų skirtinybė neatneštų teisinio tikrumo.

Ne vienas teisės specialistas mato problemą dėl dabartinio teisinio juridinio asmens statuso reglamentavimo ir pateikia kaip iš dalies būtų galima spręsti šią problemą. Štai Mikelėnas V. dar tik esant naujojo Civilinio kodekso projektui pateikė nuomonę, kad civiliniame kodekse numatant paslaugų sutarties institutą, įmonės vadovo ir įmonės

¹⁴² JAKUNTAVIČIŪTĖ, G. Bendrovės vadovo atsakomybė bendrovei: civilinė ar materialinė? *Socialinių mokslų studijos*, 2011, 3 (4), p. 1454.

¹⁴³ JAKUNTAVIČIŪTĖ, G. *Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012., p. 77 p., cituota KINDLER, P. Grundkurs Handels – und Gesellschaftsrecht. Munchen: C. H. Beck, 2007, p. 379.

tarpusavio santykiams galėtų būti taikomos paslaugų sutartį reglamentuojančios normos¹⁴⁴. Jakutavičiūtės G. nuomone siekiant išspręsti egzistuojančią Lietuvos teisinėje sistemoje bendrovės vadovo teisinio statuso ir atsakomybės dualizmo problemą, reiktų atsižvelgti į užsienio šalyse taikomą praktiką analizuojamoje srityje, t.y. nustatyti, jog bendrovės vadovo teisinis statusas bei atsakomybė turėtų būti reglamentuojami išimtinai tik pagal civilinės teisės normas¹⁴⁵. Usonienės J. ir Tikniūtės A. nuomone Lietuva neturėtų apsiriboti galiojančiomis civilinės teisės normomis kaip alternatyva dabar galiojančiai darbo teisei, kadangi šių normų taikymas lemtų dar didesnę teisinę netikrumą. Lietuvai siūlytina kurti specifinį bendrovių teisės teisinį reguliavimą, atitinkantį verslo poreikius ir suderintą su jau dabar taikoma įmonės teisės doktrina¹⁴⁶. Bagdanskio T. nuomone turėtų būti padaryti atitinkami pakeitimai Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatyme, panaikinant nuostatas, kad su bendrovės vadovu gali būti sudaroma visiškos materialinės atsakomybės sutartis, bei panaikinat Darbo kokoso 85 straipsnio 4 dalies nuostatas, numatančias ribotą vadovų atsakomybę. Teisės mokslininko nuomone tai padaryti būtina, kadangi juridinio asmens vienasmenio valdymo organo (vadovo) pareigų apimtis bei jam taikomi veiklos principai skiriasi nuo kitų darbuotojų, tokiu būdu vadovui taikytinas visiško atsakomybės principas¹⁴⁷. Kaip matyti, vieningos nuomonės tarp teisės mokslininkų, kaip vadovo atsakomybės dualizmo problemą spręsti nėra. Tai parodo, kad yra ne vienas, o keletas variantų kaip būtų galima keisti dabar esantį teisinį reguliavimą. Be to, visi pateikti teisės mokslininkų pasiūlymai buvo pateikti analizuojant tik akcinės bendrovės ir uždarosios akcinės bendrovės vadovų atsakomybę, visiškai neanalizavus viešųjų juridinių asmenų atsakomybės. Taigi, ar pateikti pasiūlymai tiktų ir viešųjų juridinių asmenų vadovams atsakyti negalima. Akivaizdu, kad pakeisti teisinį reguliavimą itin sudėtinga, kadangi keisti reiktų ne tik teisės aktus, tačiau ir teismų praktiką, kuri iki šiol laikosi pozicijos, kad juridinių asmenį ir vadovą sieja pavidimo santykiai, tačiau vadovas laikomas kartu ir juridinio asmens darbuotoju teikiančiu jam paslaugas.

¹⁴⁴ ABRAMAVIČIUS, A.; MIKELĖNAS, V. *Įmonių vadovų atsakomybė*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 1998, p. 269.

¹⁴⁵ JAKUNTAVIČIŪTĖ, G. Bendrovės vadovo atsakomybė bendrovei: civilinė ar materialinė? *Socialinių mokslų studijos*, 2011, 3 (4), p. 1456.

¹⁴⁶ TIKNIŪTĖ, A.; USONIENĖ, J. Vienasmenio valdymo organo teisinis statusas: ar įmanomas vienareikšmiškumas? *Jurisprudencija*, 2013, 20(3), p. 1107.

¹⁴⁷ BAGDANSKIS, T. Darbuotojų materialinės atsakomybės perspektyvos Lietuvoje. *Jurisprudencija*, 2015, Nr. 22(1), p. 122.

Be vadovo atsakomybės dualizmo problemos, kita kylanti problema, kuri aktuali manytina labiau pačiam juridinio asmens vadovui, yra didelės atsakomybės prisiėmimas nusprendžiant dėl juridinio asmens veiklos, sutarčių sudarymo, kurio pasekoje vėliau, nepasisėkus įgyvendinti priimtų sprendimų sėkmingai, vadovui iškyla reikalavimas atlyginti juridiniam asmeniui jo veiksmis padarytą žalą. Nors Lietuvos Aukščiausiasis Teismas suformavo verslo sprendimų priėmimo taisyklę (angl. *business judgment rule*), kuri iš dalies apsaugo vadovą nuo nepagrįstų ieškinių, tačiau ši suformuota taisyklė visiškai vadovams neleido apsisaugoti nuo ieškinių kuriais iš vadovo reikalaujama atlyginti žalą už atliktus veiksmus kurie lėmė juridinio asmens žalos patyrimą. Lietuvos teisinėje sistemoje yra galimas būdas riboti vadovo atsakomybę, tai yra civilinės atsakomybės draudimu¹⁴⁸, ši galimybė yra įtvirtinta draudimo įstatymo 7 straipsnio 3 dalies 13 punkte¹⁴⁹. Lietuvoje yra plėtojamas vadovaujančių asmenų civilinės atsakomybės draudimas (angl. *Directors & Officers Liability*). Šiuo draudimu juridinis asmuo gali apdrausti juridinio asmens vadovą, taip pat vadovas gali apsidrausti ir pats. Manytina toks draudimas naudingas ne tik pačiam vadovui, kadangi jis bus užtikrintas nuo to, kad turės savo lėšomis atsakyti už rizikingai juridinio asmens vardu priimtus sprendimus, dėl kurių juridinis asmuo patyrė žalą, tačiau tai naudinga ir pačiam juridiniam asmeniui, kadangi yra užtikrinama, kad pareikalavus vadovą atlyginti žalą, ši žala bus atlyginta draudimo. Pastebima, kad darbe paminėtose Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bylose iš juridinių asmenų buvo reikalaujamos ganėtinai ne mažos sumos, šias sumas tikėtina prisiteisus iš juridinio asmens vadovo nebūtų įmanoma išieškoti, kadangi juridinio asmens vadovas tokių piniginių sumų net neturėtų. Šiuo atveju esant vadovo civilinės atsakomybės draudimui pats juridinis asmuo bus užtikrintas atgauti patirtus nuostolius dėl vadovo atliktų veiksmų.

Apibendrinant galima teigti, kad vadovo statuso dualizmo problema iškelia problemą ir sprendžiant klausimą dėl vadovo atsakomybės taikymo. Nesant tinkamo ir aiškaus vadovo atsakomybės teisinio reguliavimo, vadovo atsakomybės taikymo problemos išsprendimui Lietuvos Aukščiausiasis Teismas suformulavo taisyklę, kuri turėjo padėti nustatyti, kokią juridinio asmens vadovui taikyti atsakomybę už jo neteisėtais veiksmis juridiniam asmeniui padarytą žalą, tačiau ši taisyklė, kaip nurodo teisės mokslininkai, riba tarp darbo teisės ir civilinės teisės taikymo vadovo teisiniam statusui tebėra neaiški, nes ir pats Lietuvos Aukščiausiasis Teismas sprendamas bylas už tapačius atliktus neteisėtus veiksmus taiko

¹⁴⁸ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262, 6.254 str.

¹⁴⁹ *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 94-4246.

skirtingą atsakomybę. Šios problemos išsprendimams, manytina, yra reikalinga keisti esantį teisinį reguliavimą ir galbūt nustatyti, kad su juridinio asmens vadovu būtų sudaroma civilinė (paslaugų) sutartis, tačiau pažymėtina, kad tokios nuomonės tikrumui prieštarauja atsirasianti nelygybė tarp viešųjų juridinių asmenų vadovų, kadangi vadovų, kurie laikytini valstybės tarnautojai, atsakomybė išliktų ribota, kadangi šių vadovų atsakomybės taikymą reglamentuoja viešosios tarnybos įstatymas. Kita problema susijusi su vadovo atsakomybės taikymu yra reikalavimas atlyginti žalą dėl įvairių vadovo rizikingų sprendimų juridinio asmens vardu priėmimo. Toks grėšiantis rizikingumas riboja vadovų galimybę ir norą plėtoti juridinio asmens veiklą priiminėjant sprendimus dėl jo plėtojimo. Galimas tiek juridinio asmens, tiek paties juridinio asmens vadovo apsisaugojimas yra vadovaujančių asmenų civilinės atsakomybės draudimas (angl. *Directors & Officers Liability*).

IŠVADOS

1. Įmonės, įstaigos, organizacijos vadovo statusas nėra vienareikšmis. Vienus juridinių asmenų formos juridinius asmenis ir jų vadovus sieja išimtinai vien tik civiliniai teisiniai santykiai, kadangi konkrečią juridinio asmens formą reglamentuojančiame teisės akte numatyta, kad su vadovu sudaroma civilinė sutartis. Kitus vadovus su juridiniu asmeniu priklausomai nuo paties juridinio asmens pasirinkimo gali sieti tiek civiliniai, tiek darbo teisiniai santykiai. Nustatyta, kad vadovas, su kuriuo sudaroma darbo sutartis, nėra įprastas darbuotojas. Vadovas laikytinas ne tik juridinio asmens darbuotoju, tačiau ir juridinio asmens vienasmenis valdymo organo nariu, kurio pareigos numatytos Civilinio kodekso, kitų norminių teisės aktų, juridinio asmens įstatuose. Taigi, iš esmės, juridinio asmens vadovo, su kuriuo sudaroma darbo sutartis, statusas yra dualistinis, kadangi jį su juridiniu asmeniu vienu metu sieja tiek darbo, tiek civiliniai teisiniai santykiai. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotoje praktikoje konstatuota, kad „vidiniuose“ santykiuose vadovas vertintinas kaip darbo teisinių santykių subjektas, o „išoriniuose“ – kaip juridinio asmens valdymo organas, atitinkamai vertinamas kaip civilinių teisinių santykių subjektu.

2. Įmonės, įstaigos, organizacijos vadovams taikytinos atsakomybės rūšis priklauso nuo jų statuso. Vadovams, kuriuos su juridiniu asmeniu sieja išimtinai civiliniai teisiniai santykiai, už neteisėtus veiksmus, kurių pasakoje juridinis asmuo patyrė žalos, taikoma civilinė deliktinė atsakomybė. Norminiais teisės aktais nėra sureguliuota kokia atsakomybė taikytina vadovui, kuriuo teisinis statusas dvilypis, šią teisinio reguliavimo spragą pašalino Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuota praktika, kurioje nustatyta, kad materialinė atsakomybė taikoma vadovui juridinio asmens vardu veikiant „vidiniuose“ santykiuose, o vadovui juridinio asmens vardu veikiant „išoriniuose“ santykiuose taikytina civilinė atsakomybė. Suformuota taisyklė neatnešė aiškumo kokia *ex ante* atsakomybė vadovui bus taikytina už jo neteisėtais veiksmais padarytą žalą juridiniam asmeniui, kadangi formuojamoje teismų praktikoje už analogiškai atliktus neteisėtus veiksmus vienu atveju taikytina civilinė, o kitu – materialinė atsakomybė. Viešųjų juridinių asmenų vadovams taikytina atsakomybė analogiška kaip ir privačių juridinių asmenų vadovams, tačiau atsižvelgiant į viešųjų juridinių asmenų tikslą tenkinti viešuosius interesus, jų atsakomybės apimtis lyginant su privačių juridinių asmenų atsakomybe yra ženkliai mažesnė.

3. Juridinio asmens vadovo statuso dualizmo problema kelia problemą sprendžiant klausimą dėl vadovo atsakomybės taikymo. Suformuota Lietuvos Aukščiausiojo Teismo taisyklė aiškumo nustatant vadovo atsakomybės rūšį neatnešė, tą pripažįsta ir teisės mokslininkai, tarp kurių vieningos nuomonės kaip pašalinti dualizmo problemą nėra. Tačiau aišku, kad vadovo atsakomybės dualizmo problemos išsprendimui yra reikalinga keisti esantį teisinį reguliavimą. Galbūt šalinant atsakomybės dualizmo problemą tikslinga būtų nustatyta, kad su juridinio asmens vadovu sudaroma civilinė (paslaugų) sutartis, tačiau tokios nuomonės tikrumui prieštarauja atsirasianti nelygybė tarp viešųjų juridinių asmenų vadovų, kadangi vadovų, kurie laikytini valstybės tarnautojai, atsakomybė išliktų ribota.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

I. Teisės norminiai aktai:

1. Lietuvos Respublikos konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 64-2569.
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.
4. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 64-1914.
5. Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 25-745.
6. Lietuvos Respublikos biudžetinių įstaigos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 104-2322.
7. Lietuvos Respublikos daugiabučių namų savininkų bendrijų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 20-449.
8. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 94-4246.
9. Lietuvos Respublikos Europos bendrovių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 78-2710.
10. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 31-1010.
11. Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 112-4991.
12. Lietuvos Respublikos kooperatinių bendrovių (kooperatyvų) įstatymas. *Valstybės žinios*, 1993, Nr. 20-488.
13. Lietuvos Respublikos mažųjų bendrijų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 83-4333.
14. Lietuvos Respublikos sveikatos priežiūros įstaigų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 66-1572.
15. Lietuvos Respublikos teatrų ir koncertinių įstaigų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 96-3523.
16. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 46-851.
17. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 45-1708.

18. Lietuvos Respublikos viešųjų įstaigų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 68-1633.
19. Lietuvos Respublikos žemės ūkio bendrovių įstatymas. *Valstybės žinios*, 1991, Nr. 13-328.
20. Lietuvos Respublikos ūkinių bendrijų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1990, Nr. 31-747.
21. Lietuvos Respublikos darbo kodekso projektas, Reg. data 2016-03-21, Reg. Nr. XIIP-3234(2), [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/3389bb10ef7311e5bf4ee4a6d3cdb874?jfwid=-14ke1xyp0r>.

II. Specialioji literatūra:

1. ABRAMAVIČIUS, A.; MIKELĖNAS, V. *Įmonių vadovų atsakomybė*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 1999.
2. AVIŽA S., et.al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009.
3. BAGDANSKIS, T. *Materialinės atsakomybė darbo teisėje*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2008.
4. BAGDANSKIS, T. Darbuotojų materialinės atsakomybės perspektyvos Lietuvoje. *Jurisprudencija*, 2015, Nr. 22(1), p. 102-123.
5. MIKELĖNAS V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002.
6. DAVULIS, T. *Įmonės, įstaigos, organizacijos vadovo teisinio statuso problema Lietuvos teisėje*. In *Privatinė teisė: praeitis, dabartis ir ateitis*. Vilnius: Justitia, 2008.
7. GREIČIUS, R. *Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007.
8. JAKUNTAVIČIŪTĖ, G. Bendrovės vadovo atsakomybė bendrovei: civilinė ar materialinė? *Socialinių mokslų studijos*, 2011, 3 (4), p. 1443-1460.
9. JAKUNTAVIČIŪTĖ, G. *Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė: daktaro disertacija*. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012.
10. JAKUNTAVIČIŪTĖ G. Neteisėtumas kaip vadovo civilinės atsakomybės už rizikingais verslo sprendimais bendrovei padarytą žalą. *Socialinių mokslų studijos*, 2012, Nr. 4(4), p. 1549-1567.

11. KIRŠIENĖ, J.; TIKNIŪTĖ, A. Juridinio asmens civilinių teisių įgyvendinimas bendrovėje: kam priklauso valdymo funkcija? *Jurisprudencija*, 2004, t. 55(47), p. 32-39.
12. LAUŽIKAS E.; MIKELĖNAS V.; NEKROŠIUS V. *Civilinio proceso teisė. I tomas: vadovėlis*. Vilnius. Justitia, 2003.
13. NORKŪNAS, A. Kaltė, kaip civilinės atsakomybės pagrindas. *Jurisprudencija*, 2002, t. 28(20), p. 112-118.
14. PACEVIČIUS, Ž. Administracijos vadovo atsakomybė už bendrovei padarytą žalą. *Juristas*, 2004, Nr. 4(7), p. 3-12.
15. TIKNIŪTĖ, A.; USONIENĖ, J. Vienasmienio valdymo organo teisinis statusas: ar įmanomas vienareikšmiškumas?. *Jurisprudencija*, 2013, 20(3), p. 1095-1111.
16. TOTAL, R. *Bendrovės vadovo atsakomybė už bendrovės vardu priiimtas rizikas* [interaktyvus]. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas [žiūrėta 2015-11-10]. Prieiga per internetą :<http://leidykla.vgtu.lt/conferences/BME_2010/007/pdf/Art-Tatol-Bendroves.pdf>.

III. Teismų praktika:

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2001 m. spalio 16 d. nutartis c. b. *V.Paliūnas v. Radviliškio rajono savivaldybė*, Nr. 3K-7-760/2001, kat. 13, 2.11, 50.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2001 m. lapkričio 26 d. nutartis c.b. *P. D. v. AB duomenys neskelbtini*, Nr. 3K-3-1200/2001, kat. 13., 2.4.5., 50., 13.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2003 m. balandžio 23 d. nutartis c. b. *231-oji gyvenamųjų namų eksploatavimo bendrija v. Antanas Gaigalas, Dalia Marškienė*, Nr. 3K-3-543/2003, kat. 2.1, 39.2.4.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2003 m. spalio 8 d. nutartis c. b. *V. G. v AB (duomenys neskelbtini)*, Nr. 3K-3-954/2003, kat. 2.7, 2.8, 5.7;
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2003 m. gruodžio 3 d. nutartis c. b. *O. B. v. Utenos apskrities viršininko administracija*, Nr. 3K-3-1203/2003, kat. 2.4.3.6.

6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. vasario 7 d. nutartis c.b. UAB „Khartli“ v. UAB „Diagnostikos poliklinika“, Nr. 3K-3-16/2005, kat. 27.11.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. vasario 15 d. nutartis c. b. V. S. v. Kooperatinė bendrovė „Lietuvos kooperatyvų sąjunga“, Nr. 3K-3-123/2006, kat. 11.9.12, 19.2, 95.3.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. rugsėjo 9 d. nutartis c.b. B. V. v. AB „VST“, Nr. 3K-3-412/2008, kat. 42.10, 45.5.
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. rugsėjo 29 d. nutartis c. b. BUAB „Optimalūs finansai“ v. G. P., Nr. 3K-3-428/2008, kat. 19.2, 16.7, 44.2.1.
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. rugsėjo 29 d. nutartis c. b. P. V. M. v. Trakų rajono savivaldybė, Nr. 3K-3-424/2008, kat. 11.9.10.10., 11.9.12., 19.2., 19.4.
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. rugsėjo 29 d. nutartis c. b. Lietuvos Respublikos kultūros ministerija v. A. N., Nr. 3K-7-308/2008, kat. 19.2, 19.4.
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. gegužės 5 d. nutartis V. G. v. viešoji įstaiga „Vilniaus butai“, Nr. 3K-7-161/2009, kat. 11.9.12., 11.9.13., 11.11., 95.3., 95.6.2.
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegija. 2009 m. lapkričio 20 d. nutartis c.b. BUAB „Optimalūs finansai“ v. G. P., Nr. 3K-7-444/2009, kat. 19.2., 27.7., 36.2., 37., 44.2.1., 44.2.2., 45.5.2.17.
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. gruodžio 18 d. nutartis c. b. AB „Mažeikių Nafta“ v. I. D., J. G., B. J., L. J., O. S., Nr. 3K-3-446/2009, kat. 24.3, 16.7, 16.8.
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. balandžio 8 d. nutartis c. b. UAB „Vaivorykštė“ v. P. M., Nr. 3K-3-147/2010, kat. 16.5.5, 16.7, 21.4, 24.
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. balandžio 30 d. nutartis c.b. UAB „Neo Group“ v. J. B. B., Nr. 3K-3-157/2010, kat. 11.9.6, 42.8.

17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. liepos 20 d. nutartis c.b. BUAB „Metalo ženklai“ v. A. T., A. I., Nr. 3K-3-334/2010, kat. 27.7, 44.5.2.17, 114.4; 114.11.

18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. kovo 25 d. nutartis c. b. BUAB „Limantra“ v. N. G., Nr. 3K-3-130/2011, kat. 27.7, 44.2.1, 44.5.2.17.

19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. balandžio 12 d. nutartis c. b. BUAB „Geosprendimai“ v. G. K., Nr. 3K-3-177/2011, kat. 44.2.4.1.

20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. gegužės 5 d. nutartis c.b. BUAB „Vajalio medienos gaminiai“ v. R. K., N. K, Nr. 3K-3-228/2011, kat. 27.7, 44.2, 121.19.4, 126.8.

21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. gruodžio 19 d. nutartis c.b. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija v. J. S., Nr. 3K-3-535/2011, kat. 19.2, 44.5.2.17, 99.3, 114.1, 114.11.

22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. vasario 1 d. nutartis c. b. UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. R. Š., A. B., A. G., Nr. 3K-3-19/2012, kat. 27.7; 35.6.2; 44.5.2.17.

23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. balandžio 19 d. nutartis c. b. BUAB „LRG farmacija“ v. D. B., K. B., L. K., M. V. ir G. A, Nr. 3K-3-234/2013, kat. 24.3, 24.4, 27.7, 114.11.

24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. gegužės 9 d. nutartis c.b. V. G. v. Lietuvos nacionalinė vežėjų automobiliais asociacija „Linava“, Nr. 3K-3-185/2012, kat. 11.9.12., 19.2.

25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. birželio 26 d. nutartis c. b. UAB „Dileitas“ v. UAB „Chemika“, E. G., Nr. 3K-3-326/2012, 89, 44.2.4.1.

26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. birželio 26 d. nutartis c. b. Kauno miesto savivaldybė v. T. J., Nr. 3K-3-319/2012, kat. 16.2, 16.5.8.

27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. liepos 4 d. nutartis c. b. DNSB „Vilties 8“ v. J. M., Nr. 3K-3-351/2012, kat. 16.5.1, 16.5.3, 16.8.

28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. lapkričio 16 d. nutartis c.b. BUAB „IBCA trobos“ v. A. G. Nr. 3K-3-493/2012, kat. 27.3.2.1, 27.7, 44.2.1, 44.2.4.1, 44.2.4.1.

29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. gegužės 17 d. nutartis c. b. Klaipėdos krovos AB „Klaipėdos Smeltė“ v. L. A., Nr. 3K-3-290/2013, 19.2, 35.6.2, 44.5.2.17, 50.5.

30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. birželio 28 d. nutartis c.b. V. Š. v. Labdaros ir paramos fondas Širvintų parapijos globos namai, Širvintų Šv. Arkangelo Mykolo parapija, Nr. 3K-3-379/2013, kat. 11.9.12., 19.4.

31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. birželio 28 d. nutartis c.b. UAB „Druskininkų autobusų parkas“ v. V. V., Nr. 3K-3-356/2013, kat. 24.1, 44.5.2.17.

32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. liepos 26 d. nutartis c.b. BUAB „Stagena“ v. AB „SEB bankas“, G. S., Nr. 3K-3-420/2013, kat. 44.5.2.17.

33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. lapkričio 20 d. nutartis c.b. UAB „Toris“ v. J. S., UAB „Dajuma“, Nr. 3K-3-581/2013, kat. 44.2.,44.5.2.17.

34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2014 m. sausio 9 d. nutartis c.b. UAB „Mitnija“, UAB „MG Baltic Investment“ v. V. G., E. R., Nr. 3K-7-124/2014, kat. 27.7; 44.5.2.17.

35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. sausio 22 d. nutartis c. b. UAB „Senamiesčio ūkis“ v. K. U., Nr. 3K-3-117/2014, kat. 16.5, 44.2.

36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. kovo 14 d. nutartis c. b. UAB „Medicinos bankas“ v. K. M., J. M., M. M., K. B., Nr. 3K-3-83/2014, kat. 16.1., 44.2.

37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. birželio 27 d. nutartis c.b. BUAB „ONDUBALT“ v. T. N., Nr. 3K-3-344/2014, kat. 27.7, 44.2, 44.5.2.17.

38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. gruodžio 23 d. nutartis c. b. BUAB „Reina“ v. L. V., Nr. 3K-3-567/2014, kat. 44.2.1.

39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. balandžio 17 d. nutartis c.b. BUAB „Naruva“, V. P. v. G. T., E. T., UAB „Gražeda“, Nr. 3K-3-220-916/2015, kat. 44.5.2.

40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. lapkričio 26 d. nutartis c. b. asociacija „Lamatos žemės“ v. E. G., Nr. 3K-3-625-687/2015, kat. 1.3.2.9.10.8, 1.3.7.8., 2.5.10.5.

41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. sausio 8 d. nutartis c. b. BUAB „Vilindigas“ v. A. B., Nr. 3K-3-64-248/2016, kat. 2.2.2.7, 2.5.10.5.2.17.

IV. Elektroniniai dokumentai:

1. Lietuvos Statistikos departamentas 2014 metų pradžioje veikiančių ūkio subjektų skaičius [interaktyvus]. [Žiūrėta 2015-11-07]. Prieiga per internetą <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectOut/PxSort.asp?file=201511720464619466102M4010116&PLanguage=0&MainTable=M4010116&MainTablePretext=%C4%AEregistruot%C5%B3%20%C5%ABkio%20subjekt%C5%B3%20skai%C4%8Dius%20met%C5%B3%20prad%C5%BEioje&potsize=49>>.

SANTRAUKA

Siekiant išanalizuoti magistro darbo įmonės, įstaigos, organizacijos vadovo atsakomybę pagal darbo ir civilinę teisę temą, darbe nustatytas tikslas – atskleisti įmonės, įstaigos, organizacijos vadovo atsakomybę darbo ir civilinės teisės aspektais.

Siekiant įgyvendinti magistro darbe užsibrėžtą tikslą bei jo įgyvendinimui iškeltus uždavinius, magistro darbas padalintas į tris struktūrines darbo dalis. Pirmojoje darbo dalyje yra analizuojamas įmonės, įstaigos, organizacijos vadovo teisinis statusas, analizuojamas teisinio statuso įtvirtinimas norminiuose teisės aktuose ir Lietuvos teismų praktikoje. Šioje darbo dalyje yra atskleidžiama skirtingų juridinių asmenų formų vadovų teisinis statusas. Juridinio asmens vadovo teisinio statuso atskleidimas yra būtinas norint nustatyti kokia atsakomybė taikytina vadovui už jo neteisėtus veiksmus padarytą žalą juridiniam asmeniui. Antrojoje darbo dalyje nustatoma, kad juridinių asmenų vadovai laikytini tiek darbo, tiek civilinių teisinių santykių subjektais, yra analizuojama civilinė ir materialinė (darbo) atsakomybė. Šiame skyriuje yra lyginami vadovui taikomų atsakomybių – civilinės ir materialinės skirtumai ir panašumai, atskleidžiama kada vadovui už jo neteisėtus veiksmus taikytina materialinė, o kada civilinė atsakomybė, taip pat nagrinėjami vadovo veiksmai, dėl kurių jam gali kilti tiek civilinė, tiek materialinė atsakomybė. Trečioje struktūrinėje darbo dalyje analizuojamos kylančios problemos nustatant vadovui taikytinos atsakomybės rūšį už jo atliktus neteisėtus veiksmus. Taip pat šioje dalyje analizuojami teisės mokslininkų siūlymai kaip esančias problemas, nustatant vadovui taikytiną atsakomybę, būtų galima pašalinti.

Šio magistro darbe daroma išvada, kad norminiuose teisės aktuose juridinių asmenų vadovų teisinis statusas nėra aiškiai reglamentuotas, be to, skirtingų juridinių asmenų formų vadovų teisinis statusas yra skirtingas. Nesant aiškaus vadovo statuso reglamentavimo, dėl ko kai kurių juridinių asmenų formų vadovai yra laikomi tiek darbo, tiek civilinių teisinių santykių subjektais, egzistuoja problema sprendžiant klausimą dėl atsakomybės rūšies nustatymo vadovui atlikus neteisėtus veiksmus, dėl kurių juridinis asmuo patyrė žalos. Egzistuojančios problemos pašalinimui siūlomas vadovo teisinio statuso ir atsakomybės teisinio reguliavimo keitimas.

SUMMARY

In pursuance of analysing the topic of the final project responsibility of head of company, institution or organization under labour and civil law, the aim has been set – to reveal what liabilities the head of a company, institution and organisation has in accordance with labour and civil law.

In order to accomplish the aim of the final master thesis and to fulfil the research objectives, the thesis is divided into three major structural parts. Part one deals with an analysis of a legal status of the head of a company, institution and organisation. In addition to this, the situation of legal status stipulated by different legal regulatory acts and in the practice of Lithuanian courts is provided here. This part reveals legal status of the heads of various types of legal entities. It is essential to reveal legal status of the head of a legal entity in order to identify what liabilities the head incurs in case of damage caused to a legal entity by his or her unlawful conduct. After it has been established that the heads of legal entities are to be regarded as the subjects of both labour and civil law relations, civil and material (under labour law) liabilities are analysed in part two of the thesis. This section contains a comparison of the head's liabilities, i.e. it presents similarities and differences between civil and material liabilities, reveals the cases when the head incurs material liability and when – civil liability as a result of his or her unlawful conduct. Furthermore, the conduct of the head which can give rise to either civil or material liabilities is also analysed in part two. Structural part three of the thesis contains an analysis addressing the problems which are encountered when determining the type of the head's liabilities for his or her unlawful conduct. Recommendations of legal science scholars about how to eliminate the problems faced when determining the head's liabilities are also provided in this part.

Taking everything into consideration, the following conclusions of this final master thesis could be drawn: legal status of the heads of legal entities is not expressly laid down in legal regulatory acts. Since there is no express legal framework of the head's status, the heads of some types of legal entities may be regarded as the subjects of both labour and civil law relations, thus such situation causes problems when it comes to determining the type of the head's liabilities in cases of damage suffered by a legal entity which resulted from his or her unlawful conduct. It is suggested to change legal framework with reference to the head's legal status and liabilities.